ISTITUTO ITALIANO PER IL MEDIO ED ESTREMO ORIENTE
CENTRO STUDI E SCAVI ARCHEOLOGICI IN ASIA
CONSIGLIO NAZIONALE DELLE RICERCHE

FOLK TALES OF SWĀT

Collected and Translated
by

INAYAT-UR-RAHMAN

PART 1

IsMEO — ROME 1968

ISTITUTO ITALIANO PER IL MEDIO ED ESTREMO ORIENTE
CENTRO STUDI E SCAVI ARCHEOLOGICI IN ASIA

REPORTS AND MEMOIRS

DIRECTOR OF THE SERIES

GIUSEPPE TUCCI

VOLUME XIII, 1

ISTITUTO ITALIANO PER IL MEDIO ED ESTREMO ORIENTE
CENTRO STUDI E SCAVI ARCHEOLOGICI IN ASIA
CONSIGLIO NAZIONALE DELLE RICERCHE

FOLK TALES OF SWĀT

Collected and Translated

by

INAYAT-UR-RAHMAN

PART I

IsMEO — ROME 1968

THE *REPORTS AND MEMOIRS* ARE PUBLISHED UNDER THE DIRECTION OF

GIUSEPPE TUCCI

PRESIDENT OF THE ISTITUTO ITALIANO
PER IL MEDIO ED ESTREMO ORIENTE (IsMEO)
AND OF THE CENTRO STUDI E SCAVI ARCHEOLOGICI IN ASIA

TUTTI I DIRITTI RISERVATI

Scuola Grafica D. Bosco - Via Prenestina, 468 - Tel. 2582.640 - 00171 Roma

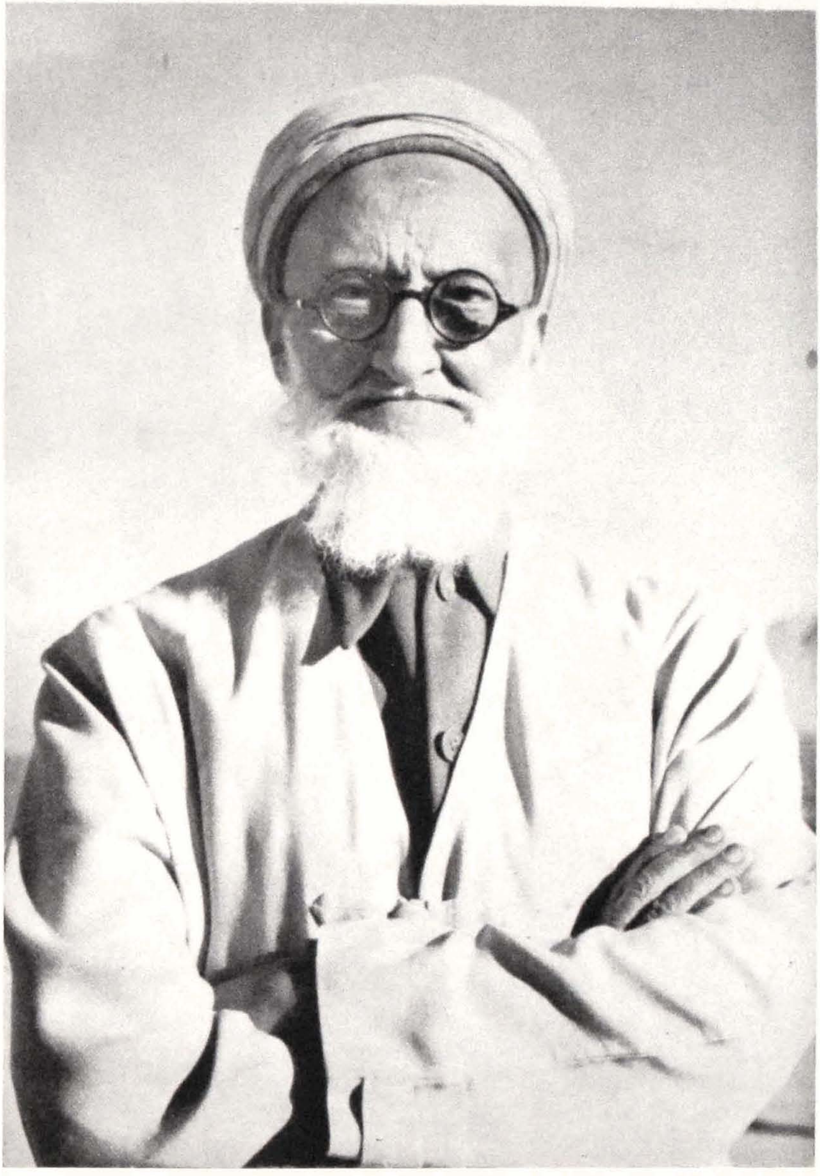

Miangul Abdul Wadud Badshah Sahib, Founder of Swat

Major General His Highness Miangul Jahan Zeb, Ruler of Swat

Dedicated to
Major General His Highness
MIAN GUL JAHAN ZEB,
Ruler of Swat,
with whose blessings
and encouragement the author
made archaeology his career.

CONTENTS

Foreword (G. Tucci) XI

Preface (F. A. Khan).......................... XIII

Author's Note XV

1. An Unexpected Visitor 1
2. A Legend about Myān Afżal Bābā 3
3. Saints Play Hide and Seek 5
4. Shāsha Balā - Story of a Shāsha Balā...... 6
5. A Legend Concerning Rāja Gīrā's Daughter 8
6. A Story about Jins........................ 10
7. The Embarrassed Jin...................... 12
8. Philosophy of Fear........................ 13
9. A Highway Jin 14
10. The Burning Grave 15
11. The Curse of a Witch 17
12. To Kill or not to Kill 18
13. Love Knows No Barrier 19
14. A Prince in Disguise 20
15. A Terrifying Experience.................. 22
16. Stones That Once Lived.................. 24
17. A Ghost 26
18. Wisdom from Fools 27
19. The Fire-God 29
20. A Fantastic Condition 31
21. The Magic Stone 32
22. The Gūrū 34
23. The Evil Eye 36

24. The Big Dilemma 38
25. A Terrible Punishment 40
26. A Legend about Nāzakai Bābā 41

Index 43
List of illustrations 47
Plates .... I–LX
Sketch map of Swāt .... *after the plates*

Pakhtū Text .... *at the end*

FOREWORD

The idea of asking Mr Inayat-ur-Rahman to collect old stories still circulating in Swat, before they fall into oblivion, came to my mind some years ago, when one of our labourers digging in the Castle of Uḍīgrām, told me the legend of Rāja Gīrā's daughter and of her betrayal, which caused the surrender of the town (a summary of it is in my book, *La via dello Svat*, Bari, 1963, pp. 35–37; here, story no. 5). I therefore thought it wise to ask Mr Inayat-ur-Rahman to collect all sorts of legends still known and narrated in his country by old people, requesting him to pay special attention to those connected with historical places, in a magical context, explaining names or localities, relating wonders and mischiefs of witches, and suchlike. This is the origin of this book, the first which Mr Inayat-ur-Rahman has undertaken to write, according to his promise.

Mr Inayat-ur-Rahman relates here the stories as they are surviving: a raw material, so to say, with no comment, nor investigation of their contents. The survivals of ancient lore will be studied by myself in a forthcoming article. These legends in fact contain a lot which is pre-Islamic, and some stories of the Jins, seem to be the Islamic interpretation of the *Yakṣas*; in others one may discover faint but clear references to the *ḍākinīs* and to magical practices for which Uḍḍiyāna was once famous; other stories also seem to point to a connection with the well-known legend of Apalāla who caused great distress to the country, and was at last subdued by the Buddha. The references to fire-worship are even more interesting: other ones remotely hint at Padmasambhava and so on.

I also feel it my duty to thank Dr F. A. Khan, Director of Archaeology in Pakistan, for having allowed Mr Inayat-ur-Rahman to undertake this work and to publish it in our Series dedicated to Swat.

GIUSEPPE TUCCI

PREFACE

The folk tales are a mirror of the customs and thoughts of the people. They are of greater value to us than the names and dates of a few individuals - the dry bones of history. Pakistan, the cradle of ancient civilization, is also very rich in folk literature. With the emergence of new values and with the changes in the economic structure of the society, the folk literature in Pakistan as elsewhere is sinking into oblivion. Unless they are collected and recorded systematically we are going to lose one of the important sources of our history and culture.

It is heartening to see that Mr Inayat-ur-Rahman has taken pains to collect the *Folk Tales of Swāt*. I have no doubt that these folk tales will present a new vista to the historical and archaeological investigation of this region.

I am also extremely grateful to Prof. Dr G. Tucci of the Italian Archaeological Mission and members of his team for taking great pains in the preparation of this work.

F. A. KHAN
Director of Archaeology
Government of Pakistan

AUTHOR'S NOTE

When Prof. Dr G. Tucci first got me interested in collecting these folk tales I did not have the foggiest idea of their importance or impact on archaeological research in Swat. But once I had begun collecting the folk tales I began to see for myself that there is always some element of truth in a lot of what passes off as " mere tales ". So a side door of wonder and interest was opened for me. Many historical events have been related by words of mouth from generation to generation and although in that process a good deal of the truth seems to have been washed away, some traces of it, however, continued to stick to the legends.

If you read these legends carefully you will be able to see references to certain religious and historical beliefs, happenings and traditions. The names of a few of the characters are also of interest: some of the names clearly show the impact of the various civilizations with which this land, in the course of history, became acquainted. Names like Nawrōz, Ormaigh, Hurmuz and Rohdāba are clearly pre-Islamic. Others may have a different and even older origin.

There are some legends in this collection that support the belief that Swat was once a land of magic and mystery, while certain references give reason to believe that fire worships may have here been handed down through the centuries. Some legends also support the evidence of close cultural relations between Swat, Tibet and China (cf. G. Tucci, « Preliminary Report on an Archaeological Survey in Swat », *East and West*, IX, 1958, pp. 279 ff.).

This collection does not consist solely of legends. Some are anecdotes, and those who related them are still living. Special attention has also been paid to the Islamic period, as is proved by a number of legends, for example, about such saints as Pīr Bābā, Sayyidu Bābā and Pīr Khushḥāl Ghāzī etc.

I am very much grateful to Dr F. A. Khan, S.I., T. Pk, Director of Archaeology in Pakistan for permitting and encouraging me to undertake this task. Had he not been gracious enough in giving me an incentive and guidance in this connection, I would not have been able to complete this important work.

I am also indebted to Prof. Dr G. Tucci for his kindness, his able guidance, and his interest in undertaking this publication.

And finally, I wish to thank Mr Faizan, the poet of Swat who wrote the text of the pakhtū side and all those who related these legends to me, as well as all my friends who gave their advice, encouragement or criticism during the preparation of this collection.

INAYAT-UR-RAHMAN, M. A.

Archaeological Museum
Saidu Sharif (Swat State, W. Pakistan)

Saidu Sharif, 29th November, 1966

1. An Unexpected Visitor

One evening, many years ago, a gentle breeze was blowing over Sayyidu Sharīf, in Swāt, and the air seemed to be spiritually charged. The horizon had a red glow and there were clouds too that made the landscape luminous.

This was an ideal setting for any artist, yet there was hardly a soul to watch this scene. Most of the people were in their *ḥujra* (1) talking about their tribal problems.

But there was one blessed hut in which sat a man who had no worldly belongings. He had no palace. He had no political powers. Yet he was the most powerful, the most respected man in the whole of Swāt. People affectionately called him " Sayyidu Bābā ", though his real name was Ḥażrat 'Abdu'l Ghafūr. He was indeed one of the greatest saints of this region (2).

It was Bābā's usual habit to talk to his disciples after sunset. The topics embraced a wide range of subjects which sometimes went over the heads of his disciples - he being a wise and learned man.

But on this particular evening a very unusual thing happened; while Bābā (the Saint) was discussing a religious point, the door of the hut – the hut full of blessings – was suddenly pushed: it opened wide and therein walked a strange and unexpected figure. His eyes had a bright look. His face was reflecting saintly appearance. His hair fell over his shoulders like a waterfall. He was very scantily clothed, but whatever he had on was all rags, barely enough to cover his body. And amazingly – yes, most amazing of all – he carried a puppy under one arm and a kitten under the other.

Bābā (Sayyidu Bābā), who was sitting calmly and talking to his disciples, suddenly saw the strange figure standing by the door of the hut. Bābā lost no time - like lightening speed he sprang to his feet. Bābā, the disciples noted, was overwhelmed by the dignity and grandeur of this shabbily dressed visitor. The disciples watched this scene. They could not understand what all this meant. However, they could not ask questions.

While the disciples looked on, the visitor walked slowly towards Bābā; closer, still more closely. Then he gently raised his hands. The disciples held their breath. They did not know what the visitor would do next, did he want to harm their master? No. No. To their surprise he (the visitor) affectionately patted Bābā on the back. A second time, and yet a third time.

There was a pause. Then the visitor suddenly turned around and walked out of the hut, taking small but quick steps. There was silence in the hut. Silence. Silence. Not a sigh, not a whisper, except the flickering of an oil lamp which lighted up the hut.

---

(1) *Ḥujra* is a village guest-house which is also used by the tribal people as a common meeting place, where they sit together for talking and entertaining guests (figs. 11, 58).

(2) Figs. 1-9.

The disciples went on wondering, and wondering. Of all the disciples present one only, Hamdam by name, had the courage to ask, " Master, what does all this mean? Who was this shabbily dressed hermit? Why did he have a puppy under one arm and a kitten under the other? Why did you get up to receive him? "

Sayyidu Bābā smilingly replied, "This visitor – well, this visitor – was the least expected visitor of all. Yes, you will be surprised indeed – very much surprised – if I tell you that the puppy represented worldly desires and greed while the kitten was the symbol of Satan – and both these evils he had brought under his command. This was indeed a lesson for us all ". Bābā paused, then in a voice choked with feelings added, " This man was a prince among saints – a real prince, I tell you. He – he was Shahbāz Qalandar of Sehwān Sharīf " (1). The disciples were thunderstruck and Hamdam excitedly said, " Master, Master, why did you not tell us earlier? Please, please, do ask him to bless us all. Let us again welcome him to enlighten us. Please, Master! "

Bābā paused for a moment, closed his eyes as if in a trance, then re-opened them and said, " I very much wish we all could have his blessings. I wish we could. But, but he has within the twinkling of an eye miraculously crossed a vast distance – he has even moved beyond the Indus River where it passes the Attock (2). But, O my disciples, this is nothing strange, for such are the powers enjoyed by men who walk on the path of God the Almighty ".

This story was told by Malāl Bāzdā of Mingōra, who died at the age of 70 years.

---

(1) Sehwān Sharīf is in Sind (West Pakistan) and many hundred miles away from Sayyidu Sharīf (Swāt). Sehwān Sharīf is the burial place of the Saint Shahbāz Qalandar, where a fair of grandeur is held every year as a mark of homage and respect to the holy saint.

(2) The distance between Sayyidu Sharīf (Swāt) and Attock (West Pakistan) is also more than one hundred miles, which the saint of Sehwān Sharīf appears to have covered in less than one minute – for such are the powers Muslim saints are believed to wield.

2. A Legend about Myān Afżal Bābā

Myān Afżal Bābā[1], the grandson of Ḥażrat Pīr Bābā, visited India many years ago, so the story goes. During his travels he ran short of funds and said to a wealthy Hindu merchant, " I need fifty rupees. May I have them please? "

The merchant who was a notorious miser said, " I shall pay you but you shall have to pay me high interest. And by the way, when do you hope to return the amount? "

The saint replied, " The money you give will be in the name of God the Almighty. So there is no question of return ".

" But ", said the merchant, " if every man asks me to give money in the name of God, I shall soon go bankrupt ".

" But I am different from others ", replied the shabbily clad saint, with his dishevelled hair falling over his shoulders.

The merchant said, " In what way are you different? You are a human being like myself. If you are any different, or in any way superior, then prove it. There are many naked beggars like you and not one could face my cannon if I fired it ". The saint was getting impatient and in anger said, " Bring your cannon. If God loves me I will be saved ".

The cannon was brought into position. Thousands of people had gathered to see an almost naked and bare-footed *faqīr* defy a rich man. People wondered what would happen. They said that only a madman could think of facing a cannon. Some wise people begged the saint not to attempt such a foolhardy thing.

" Fire your cannon ", shouted the saint, " God is with me - God is with the helpless and the poor ".

The crowd held their breath, some closed their eyes, the women and children shrieked.

Bang! Bang! Bang! the cannon went off.

For a moment the saint had disappeared from the view as if he had been blown to atoms. But when the cruel merchant and the crowd looked more carefully they found that the cannon had fired no cannon balls, but water. The saint had been drenched with water, and his disciple said, " My master needed a bath ".

The Hindu merchant could speak no further. He fell at the saint's feet and said, " I believe in your God. Please forgive me, I will give you all my wealth". The saint replied, "I do not need your money. God does not need your patronage. You need God's mercy. When I asked

---

(1) Myān Afżal Bābā is the grandson of the famous saint of Bunir (Swāt) known as Pīr Bābā. He belonged to Afghanistan but came to Bunir and lived there, where he was buried (figs. 12-21). An annual fair is held there to mark the death anniversary of Ḥażrat Pīr Bābā.

you for money I simply wanted to test you, but you proved a weak man. May God the Almighty now give you strength ".

The saint, Myān Afżal Bābā, wandered back to Swāt. He called on Ṣāḥib Bābā of Sayyidu Sharīf, the famous saint of Swāt. When he entered Sayyidu Bābā's hermitage, the latter got up in respect. Sayyidu Bābā asked a tailor to prepare new clothes for him. Then Sayyidu Bābā himself offered him fifty rupees as a mark of respect. A disciple of Sayyidu Bābā known as Pāsanai Bābā asked, " Who is this man? "

" He is the grandson of the late Pīr Bābā Ṣāḥib who is at present watching from Mount Jawāṛai [1] and is interested in the way we are treating his son ".

A few moments later Myān Afżal Bābā disappeared.

This story was told by Amīr Myān of Gulīgrām, aged 80 years.

---

(1) This mount divides Swāt from Bunir.

3. Saints Play Hide and Seek

There is a legend about the famous saint known as Pīr Bābā of Bunir and Ākhund Darveza Bābā, his disciple.

" Let us play hide and seek ", said Ākhund Darveza Bābā to his master.

" You hide first ", said Pīr Bābā.

Ākhund Darveza Bābā saw a big flock of cows going up the mountain. So he hid himself in one of the horns of one cow among the flock. Pīr Bābā followed that particular cow and when he came close he shouted, " Come out, Ākhund. Come out of the horn ".

Now it was the turn of Pīr Bābā to hide; so he miraculously disappeared. Ākhund Darveza Bābā used all his saintly powers to trace his master on the surface of the earth, above the surface and under the surface - but failed.

In desperation he shouted, " I give up master. I give up ".

After a few moments he found something moving a few yards from him. He looked carefully. He wondered what it was. He came closer and closer to it. To his great surprise he found a body wrapped in dust and a voice said " I took refuge in the bosom of the earth, O Ākhund. Why seek refuge in the horn of a cow, when from earth we are made and to earth we shall finally return - there is no better place of refuge for man; this place is the refuge God has provided for one and all, for prophets and saints, for kings and queens, for good and bad - we all shall have a resting place here. We all shall kiss the dust, we all are part of the dust - but God alone is above us and all this ".

This story was told by Amīr Myān of Gulīgrām, aged 80 years.

4. Shāsha Balā

Many many years ago there were a number of appearances of Shāsha Balā(1) in Swāt. In most cases the people who had seen her in the wilderness had died of fear.

Story of a Shāsha Balā

Here is a story which is told about a Shāsha Balā. It involves 'Abdu 'r-Raḥīm Khān, a pious and wealthy man, who lived in the village of Pār Ṛai, *Tehsil* Barīkōṭ, Swāt(2). It was in the later part of the last century that one day at sunset, a short time before the evening prayer, the Khān ordered his servant to saddle a horse and bring it for him to the front of the mosque. The servant accordingly brought a spirited horse, saddled as required. The Khān mounted it and rode westward on the way to Shamozai, a nearby territory. He was enjoying his ride and had covered about two miles. But at this stage he decided to turn back. He was a devout man and the time of the evening prayer was drawing near. But on the way, passing through a narrow gully between two rocky hills, the Khān saw a beautiful woman sitting just beside the road. And on seeing the Khān she turned her face from him. The Khān asked, " O girl, who are you? Where do you belong, and where are you going? " She replied in anger, "O Khān, what business have you got with a woman unrelated to you?" And the Khān being a pious man and a follower of the famous Ṣāḥib Bābā of Swāt, known as "Sayyidu Bābā", passed by and did not question her further. But shortly he found he was unable to leave the details of the woman's story undecided. He thought he had to return and investigate the matter, but the horse refused his command and stood snorting and stamping on the road. The Khān was forced to control the animal with his crop and breaking into a gallop, the horse and rider soon returned to the woman. But the horse stood trembling with fear. He again asked the girl, " Who are you and where are you going? " She replied, " O Khān Ṣāḥib, are you mad or are you intoxicated? Who are you to come to me repeatedly asking questions? Go, you are a pious man and the time of prayer is soon going to be over ". The Khān was afraid. He turned and left.

After he had travelled some distance he felt ashamed of his fear of a woman. He had left her once more without knowing all about her. But this time his horse refused to be controlled. He dismounted, leading the animal by its bridle and then, remounting, he whipped the horse

---

(1) Shāsha Balā is not a Jin – she is a human being. In fact she is the woman, who, during her monthly course or because of certain family troubles, loses her balance of mind and becomes insane. She leaves then her home and family and departs into the wilderness. At such times she becomes a source of terror to other people who happen to meet her in lonely places.

(2) Figs. 22, 23.

and galloped up to the woman. He struck the woman with his crop and said, "You must go along with me". She turned to him, "For shame, 'Abdu 'r-Raḥīm Khān! Beware of me lest you and your horse be flung to a far place where no one will see your flesh and bones!" The Khān in acute fear, invoked Pīr Sayyidu Bābā promising a bull-buffalo as an offering to God.

'Abdu 'r-Raḥīm Khān was brought back to his home unconscious on the back of his horse, and suffered from fever for forty days.

This story was told by Qāżi Ghulām Rabbāni of Mingōra, who died at the age of 80 years.

5. A Legend Concerning Rāja Girā's Daughter

Maḥmūd of Ghaznī - a Muslim Prince of Afghanistan (known as Sulṭān Maḥmūd Ghaznavī) who had resolved to conquer India - was attempting to seize the Castle of Uḍīgrām in the Southern Swāt Valley [1]. The citadel was being held by Rāja Gīrā who had been in control over a large area of adjacent territory. The defence of the Hindu Rāja was so successful as to cause Maḥmūd of Ghaznī almost to despair. The Rāja was in possession of an almost impenetrable castle. His water supply was quite secure. His troops were in the best possible position.

One night, during this unsuccessful crusade, Maḥmūd of Ghaznī had a dream. He dreamed he was visited by the Holy Prophet (peace be upon him) and that he was instructed, " Let the General of your army be blood of my descendants ". When he awoke, the prince of Afghanistan immediately asked among his subordinates if there was any member of his army related to the Holy Prophet. One man, Kanḍar by name, replied, " There is such a man. His name is Pīr Khushḥāl (now known as Pīr Khushḥāl Ghāzī "Crusader"); he is a stranger to Maḥmūd's army, a holy Crusader from a far country, dedicated to spreading the teachings of the Holy Prophet (peace be upon him) ".

Maḥmūd of Ghaznī ordered Kanḍar to bring the man to him. Kanḍar went and found Pīr Khushḥāl Ghāzī in contemplation inside the mosque. Kanḍar explained to the Ghāzī "the Crusader " the orders of the Prince and they returned together. Pīr Khushḥāl Ghāzī, who - unbeknown to Maḥmūd of Ghaznī - had voluntarily supplemented Maḥmūd's army with his own small band of holy Crusaders, was made Commander-in-Chief in obedience to the words of the Holy Prophet.

Now, the Rāja Gīrā had a beautiful daughter, Munjā Dehvi [2]. She was looking down at the army of Maḥmūd of Ghaznī and at Pīr Khushḥāl Ghāzī in command in the van. She fell in love with his saintly appearance and converted to Islām. She sent a messenger to the Ghāzī, informing him that the castle drew its water from the river (Swāt River) below, through a pipeline composed of pitchers. If they were not able to destroy this water supply, he was informed, it would be impossible for them to take the castle and to defeat her father. Having been unsuccessfully engaged for many days upon conquering the Castle, Pīr Khushḥāl Ghāzī was well pleased with the information; he immediately called on Maḥmūd of Ghaznī and explained to him the importance of the news he had received.

---

(1) Fig. 24.

(2) Obviously, this name could be reconstructed as *Muñjā Devi.*

A council was formed to solve the question. How was the water supply line to be found? From among the ranks of Maḥmūd a wise and experienced man rose. He explained, " We must take some horses and feed them the richest food. We will not allow them water. When they are mad with thirst we will set them free. You know the nature of the horse, how it neighs and stamps when it senses water under the ground. In this way we shall discover their water supply ".

The wise man's words were true. The pipeline was discovered by this method and destroyed. The army of Rāja Gīrā, realizing its extremity, was forced to an open fight. The armies clashed, Kanḍar running ahead of the van with the holy standard in his hand was the first to fall. Pīr Khushḥāl Ghāzī took the flag and rushed into the battle. Losing first his left and then his right arm, he took the flag in his mouth leading his army deeper and deeper in the enemy's ranks. Nothing could stop him. A savage blow which severed his head from his body had no immediate effect till the time the Hindus were defeated. The body of Pīr Khushḥāl Ghāzī is buried where he fell, at some distance from his head buried separately. And near the body lie the remains of his dog who followed the Crusader into the battle and who died where the Ghāzī fell according to the legend [1].

Nothing is known of the following mystery of Munjā Dehvi. It is, however, said she was married by one of the nobles in the army of Maḥmūd of Ghaznī. Her father Rāja Gīrā is said to have fled northwards into Swāt Kōhistān. Fleeing in fear of the Crusaders, he jumped to his death into a deep ravine among the mountains.

This story was told by Raḥmatu'llāh Ustād (Pakhtū Poet), aged 65 years. His native village is Gōgdara and he now lives in Makān Bāgh.

---

(1) Figs. 25–38.

4

6. A Story about Jins

It was some years ago, one day at the time of sunset when all was quiet and enchanting. Two men, Raḥmatu'llāh and his companion Ṭoṭī, were travelling from Dangrām village [1] to another village, Gōgdara [2], their native place. At nightfall they reached Mingōra. Here they decided to eat *kabāb* and local bread, for this city was famous for this kind of food [3]. After enjoying their food, they again set out on their journey to Gōgdara. It had become dark by now and clouds were gathering in the sky. All was quiet and calm except for the barking of dogs from distant villages.

They arrived in Raḥīmābād (old Sarkanai), an area that had become notorious for Jins. It was surprising indeed for Raḥmatu'llāh and his companion to see a gathering of people sitting to the left of the thoroughfare in the cemetery surrounded on all sides by the dense growth of trees. The gathering were dressed in glittering white robes. One of the two men, Ṭoṭī, desired to find out the reason why the people were gathering there at so unearthly an hour. Was anybody dead? Were they burying a big Khān? Was this a funeral party? But why at such an hour? He (Ṭoṭī) approached towards the gathering, while Raḥmatu'llāh remained waiting anxiously for his companion to return.

Meanwhile Ṭoṭī saw two people standing at a certain distance from the gathering. They asked Ṭoṭī not to come any further, adding, " You are one people; we are another ".

But the simple-minded Ṭoṭī did not understand what they meant. He again asked, " What are you people doing here at so late an hour? " Ṭoṭī had hardly finished his sentence when one of the gathering stood up, looked at two of the watchmen and thundered, " Beat the life out of this creature! "

It was a very tense moment for Raḥmatu'llāh (the narrator of this anecdote) who had all along been watching this fearful scene. He says, " In the twinkling of an eye I saw the gathering melt before my eyes. I was stunned, I could not see whether I was dreaming or awake. My entire body was paralyzed with fear. My heart was pounding against my ribs so hard that I thought it would burst. My lips became dry and my tongue was tied. I wanted to scream but could not. My body was all wet with perspiration ". Raḥmatu'llāh went on, " When I regained my balance, I saw Ṭoṭī running towards me. His tongue was hanging out of his mouth, almost reaching the base of his chin. It was hideously black. His eyes were sticking out of his forehead. It gave me the feeling that they would fall out of their sockets. Ṭoṭī kept coming closer and closer to me, each step bringing out more details of his horrifying appearance. He came closer and with each step forward I felt the hairs of my body standing on edge. With each step forward my heartbeats increased and increased. I felt fear. Ṭōṭī kept advancing like an avalanche. Like a terrible and relentless avalanche that respects nobody. Yes, Ṭoṭī kept on coming. Now I felt that Ṭoṭī would strangle me. He was well close to me, and in a shrill voice that sent

---

(1) Fig. 39.

(2) Fig. 44.

(3) Figs. 40–43.

shivers down my spine, 'I have come! Come! To eat you! Eat!' he said. I lost my senses. All was darkness before me. Within a few seconds my eyes opened, and lo and behold, I saw Ṭoṭī running to the right towards the bank of the Swāt River. What a relief! I breathed calmly and thanked God the Almighty for saving me. I now lost no time. I had two legs of my own, but wished I could borrow a few more. Yet I felt that my legs were not moving, as if some heavy weight was tied to them. However, I did struggle and continued moving ahead in the hope of escaping Ṭoṭī".

"But this struggle for survival only continued for a few minutes. Now suddenly and most unexpectedly I was terrified again. Awfully terrified. What did I see? I saw Ṭoṭī once again dashing towards me. This time it was even more ghastly a sight. Fire seemed to be coming out of his eyes, ears, nose and mouth".

Raḥmatu'llāh took a long breath, paused for a while (for the very thought seemed again to terrify him) and continued with his anecdote, "Yes, Ṭoṭī was moving towards me like a thunderbolt. I felt the ground shake under my feet. With each step the ground trembled. Ṭoṭī was coming closer. Closer still. He again yelled, 'I have come and want to eat you! Eat!' Again I was blinded by this fearful scene and before I could scream with fear I saw Ṭoṭī dashing away from me to the left towards the cemetery in the vicinity of the hillock. Once again I made a desperate effort to move towards Qambar, a nearby village. With considerable effort I arrived at a ravine and it now seemed that I was at last out of danger. But no. No, not yet. Ṭoṭī was again on the move towards me like a black and terrifying cloud. He was coming closer and closer. When he came close to me he yelled, 'I have come! Come! I have come to eat you! Eat! Eat! You! You!' I was again shivering and shaking all over. My heart was pounding against my ribs. I thought this was the fatal end".

"But, lo and behold, Ṭoṭī again left me and began racing towards the river. I now decided to make a last effort to save my life. With much effort I arrived in Arjmand Ḥujra at Qambar. It was winter and all the people were sitting around the fire. But I spoke to nobody. I simply dashed into a bed and covered myself with the mattresses lying there. I was perspiring from head to foot. I tried to say my prayers but my tongue was tied. I shivered all over".

"After a few moments I heard Ṭoṭī's fearful voice again. He was standing near the door of the *ḥujra* and still enquiring about me and repeating the same horrible words, 'I want to eat! Eat you!'"

"The people sitting in the *ḥujra* were terrified; one of them stood up and caught hold of Ṭoṭī and with considerable difficulty overpowered him, and forced him to lie down on a bed. This man continued reciting some holy words, for he wanted to get Ṭoṭī free from the clutches of the Jin who had overpowered him and was working through him".

All the people in the *ḥujra* were dumb with fear. Their faces had turned pale. They did not know what would happen next. But the most unexpected thing happened. The most unbelievable thing! Not even Raḥmatu'llāh (the narrator) could have thought of it: a story ending up the way it did. There lay Ṭoṭī. He was as still as a statue. Not a part of his body moved. Not a single eye lash flickered. What a tragic end! Ṭoṭī was no longer alive.

This story was told by Raḥmatu'llāh, Ustād (Pakhtū Poet), aged 65 years. His native village is Gōgdara, but he now lives in Makān Bāgh near Mingōra.

7. The Embarrassed Jin

Some years ago a person named Sarafrāz Khān, of the village of Jāmbīl, was going alone from Mingōra to his village. It was evening time and it was becoming dark, still darker when he arrived beyond the village of Dangrām. While approaching the village of Kokārai [(1)], there in the thick growth of the trees in the cemetery, Sarafrāz Khān saw a human figure unusually tall. This was a Jin. He had big eyes as red as burning coal and long hair coming down to his feet. The Jin's teeth were snow-white - two of the front teeth showing, and his face was hideous black. His nose almost touched the mouth. Still more surprising and fearful was his body, all naked, thickly covered with black hair. This was a fearful scene for any man to behold.

But Sarafrāz was a brave person and was not in the least affected by the Jin's appearance. Instead, in a courageous manner he told the Jin, " Your appearance is ghastly, and you should be ashamed of it ".

Hearing this, the Jin turned into a cloud of smoke and vanished into thin air.

Perhaps, he was much abashed by the courageous and bold expression of the brave Khān.

This story was told by Islām Khān of Makān Bāgh who heard it from Sarafrāz Khān of the village of Jāmbīl, aged 60 years.

---

(1) Fig. 45.

8. Philosophy of Fear

Mehr Dil Khān of Shāh Dhērī, Swāt, had a wise old mother who wanted to make her son fearless. She always told him stories that would make him brave.

Mehr Dil once asked his mother whether it was true that he should fear only Jins. The mother replied, " No, no, my son, Jins are very useful beings. If you are lucky enough to touch one, then everything you touch will turn into gold ".

So Mehr Dil Khān, thenceforward, used to visit graveyards every night in search of Jins. In fact, he visited every place where others feared to visit. All his life he searched for the beings that terrified all the villagers. But he never came across a single Jin. He never gained gold - he only lost his fear.

This story was told by Gaṭai Vālā Pir of Fāṭihpur, aged 70 years.

9. A Highway Jin

Many years ago there was a highway Jin near Bir–Kōṭ, Swāt [1]. He used to terrify travellers. Everybody was afraid of him – terribly afraid, even the bravest of the Pukhtūns, because people believed that a Jin could not be hit by bullets.

One day Āthim Khān, a chieftain of Kālā Khēl, Bunir, was on his way home from a feast. He suddenly saw the highway Jin appear from nowhere. His armed companions took to their heels – but the Khān did not. He rather went forward to meet the Jin.

When he came close he discovered that the Jin was nearly ten feet tall! The Khān said, " Why don't you give up your notorious activities? " " I will eat you up! " shouted the Jin in anger.

Whereupon, Āthim Khān grappled with him and to his surprise he found that the Jin was a tall man who had on his shoulders a young boy; they had covered themselves from head to foot with a long piece of cloth, thus giving the false impression of such a tall Jin. In fact it was not a Jin but two human beings who had been terrifying all Swāt and even robbing people for a long time. The wise ones also were terrified by them. But the fake was exposed by Āthim Khān, the brave man of that time.

This story was told by Mullā of Āshāṛī, Swāt, aged 75 years.

---

(1) Fig. 46.

10. The Burning Grave

Some years ago there lived a man, Jān-fishān Khān by name. A brave man with a dynamic personality and fierce penetrating eyes - eyes that could disarm the mightiest of his time. He was the chieftain of a few villages in the area of Nēkpaikhēl across the Swāt River.

One day news was brought to him that fire came out of a certain grave in the village cemetery. The mightiest of the Khāns dared not go there to investigate about the grave and the fire. Night after night a ferocious and angry flame fanned out of this grave, striking terror in the hearts of the young and old.

Jān-fishān Khān heard this news calmly and said to his loyal bodyguard, Hurmuz, " To-night I shall go alone and see what all this is about ". Hurmuz was most worried, but although he insisted in order to accompany his master, Jān-fishān Khān refused, adding, " A brave man can depend on himself, Hurmuz. I am confident that I shall overcome any evil force that may be lying in that grave ".

Night was fast approaching and Hurmuz, the bodyguard, grew more anxious and worried. He knew his master was a brave man, but he felt that Swāt was a land of mystery (at that time) and hence all kinds of thoughts passed through his mind.

At exactly past midnight Jān-fishān Khān mounted his horse and rode straight to the graveyard which had been terrifying the population of Nēkpaikhēl since long.

As he approached he saw huge flames lashing out of the grave. All was quiet in the cemetery, but that grave was spitting fire. It was a restless grave, whose grave it could be, he wondered. Did it belong to such a great sinner? he thought.

His horse kept moving closer and closer, and the flames appeared angrier and angrier. When he went quite near to the grave, he mounted off his horse and walked calmly to the side of the grave. And what a ghastly sight he saw! A woman with long and dishevelled hair crouching by a pot containing a small baby which was being cooked.

He shouted at her to come out of the grave but she refused. Then he grabbed her hair and pulled her out of the grave. When the woman saw Jān-fishān Khān's fierce and penetrating eyes she trembled and said, " Please spare my life and I will tell you the truth. I am a sorceress by profession. I prepare soup out of babies and give it to those women whose relations are not good with their husbands. When the husband drinks this soup he develops love for his wife ".

Jān-fishān Khān said, " I would have destroyed you if you had not told me the truth, woman. But remember that you are a terrible sinner and you will be enveloped in the same flames in the next world - flames in which you have been cooking so many innocent babies. You shall get

your punishment, but from now onward I don't want to hear anything more about such cruel, immoral and shameless practices ".

Jān-fishān Khān mounted his horse and returned back to his village. No more was heard about the flames in the grave.

This story was told by Bājauṛai of the village of Gāshkōṛ, who died " at the age of 140 years ".

11. The Curse of a Witch

It is said that many many years ago there was a merchant living in a certain village in upper Swāt. His name was Shāmadār. He used to travel to distant villages in connection with his trade. He was the most famous merchant of his time. He had travelled through all the villages of Swāt and Kōhistān where other people of his village were afraid to go. All the villagers had been told by their elders that evil spirits harm all those who go far away from their homes. But Shāmadār never listened to the advice of the elders. Once it so happened that during one of his journeys through a very desert mountain pathway he heard behind him faint footsteps. He looked back and saw a cock following him. He was quite surprised but continued his journey. After some distance he looked back, and this time he saw a parrot after him.

Shāmadār became a little worried for he remembered what the elders of his village had told him about the dangers that lie in the way of those who go far away from their homes.

Shāmadār began walking faster and this time when he looked back he saw a jackal. He still continued his journey half running and half walking. He was exhausted. His knees began to give way. His heart began to pound against his chest. He began to run for dear life. Meanwhile, he reached a certain place where to his great relief he met a sorcerer. Shāmadār told him about all that he had seen in the way. The sorcerer muttered some words of magic and blew on the face of Shāmadār. Then he took a stick and drew three circles around him. Next he asked Shāmadār to kneel and kicked him on the back. Then the sorcerer said to him, " Now I have knocked the evil spirit off your body and you may continue your journey safely ". " But, but ", asked Shāmadār, " what do these mysterious animals mean? " The sorcerer replied, " These animals are different forms of some man like you, who was punished by a witch for displeasing her ".

This story was told by Nāṣir Malik of the village of Chēl, who died at the age of 70 years.

12. To Kill or not to Kill

It is said that one night the well-known saint of Swāt, Ganājīr Bābā, went out from his village of Ganājīr to the nearby stream to perform ablution. On the way he saw a black long snake. Bābā immediately struck it on the head with his staff. The snake died, and Bābā continued towards the stream.

On his way back he was surprised to find a crowd of people, all wearing white robes, and sitting around the snake, each one looking very sad.

One of them asked the Saint, " O Bābā, is it right to murder somebody? "

Bābā was shocked, for he realized that all these men at such a late hour were Jins, and that the snake presumably was also one of them.

Bābā paused for a few moments and thinking deeply said, " It is wrong to kill any human being; but if someone disguises himself in any harmful form, then one is justified ".

Bābā uttered these words and walked away. He had barely gone a few steps when he was tempted to look back. But the crowd had already disappeared.

This story was told by Myān Muḥammad of Mingōra, aged 45 years.

13. Love Knows No Barrier

Long, long ago there lived a mighty wrestler in Baḥrein, Swāt Kōhistān (1). His name was Sunai Malik. Malik was a tall handsome man with unusual strength. The girls in the entire valley admired him and it was the ambition of each one of them to marry him. But Sunai Malik seemed to have no love for women. In fact the prettiest ones did not attract him. Chieftains of the adjoining areas offered their daughters to him but he refused.

It is said that there lived a certain girl at that time in Kālām (2) whose beauty was admired and praised by all the people, even by the leading poets of the time in their poems. Her name was Gulnāz. Many chieftains had sought her hand in marriage but she always refused. People often wondered who would be the lucky one to marry her. Gulnāz herself often wondered whether she would marry at all.

One day when Sunai Malik had happened to visit Kālām he caught a glimpse of Gulnāz. From that very day he developed a tender feeling for her. Sunai Malik seemed to be thinking of her most of his time. He would neither eat nor drink, all his thoughts were centered in Gulnāz. He tried his best to approach different people, to persuade Gulnāz' father to allow their marriage, but there were some difficulties in the way.

Sunai Malik belonged to a tribe whose leaders had murdered Gulnāz' grandfather. Friends told Malik to drop this idea and forget Gulnāz. But he said, " I cannot live without Gulnāz and only death can give me rest ".

However, after considerable efforts, Gulnāz' father agreed to give the hand of his daughter to Sunai, on the condition that he dig a stream in one day which would help run three water mills for grinding corn at the place near Bēw.

Sunai Malik happily accepted the challenge and reached Bēw for the purpose. Gulnāz accompanied by her father also came there to see for themselves the hard test. There Gulnāz, so goes the story, spread her shawl in order to indicate the plan of the stream and the mills. Sunai Malik lost no time. With his brawn and muscles he succeeded in digging the stream and constructing the mills the same day as agreed upon.

Thereafter, Sunai Malik accompanied Gulnāz and her father back to Kālām where their marriage was happily celebrated. Soon after Malik and Gulnāz came to Baḥrein and lived a happy married life; they had many children, and their descendants - known as mink stock - are living to this time in Baḥrein.

The stream and the mills also stand to this day as a living monument to the memory of the two lovers; and those who desire it, may see them near Bēw even today.

This story was told by Inżar Gul of Baḥrein, aged 40 years.

---

(1) Figs. 47-50.

(2) Figs. 51-54.

14. A Prince in Disguise

The wise men say that once there was a Rāja of Upper Swāt named Nīm-jān. He had a pretty daughter, Khurshīd Bānū by name. Her fame had spread far and wide and many princes wanted her hand in marriage. But the Rāja had had a dream that he should marry her to a prince who had a scar over his forehead. And if he did not obey this command, he would lose his kingdom. The following morning he disclosed the dream to his Vizier, Bhīma by name.

Many candidates appeared, some very powerful princes, some strikingly wise and handsome – but the Rāja turned them down. He was on the lookout for the one with a scar on his forehead.

Many years passed by, but the Rāja failed to find a suitable match for his daughter.

One day while the Rāja was watching out of his window, he saw a hermit in tattered clothes and with a beggar's bowl, looking up at the window where sat his beautiful daughter Khurshīd Bānū. The Rāja overlooked this affair. Some days later, he again observed the hermit looking up at the window of his daughter. He was angered and asked his daughter to explain what this meant. She replied, " O father, this man is a hermit and if you don't want him to sit there you should command that he be sent away ".

The Rāja ordered his guards to send away the hermit, but the hermit resisted saying that he would prefer death. The Rāja was in a difficult situation and spent a very restless night. He thought to himself, " If I kill the hermit it will earn me a bad name. My subjects would disrespect me. The people would come to know about this love affair ". All such thoughts crossed and recrossed his mind for the whole night. That seemed to be the longest night of his life.

The next morning he sent for Bhīma, his wise Vizier, telling him all about the hermit's affair and asked him for advice. The Vizier said, " O Rāja, I would advise that you call for this hermit and find out who he is ". The hermit was brought in the presence of the Rāja. While the Rāja and the Vizier were cross-examining the hermit, the Vizier noticed a faint scar over the hermit's forehead and whispered his finding to the Rāja. The Rāja's face brightened up, for he remembered his dream.

He asked the hermit, " O stranger, who are you and where do you belong? " The hermit replied, " I am the eldest son of the Rāja of Lower Swāt and my name is Bakhtmand. I found that you had turned down many princes who wanted your daughter in marriage. So I disguised myself as a hermit, in hopes of winning her heart ".

The Rāja with a happy smile warmly embraced the hermit and told him, " You are the one for whom I have been looking for so many years ".

The Rāja told him about his dream and ordered that arrangements be made for the marriage. The marriage was solemnized with all splendour and joy. Thereafter, Prince Bakhtmand with his newly married princess Khurshīd Bānū proceeded to his home in a huge and colourful pro-

cession. This was a great occasion, for out of this wedlock upper and lower Swāt became like two bodies with one heart.

It is said that later on Bakhtmand, who lived up to the ripe age of 150 years, became the Rāja of both upper and lower Swāt.

This story was told by Bēram Khān of Zāṛa-Kalai, who died " at the age of 100 years ".

15. A Terrifying Experience

The hermit of Ūshō told, " When I was a young man in my thirties, I heard about a saint living in the village of Kūwān, Area of Malēzai, Dīr. People of my village, Ūshō (Swāt Kōhistān), used to go to Kūwān, to get blessings of this saint. On the way to the village of Kūwān, a woman – Shāsha Balā – was a cause of terror to the travellers, and the villagers used to talk about ... I also wished I could get the saint's blessings ".

" Some years passed by and one night in sleep there appeared to me a man in white raiment, who told me, ' I have a message for you and you must visit me in the village of Kūwān in Dīr. But don't be afraid of any evil force in the journey on the way ' ".

" In the morning I told this dream to my mother but she, fearful of the Shāsha Balā, advised me not to undertake the journey ".

" After some weeks, one afternoon while I was lying under a walnut tree in my village, Ūshō, I had another dream, and the saint said to me, ' Young man, why did you not obey my command? ' "

" When I awoke I went straight to my mother and told her that I must have her blessings and that I was now determined to leave for Kūwān ".

" She wept over my shoulder and very unwillingly agreed to my wishes. For my journey she gave me three things: some bread (*kākōna*), a dagger (*pishqūza*) and a charm ".

" I began my journey on foot; it was a hard and long journey through mountainous terrain where human life was ever in danger because of the lawlessness and disorder existing at that time ".

" During my journey and in the vicinity of the border between Swāt and Dīr, I had a strange experience, so frightening that even now when I think of it I shiver from head to foot ".

" It was about a little after sunset when I reached a very narrow mountain pathway, known as Qādir Ghākhai. Suddenly and from nowhere a woman with long hair and unusually large breasts and nails like the claws of an eagle, swooped down upon me. I was thunderstruck. I could not breathe. My hands and legs were paralyzed. The woman began vigorously pounding against my chest with her huge breasts. Each time she struck me I felt as if I were being hammered with a ball of iron. I groaned with pain. I felt as if all my ribs were being pulverized. ' O God ', I said, ' I am your humble and helpless creature '. I had hardly finished these words when I saw the saint I had seen in my dreams ".

" He said to me, ' Don't be afraid, God is with you ' ".

" When I opened my eyes the woman had vanished. I now began to run for my life, and I do not think I could ever run like that again. I ran and ran. Soon I felt as if my legs were not moving but that I was being carried by some miraculous force. There was no exertion on

my part. I moved swiftly, effortlessly forward and onward until, lo and behold, I was in the very presence of the saint himself ".

" When I reached his presence, he embraced me and said, ' Welcome, you are now safe ' ".

" I was given food and shelter and soon went off to sleep. It was the sweetest sleep of my life, I slept like a child ".

" The following morning I felt refreshed, and called on the saint. He told me that he wanted me to do some very important work. I told him that I should be glad if he commanded my services ".

" Putting his arms around my shoulders the saint said, ' You must go back to Kōhistān and tell the people that they must follow the true spirit of Islām and that religion is not a mere lip service. If those people want to live a fearless and peaceful life they must follow the laws of God ' ".

" The saint then gave me a staff, and some other instructions which I am unable to disclose ".

" I took leave of him after being accepted as a disciple. To this day I am trying to preach his message to the Kōhistāni people and shall go on right up to the time that my heart will stop beating ".

This story was told by the Malang of Ūshō, Swāt Kōhistān, aged 80 years.

16. Stones That Once Lived

It was in old times that there lived in Swāt a Rāja named Upāla. His forefathers had been great magicians, and Rāja Upāla had also inherited magic powers. He was a powerful man and used to fly in a wooden cradle from one end of the state to the other.

According to the legend, the Rāja's great-grand-father had by magic powers overpowered a mighty goddess known as Kupal, whose head was in the shape of a woman's and the rest of the body like a python. This goddess held sway over the people of Swāt because it was through her good will only that people could lead a peaceful life. And if she became offended she would inflate her body; her size would become so enormous that she would form a sort of dam on the Swāt River which would cause floods in the whole country. Now, because the people of Swāt knew that Rāja Upāla had inherited this power, they feared that he would also, if angered, cause floods.

Upāla was not good to his subjects and cared little for the welfare of the people.

One day Rāja Upāla was annoyed with one of his Viziers who had conspired to overthrow him. Strangely enough, that very day a terrible earthquake took place causing the destruction of many villages. People were terrified, for they thought that the cause of this earthquake must be the Rāja's anger. News spread all over the state that it was dangerous to go counter to the wishes of the Rāja.

By that time, it is said, a certain Jōgī Padmānī had heard about the Rāja's tyranny. The aged Jōgī began his march towards Bir-kōṭ (1) where stood the Rāja's palace. Jōgī Padmānī had a staff in his hand and his clothes were tattered. When he approached the palace he asked one of the guards to be allowed to enter the palace. The guard said, " Old man, whom do you wish to meet? " Jōgī Padmānī replied, " I have come from a distant place only to meet your Rāja. Tell him that I want his audience ".

A messenger entered the palace and informed the Rāja that an old man wanted to meet him. The Rāja commanded that he be brought to his presence. The Jōgī entered the palace which was in the shape of a huge fort. The Rāja asked him, " Old man, what brings you here? " The Jōgī replied, " Your tyranny ".

The Rāja looked at the aged man with wonder, for in all his life he had never known anyone to defy him. The Rāja said, " Old man, do you know what magic powers I wield? There is no magician in this age who can overpower me ". Padmānī said, " What magic powers do you have? Let me see what you can do ".

---

(1) Fig. 46.

The Rāja closed his eyes, and in the twinkling of an eye he rose from the ground and remained in mid air. Then turning to Jōgī Padmānī he said, " Are you now satisfied that I have unusual powers?" The Jōgī asked, "Wherefrom do you derive these powers?" The Rāja said, "From the goddess Kupal". The Jōgī said, "But I have many pupils like the goddess Kupal". The Rāja grew wrathful and said, "If you are really greater than the goddess Kupal, then prove it". The Jōgī looked into his eyes, spat at him and muttered some magic words. The guards turned pale with fear and started shivering. The Rāja himself turned red in his face, then blue, and then his colour became deathly white. A few moments later the Rāja, his family and guards were no more in life, and were turned into stone.

This story was told by Aḥmad 'Alī of Dangrām, who died at the age of 85 years.

17. A Ghost

Many years ago, so the story goes, there lived a man in Baḥrein, Swāt Kōhistān [1], whose name was 'Arshu'llāh. He was a pious man and was well-known for his religious learning.

One day he went to the village of Tōrewāl for some work. On his way back, it had become dark. During his homeward journey, he saw a girl heavily laden with jewellery and standing near a spring.

'Arshu'llāh was greatly impressed by her beauty and thought that it would be his good fortune to marry her, only if she was still a maiden. He looked around, but there was no male escort accompanying her.

'Arshu'llāh tried to ask her more about herself, but before he could utter any word she said, " O traveller, I feel very frightened and will you please accompany me to the upper bridge oj Baḥrein? " 'Arshu'llāh was much overjoyed and told her that he would feel happy to accompany her.

The two walked and reached the upper bridge, the desired destination of the girl. 'Arshu'llāh said to her, " O beautiful one, I swear by my honour that you are the most beautiful creation of God. I would give the whole of Kōhistān for the mole on your face if I were the king of this land ". He further asked her, " Are you married? "

She replied with a deep sigh, " I am a poor creature, and who would marry me? "

It was to 'Arshu'llāh's great surprise that during the course of this dialogue the girl suddenly disappeared. He looked everywhere, but she was nowhere to be seen. He pinched himself to make sure whether he was dreaming or awake.

Later on he learnt that the girl he had seen was the ghost of the very beautiful wife of a person who had suspected her of having a love affair with a tribal chief. So her husband had murdered her and secretly buried her near the spring.

'Arshu'llāh further learnt that she had previously appeared also to many other travellers in the night on their way to Baḥrein.

This story was told by 'Arshu'llāh, who died at the age of 80 years.

---

(1) Figs. 47–50.

18. Wisdom from Fools

Many, many years ago, there lived two brothers, Mashāl and Kamāl, in a certain village in Swāt. One day two bulls belonging to them went astray reaching their relatives who lived in another village close by. These relatives were only too glad to catch the two bulls. They gashed their throats and roasted them. The meat was delicious, and they thanked God for this unexpected gift.

Two days later Mashāl and Kamāl in search of their bulls came to their relatives and said, " We learn that our bulls are in your custody. Please return them to us ".

One of the elder relatives said, " Yes, the bulls did come here, but unfortunately a bear attacked them and killed both of them. As a proof, here you may take their hides ".

Mashāl and Kamāl were very grieved, and began their journey homeward carrying the hides with them. On their way it became dark. So they decided to climb a tree and pass the night safely, that being the safest place, as that area was infested with robbers.

A little before midnight, and to their surprise, three robbers arrived there with their booty and took shelter at the foot of the very tree where the two brothers were resting.

Mashāl whispered into the ear of his brother Kamāl, and asked as to what they should do.

Kamāl said, " We should frighten the robbers by beating the hides with a branch of the tree. This would make big noise and scare the robbers away ". So Kamāl broke a branch of the tree and struck it vigorously against the hides. This terrified the robbers, who thought that the tree might be the abode of some evil spirit.

To the surprise of both brothers, the robbers not only fled away but they also left their booty behind them.

In the small hours of the morning, the brothers came down from the tree, collected the booty, and began their journey homeward. When they reached home, they sent a message to their relatives telling them the whole story, and of the booty they got.

The relatives were tempted to do likewise. So they also killed their bulls and carried the hides to the same jungle, each man occupying the top of one tree, and hoping for the same opportunity. Night after night they spent on the trees, but all of this in vain. At last, in desperation, they returned home. The eldest member of the family said to the others, " This was a hoax. These two brothers have been guided by their shrewd mother, who probably wanted to bring loss to us and also to take revenge, and we fell into her trap. But now we must punish her and put an end to her life ".

So one night one of the relatives of Mashāl and Kamāl stabbed their mother to death. This cruel murder shocked Mashāl and his brother Kamāl, and they were certain that the killers were their very same relatives. With tears in their eyes the two brothers carried the body of their

mother in turn to the graveyard. On their way they met seven beautiful girls. The girls insisted that the face of their mother should be unveiled, for they wished to have a look at her. But Mashāl and Kamāl said, " If our mother sees your faces, she will die because you seem to be witches ".

The girls replied, " No, don't worry at all, if anything happens to your mother, then you can select any two of us for marrying ".

So Mashāl unveiled the face of his mother – but she being already dead, fell on the ground.

" See ", said Mashāl, " what you have done. Our mother is dead and now we have to select two among you as agreed upon ".

The brothers chose two of the prettiest girls. After this they buried their mother and returned home.

On the following day they informed their relatives that God had rewarded them by giving them two beautiful wives in place of their dead mother. So when the relatives came to know of this, each man of the family carried his own aged mother over his shoulder with the hope that they would also meet the same luck. They carried their mothers for many, many miles, and through difficult and rough countryside but all in vain. They returned home furious and finally decided to end the life of Mashāl and Kamāl. Armed with long sticks, they chased the two brothers. The brothers ran for their life, and on the way they saw two shepherds with their flock of sheep. Mashāl said to them, " Please truck your clothes with ours, and when the men with long sticks approach you, you just say to them the words ' Not we ! Not we! ' They will reward you handsomely ". The simple shepherds happily agreed. After exchanging clothes, the two brothers hid themselves in the thick bushes and the shepherds in the clothes of Mashāl and Kamāl waited for the persons due to come. As soon as these arrived, they grabbed the shepherds despite the fact that they uttered the words " Not we! Not we! ", threw them into the river nearby, and returned home.

After a while, the two brothers collected the flock of sheep and returned home. The news of their return with the sheep spread like fire. Their relatives did not believe that they could return alive for they had thrown them into the impetuous stream. So as to make sure, they themselves visited their village and saw Mashāl and Kamāl alive.

The eldest member of the family said to the two brothers, " How is it that you have returned alive? "

Mashāl replied, " We have not only returned alive, but we have also brought back a flock of sheep. There are a lot more in the river, and if a number of people plunge at the same time into the stream in the same spot, they too would survive all perils of the water, and also bring back a flock of sheep ".

So all the relatives of Mashāl and Kamāl went to the same spot, and at one and the same time plunged into the stream. The rushing current carried away their bodies to death. In this way Mashāl and Kamāl, the two brothers, got rid of their malevolent relatives and lived happily ever after.

This story was told by Ṣāḥib Gul Malik of Baḥrein, aged 60 years.

19. The Fire-God

Once upon a time there was a farmer in a certain village in Swāt. His name was Āyūn. It was a hot summer day and he was returning home from his land. Suddenly and from nowhere there appeared a strange frightening figure. It was of average height, had two horns over its head, one eye in the middle of its forehead, but it stood in an upright posture. It also had two white teeth sticking out of the corners of its mouth, in the way of an ogre. Within a short while, this figure began growing taller and taller, till it developed into a huge giant. Āyūn began to shiver and shake all over. He knelt on his feet and said, "O powerful one, please forgive me".

The giant figure said, " I am the god of Rain, and will spare your life only if you worship me ". The rain-god had hardly uttered these words, when suddenly another figure of the same description but much taller, appeared and said, " I am the god of Wind. I command you to worship me ". Āyūn was about to bow before him when suddenly another such figure appeared, but this one was even taller than both the others. And when Āyūn tried to look up at him, his cap fell off.

This giant figure thundered, " O you creature, I command you to worship me, for I am the god of Fire ".

Āyūn was completely dumb founded. For a few moments he could not speak, and after mustering courage he said, " O powerful gods, I am a poor, helpless and mortal creature. How can I obey all of you at one and the same time? I shall do so only if I know which of you is the most powerful. But each of you must show me practical proof of his powers ".

So all the three gods agreed. The first one to give proof of his powers was the rain-god. His nostrils began to widen, and then water began to gush out of them with unbelievable strength thus drenching Āyūn from head to foot.

" Are you satisfied with my powers? " asked the rain-god.

Āyūn replied, " Well, I am grateful to you for washing the dirt off my body, for in all my life I have never had a bath like this ". He seemed to have been unimpressed by the powers of the rain-god. So he turned to the wind-god and asked him to display his powers. The wind-god's mouth widened and he blew with such a force that Āyūn was about to be knocked down. But he did not seem to be impressed by this power, for he said, " It is a hot day and I am grateful to you for cooling my body with your soothing breath ".

The wind-god was very much embarrassed, and so was the rain-god. Now it was the turn of the fire-god. Before Āyūn could ask him to display his powers, he saw the eye of the fire-god growing redder and redder and turning like a piece of burning coal. Then it began to develop into an angry flame throwing off sparks. The fire-god also stuck out his tongue from his mouth, which appeared to be ablaze with a dire and violent flame. It was a ghastly sight indeed.

Āyūn was terrified, for he had seen nothing so terrible. The sparks of the flame were about to envelop Āyūn and burn him to ashes. But he appealed to the fire-god for mercy saying, " O god of Fire, spare my life. I don't want to see the real display of your powers. This is enough. Myself, my whole family and even our king shall worship you ".

It is said that from that day onward many people in Swāt began to worship fire as the symbol of the fire-god. The practice of fire-worship among people in certain areas of Swāt, so goes the story, continued till the advent of Islām.

This story was told by 'Abdullah Kākā of Baḥrein, who died " at the age of 100 years ".

20. A Fantastic Condition

Once upon a time, there was a Rāja of Swāt, Qatlān by name. He had a beautiful daughter named Jalparī. Many princes wanted her hand in marriage, but he used to turn down every one of them unless they fulfilled one important condition, and this it was: " Any one who wishes to marry my daughter, should present as a dowry one hundred camels loaded with gold ".

There was a young man who was deeply in love with the Rāja's daughter but he was too poor to fulfil this hard condition. His name was Spīnzar. For many years, Spīnzar tried his best to find some way by which he could win the Rāja's favour, but despite his endeavours, he failed.

One day, on his way from his village to another one, he heard a groaning voice - a voice which made it clear that somebody was in real pain.

He approached, and saw an old man with a snow-white beard lying face downwards on the ground. This old man had a strong will, and said to Spīnzar, "O young man, will you please fetch me some water as I am feeling very thirsty ". Spīnzar quickly went to a spring nearby, and brought drinking water. The old man drank it and said, " Is there anything I can do for you? " Spīnzar replied, " O aged one, what can you do for me! I am a helpless man, for even the most powerful man cannot help me ".

The old man said, " What is your difficulty, so that I may try to help you? "

Spīnzar then told him about his love affairs, and the condition thereof.

The old man gently held the young man's hand; he gave him a stone of red colour from his bag, and said to him, " Young man, this stone will help you to find a way to the mountain which is full of gold. The closer you get to the mountain, the greater will be the pull on the stone".

As soon as Spīnzar held the stone in his hand, he felt that the mountain of gold was pulling him towards the direction of its location. His happiness knew no bounds. He thanked the old man for his kindness, and started on his journey towards the mountain. The closer he came to the mountain, the greater was the pull on the stone. He walked and walked towards the mountain, each step bringing him closer and closer to his purpose. Soon he came right at the foot of the mountain - but he could see no gold. So he began to dig and dig. He went on digging for several days, but each day brought disappointment to him. All sorts of thoughts began to come to his mind. He thought, " Maybe I have come to the wrong mountain ".

However, after much digging and just when he was about to give up in despair, he felt something hard. He cleansed it, and it proved to be gold. Further digging brought out more and more of it. His heart was filled with great happiness. He then saw huge blocks of gold, enough for many camel loads, so he was overjoyed, and rushing to Rāja Qatlān, said to him, " I have brought with me the required camel loads of gold, and now seek your daughter in marriage ".

The Rāja was excited to see that Spīnzar had brought more gold than was requested. So according to his condition, he gave his daughter Jalparī to Spīnzar in marriage.

This story was told by 'Abdu'l-Maulā of Khwāza Khēla, who died at the age of 90 years.

21. The Magic Stone

It is said that many years ago a certain Jōgī from Swāt, named Barhāmī, went to Tibet in search of a magic stone. That stone was transparent and one could see future events in it. The most skilful magicians had tried to get this stone, but had failed. The owner of the stone was a beautiful Tibetan girl, named Rokhsāna, who was herself a great sorceress at that time. She had this stone tied to her long hair, and when she slept seven dragons used to keep guard over it. Many magicians, it is said, from far off countries, had tried to take the stone but they had lost their lives.

Rokhsāna had laid down a condition, that whoever was able to take possession of this stone, could have the right to marry her.

Barhāmī Jōgī had heard about this magic stone and the beautiful Rokhsāna, and was anxious to visit Tibet. So he started on his journey, carrying with him one very important book of Magic. This book contained many useful formulas for overcoming great straits.

When Barhāmī Jōgī reached Tibet, he began to look for the sorceress. He met a number of famous magicians there, who warned him that he should not undertake such a task, because many mighty magicians had already tried and failed. But Jōgī Barhāmī was determined to try his luck, although he too realized how perilous the situation was.

His book of Magic suggested to him that before he could undertake such a task, he must prepare himself for sleeping in the snow-covered mountains of Tibet for one year and also that he must have nothing to eat and drink.

So Barhāmī Jōgī followed this advice, stopped his heart from beating, and went into hibernation. For one long year he hibernated, and at the end of this period, he awoke. As soon as he opened his eyes he saw an old hermit, standing at his feet. The hermit said, "You have been successful in your first test. Now I give you this magic sword, and with this you will enter the cave of the sorceress. At the entrance you will find seven giants. You will have to slay them with this sword. How quickly you destroy them, will further depend upon your own magic powers. But if you use any other weapon, then you will meet with great difficulties, because out of each drop of blood will grow another giant and there will be no end to it, but with your failure". The hermit further said to him, " After you have slain the giants you will then see a huge boulder which is heavier than seven elephants. You will have to remove that boulder by your magic powers, and underneath it you will find a box which contains a white apparel. When you take the apparel, you will find further instructions on it ".

So Barhāmī Jōgī began his march towards the cave where the sorceress lived. There he found seven huge giants with mighty clubs in their hands. One of them turned to Barhāmī Jōgī and asked, " Are you another fool who has come to get the magic stone and marry Rokhsāna? "

The Jōgī said, " Yes, I am that madman ". He then pulled out his sword and began to strike the giant. As he struck blow after blow, fire began to come out of the sword, and within a short while all the seven giants lay on the ground.

The Jōgī then uttered some magic words after consulting his book, and the huge boulder rose off the ground.

He quickly opened the box underneath the boulder and found the white apparel. On it were written these words: " Anyone who wears this apparel becomes invisible. He may then safely enter Rokhsāna's bedchamber in the cave without being seen by the seven dragons ".

The Jōgī was overjoyed; he quickly put on the white apparel and entered the bedchamber. Rokhsāna was sleeping peacefully, while the dragons kept guard.

The Jōgī gently put his hand in her long hair, and opened the magic stone. He then gently stroked Rokhsāna's rosy cheeks and kissed her red lips.

Rokhsāna opened her dreamy eyes and said, " O, you are a mighty miracle worker. From now on, I am your wife ".

It is said that Rokhsāna and Jōgī Barhāmī sat in a golden palanquin which was carried by seven fairies and flew through the air towards Swāt. These fairies carried garlands with them. While they were flying over the Swāt valley, some flowers fell down from the garlands, and so it is believed that as a result of this, Swāt became a garden of flowers.

This story was told by Amīr Khān of Upper Swāt, who died at the age of 75 years.

22. The Gūrū

Once upon a time, so the story goes, there lived a wise Jōgī in Swāt named Rāmeshwar. He was always in search of wisdom and in this connection he travelled to many lands. Towards the end of his life, he decided to visit the King of China, Bālkā by name, whose capital was in Tibet. When the Jōgī Rāmeshwar reached the frontiers of Bālkā's Kingdom, he was arrested.

The Jōgī pleaded saying, " I am an innocent man ". But the guards paid no heed and dragged him in the presence of King Bālkā.

" Who are you? " thundered the King, " Have you come here to make troubles for me? Don't you know that we do not allow strangers to our land, because we have had bitter experiences in the past? "

" But I am an innocent man " begged the Jōgī, " I have come here only in search of wisdom. I don't want to overthrow your kingdom, I assure you ". " But if you are in search of wisdom " said the King, " then you must yourself be a wise man. And if you are a wise man, then you will answer my three questions, failing which you will be thrown in a dungeon where scorpions and dragons will destroy you ".

"The first question is this: 'How powerful am I?' The second question is this: 'How wise am I?' The third question is this: 'How fortunate am I?' "

The Jōgī closed his eyes for a moment and said, " Before I answer these questions, I would request you to answer three questions of mine. First question: 'How weak are you?' Second question: 'How foolish are you?' Third question: 'How unfortunate are you?' "

King Bālkā was completely puzzled. He asked his Grand Vizier and the wisest men of his court to answer these questions – but none dared tell him the answers.

After all endeavours had failed, king Bālkā turned to the Jōgī and said, " I failed to answer your questions, nor can the wisest men in my court answer them, and therefore I am left with no choice but to spare your life. However, for my own satisfaction, please tell me the answers to these vital questions ".

The Jōgī said, " As to your first question, O King, I must tell you that a truly powerful man does not boast of his powers. I do not boast of my powers, although I am more powerful than you. I have come from Swāt, the land of the mightiest magicians. Try and cut me down with your sword, but your sword will break because I command magic powers ".

" As to your second question, I say that your very desire of silencing somebody in search of wisdom is an act of great folly. Moreover, only a fool considers himself wise – while a wise man learns even from fools ".

" As to your third question, my reply is that you are the unluckiest man in your country. You are unlucky because you are burdened with worries and a worried man cannot be a lucky

man. Furthermore, when you seek advice from the wise men in your land, they do not tell you the bitter truth so as not to disappoint you. A king who is deprived of wisdom is surely an unlucky king ".

King Bālkā closed his eyes, folded his hands and in a hermit-like posture sat on his throne for some time. He then opened his eyes and gently said, " O wise Jōgī, from this day you shall be my Gūrū ".

This story was told by Muḥibbu'l-Ḥaqq Ṣāḥibu'l-Ḥaqq of Mingōra, aged 60 years.

23. The Evil Eye

Once upon a time there lived a Chieftain in the area of Swāt, named Armūz. He had a very beautiful daughter. Her name was Rohdāba. She was so beautiful that those who knew her compared her to the moon. One day a famous magician of that time – Ormaigh by name – told the Chieftain Armūz, " You must not allow your daughter to be seen in public because she may become the victim of somebody's evil eyes ". So the Chieftain had given instructions to his wife that she should always veil Rohdāba whenever she went out. Great precautions were always taken to guard her from such perils.

One day an old woman came to their house and she saw Rohdāba. She exclaimed, " She is not a human being but a fairy ". After uttering this sentence the woman fainted. The women of the house tried their best to revive her, but she had been so much struck by Rohdāba's beauty that by the evening she had died.

The following day at about the same time Rohdāba also fainted. No one was able to make her come to; many of the most famous physicians were consulted, but they were unable to revive her, and besides they could not find out the very reason for this condition. Rohdāba still remained unconscious. The Chieftain remembered the advice given to him by the magician Ormaigh. So he tried to trace his whereabouts. He was told that this magician lived in Mount Īlam[(1)] in a cave surrounded by dragons. And that the magician himself slept in a circle surrounded by fire. This magician Ormaigh was the only man capable of reviving those who had fallen victims to the evil eye.

For the Chieftain it was very difficult to enter the cave. So one afternoon, while he was resting, the magician Ormaigh appeared to him in his sleep, saying, " If you wish to revive your daughter, you should come to me. And as for the dragons, you should not fear them, for I have already instructed them about you ".

The Chieftain Armūz, on awakening, immediately set out towards the cave in Mount Īlam. As soon as he approached the cave, the doors opened by themselves. Inside the cave, he saw the magician Ormaigh, who was in a state of trance, surrounded by fire. Near him burnt some incense over a candle stand[(2)].

The Chieftain sat for quite some time outside the circle of fire, but one of the dragons said to him, " Why don't you cross the circle of fire? " The Chieftain replied, " But I will be burnt ".

The dragon said, " Why don't you accept my instructions, for I too am a magician, and this fire will not harm you. This is not an angry fire, but one that soothes those in pain and

(1) Fig. 55. (2) Figs. 99-102.

trouble ". The Chieftain entered the circle and he felt a cooling and soothing effect. As he entered the arena, the magician awoke and said, " Welcome, my friend ".

The Chieftain then anxiously related to him the whole story about his daughter Rohdāba.

The magician Ormaigh took some leaves of a plant and threw them into the fire around him. They gave out a pleasant fragrance, and the magician said, " From this moment your daughter is healed. Whenever you want to protect her from anybody's evil eye, then you should throw some leaves of this plant into the fire ".

The Chieftain thanked the magician and began his return journey. When he reached home, he found that his daughter Rohdāba had recovered at about the same time that the magician Ormaigh had thrown the leaves into the fire (1).

This story was told by Rānṛizai Malik of Bunir (Swāt), aged 70 years.

---

(1) It is interesting to note that even to this day the people of Swāt ward off the evil eye by burning the leaves of a plant into the fire, and that the local people call these leaves in Pakhtū *naẓar pānṛa*, which means, " leaves against the evil eye ".

24. The Big Dilemma

Many years ago there lived a Rāja in Swāt, whose name was Izar. He had been told by one of the magicians – named Hambal – that a son would be born to him, who would have a black scar over his back. This boy should be named Nawrōz, he would grow up to be a powerful ruler and his name would always be kept alive.

The Rāja had then nine daughters, and it became a source of great anxiety to him as to when this lucky boy would be born. But many years passed by, and still there was no male issue.

So the Rāja called the magician to his presence and asked him, " Why did your prophecy fail to come true? "

The Magician said, " O Rāja, I was afraid to tell you the real truth, but your Queen shall not bear you this son ".

The Rāja Izar was extremely fond of his wife, and he became very much worried about this matter. He called his Grand Vizier to discuss it over with him.

The Vizier said, " O Rāja, if you marry again, then your father-in-law will be greatly displeased, for at the time of your marriage it was clearly decided that you should not marry again, and that the first child, whether male or female, would be your successor to the throne. According to this agreement, your eldest daughter, Rīkhmīna, is your lawful successor ".

It had become a very complicated situation indeed for the Rāja, who spent a sleepless night. Thus, in the morning he called the magician Hambal to his presence, and told him all about this, asking his further advice. The magician said, " O Rāja, if you earnestly desire to have a great successor, then you must marry again. And as for the consequences, you should be prepared to face them, if you have confidence in yourself ".

The Rāja said to the magician, " I am now to ask you two questions: which girl should I marry, who would bear me a great successor? Or should I go on marrying one girl after another until the right one is found? "

The magician replied, " You shall have to undertake a journey to the area of Bunir, and there you will find a cave which is guarded by a ruthless dragon. You will have first to kill the dragon with your sword, and then you may enter the cave. Inside it, a new world will be revealed to you, and you will act according to the instructions you will receive. But slaying this dragon is not an ordinary thing. I shall give you a magic cap to wear, and then the dragon will be powerless to kill you ".

The Rāja set out on his journey to Bunir. He reached the cave, where he found a bloodthirsty dragon guarding it. He immediately took out his sword and slew this monster. Then he entered the cave, and inside he saw an old woman sitting near a fire and muttering some words of magic. The woman was surprised to see the Rāja inside the cave and asked him, " What brings you here? "

The Rāja said, " O woman, I have been directed to you by the magician Hambal, who told me you would be able to guide me in the matter of my marriage ". The woman said, " You should marry the daughter of one of your slaves, Kāmdār by name. And that girl will bear you a son who would be a great ruler ".

The Rāja said, " But my father-in-law is a very powerful man, being the Rāja of Amb, named Hamadād. He will marshal his troops and conquer my kingdom ".

The woman said, " Don't be afraid of his troops. If there is any trouble, you should rub this stone I give you, and immediately peace will prevail in the land of Swāt ".

After taking the stone, the Rāja hurriedly began his journey homeward and ordered that his slave Kāmdār be brought before him. The slave was shivering, expecting that trouble may befall him.

He was utterly amazed when the Rāja said, " O Kāmdār, I seek your daughter in marriage ". He was happy to consent, and the marriage was celebrated with much rejoicing.

Soon after the marriage, the Rāja of Amb was enraged and marshalled his army to march on Swāt. The Swāt army was trying to resist the attack of the enemies but everywhere it met with great difficulties. For the Rāja of Amb was supported by a mighty magician who was helping his army through his magic powers. Meanwhile, when defeat became almost certain, the Rāja of Swāt remembered the stone and rubbed it, and lo, within a few moments, the Rāja of Amb Hamadād and all his armies were turned into stones.

It is said that afterwards Rāja Izar had a son with a black scar over his back. He was named Nawrōz, and according to the prophecy of the magician Hambal, he became a great ruler and his empire extended even beyond the Indus.

This story was told by 'Abdu'r-Razzāq of Mingōra, aged 60 years.

25. A Terrible Punishment

Once upon a time there was a Rāja of Swāt named Lāldād. His marriage with the beautiful daughter of the Rāja of Peshawar, Mahādēv by name, was about to be celebrated. Unfortunately, Rāja Lāldād was called away by the gods, due to the mistake of the record keepers of the other world. After many years, when the record keepers of the other world checked their books, they found out that the wrong Rāja had been summoned. So they found themselves in a quandary. It was decided that Rāja Lāldād should be sent back to earth. But Rāja Lāldād said, " If you send me back, then I must be made a Rāja again ".

The gods of the other world said, " We shall surely give you back your earthly form, but you shall not be reborn as the Rāja of Swāt because now another Rāja, Āmlū, rules there ". But Rāja Lāldād said, " O gods, be merciful and give me back my throne ". So the gods appeared to Rāja Āmlū in a dream, and told him to protect a certain child who would be born with one mole on his right cheek and one on his left. The gods said, " This would be the reincarnation of Rāja Lāldād, who would eventually be a Rāja of Swāt in your place ".

When Rāja Āmlū awoke in the morning he ordered that the whole country should be searched for the baby expected to have been born in his kingdom. The Rāja gave the description of the baby, as seen in his dream. News was brought to him about the birth of the child. The Rāja asked his soldiers that the child be brought before him. When the baby was brought, the Rāja ordered to put him to death, and so it was done.

This greatly angered the gods, who brought about terrible earthquakes and floods in Swāt, so that the people together with Āmlū Rāja vanished in the earth.

It is said that because of this inhuman act of Rāja Āmlū the gods used in old times to cause periodic earthquakes and floods in Swāt.

This story was told by Sayyid Mashāl of Kānjō, Swāt, aged 70 years.

26. A Legend about Nāzakai Bābā

In old times there was a saint known as Nāzakai Bābā [1]. He lived in a place called Nāzakai. His real name was Sayyid Nāzakai Maryam Bābā and probably the place where he lived came to be known after his name as " Nāzakai "[2].

It is said in the legend that Bābā Ṣāḥib had his fields at Nāzakai, his native place. But there was no water available to irrigate his fields. It was a difficult task to dig a water-way too. But water was very important for growth of the crops. And so the farmers of Nāzakai Bābā started digging a water-way in order to have the water as required for the crops. While digging they came across a huge stone in the way and hence the completion of the water-way seemed to be almost impossible.

The farmers were disappointed and came to Nāzakai Bābā and told their difficulty to him. Bābā Ṣāḥib consoled the farmers and said to them, " Don't get disheartened, God the Almighty will end it well ".

Bābā Ṣāḥib, so goes the legend, called upon the Jins in the evening and commanded them to make a hole in the stone as to get a way for passing water to the fields. In obedience to the instructions of Bābā Ṣāḥib, the Jins holed the stone in the same night and let the way free for water to the fields.

In the following morning when the farmers came to the spot for resuming their work they were surprised to find the stone already holed and the water-flow in the fields.

The fields, the water-way and the huge stone, now fragmentary, exist even now as a living memory to this event of the past.

The story was told by Shēr Ḥasan of village Nuṣrat, Swāt, aged 90 years.

---

(1) Figs. 63, 64.

(2) This place lies to the North of the village Nuṣrat (figs. 56, 58) which is at a distance of about 2 miles from Dēvlai road side, in the area of Nēkpaikhēl, Swāt. The *ziyārat* of Nāzakai Bābā (figs. 57, 59–62) is situated at a small distance to the w-st of Nuṣrat village and people who are victims of Jins are brought from far off villages to his *ziyārat* to this day, where they are believed to get cured from the evil effects.

INDEX

Numbers in italics refer to tales.

'Abdullah Kākā, narrator of tale *19*: p. 30.
'Abdu'l-Maulā, narrator of tale *20*: p. 31.
'Abdu'r-Raḥīm Khān: *4*, pp. 6, 7.
'Abdu'r-Razzāq, narrator of tale *24*: p. 39.
Afghanistan: *2*, p. 3 n. 1; *5*, p. 8.
Aḥmad 'Alī, narrator of tale *16*: p. 25.
Ākhund Darveza Bābā, saint, disciple of Pīr Bābā: *3*, p. 5.
Amb, region: *24*, p. 39.
Amīr Khān, narrator of tale *21*: p. 33.
Amīr Myān, narrator of tales *2* and *3*: pp. 4, 5.
Āmlū, Rāja of Swāt: *25*, p. 40.
Apalāla: p. xi.
Arjmand Ḥujra, at Qambar: *6*, p. 11.
Armūz, chieftain: *23*, p. 36.
'Arshu'llāh, narrator of tale *17*: p. 26.
Āshāṛī, village (Swāt): *9*, p. 14.
Āthim Khān, chieftain of Kālā Khēl, Bunir: *9*, p. 14.
Attock, town: *1*, p. 2 and n. 2.
Āyūn, farmer: *19*, pp. 29, 30.

Baḥrein, village (Swāt Kōhistān): *13*, p. 19; *17*, p. 26; *18*, p. 28; *19*, p. 30.
—, brigde of: *17*, p. 26.
Bājauṛai, narrator of tale *10*: p. 16.
Bakhtmand, son of the Rāja of Lower Swāt: *14*, pp. 20, 21.
Bālkā, king of China: *22*, pp. 34, 35.
Barhāmī, Jōgī: *21*, pp. 32, 33.
Barīkōṭ, *Tehsil*: *4*, p. 6; *see also* Bir-Kōṭ.
Bēram Khān, narrator of tale *14*: p. 21.
Bēw: *13*, p. 19.
Bhīma, vizier of Nīm-jān: *14*, p. 20.
Bir-Kōṭ, village (Swāt): *9*, p. 14; *16*, p. 24.
Buddha: p. xi.
Bunir, region: *2*, p. 3 n. 1, p. 4 n. 1; *3*, p. 5; *9*, p. 14; *23*, p. 37; *24*, p. 38.

cap, magic: *24*, p. 38.
Chēl, village: *11*, p. 17.
China: p. xv; *22*, p. 34.
Crusaders: *see* Ghāzī.

ḍākinīs: p. xi.
Dangrām, village: *6*, p. 10; *7*, p. 12; *16*, p. 25.
Dēvlai, village: *26*, p. 41 n. 2.
Dīr, region: *15*, p. 22.
dragons: *22*, p. 34; *23*, p. 36; *24*, p. 38.
—, seven: *21*, pp. 32, 33.

evil eye: *23*, pp. 36, 37 and n. 1.

Faizan, poet of Swāt: p. xv.
faqīr: *2*, p. 3.
Fāṭihpur, village: *8*, p. 13.
Fire-god: *19*, pp. 29, 30.
fire-worship: p. xi; *19*, p. 30.

Ganājīr, village: *12*, p. 18.
Ganājīr Bābā, saint: *12*, p. 18.
Gāshkōr, village: *10*, p. 16.
Gaṭai Vālā Pīr, narrator of tale *8*: p. 13.
Ghāzī: *5*, pp. 8, 9.
ghost: *17*, p. 26.
Ghulām Rabbānī, Qāẓī, narrator of tale *4*: p. 7.

giant: *19*, p. 29; *21*, pp. 32, 33.
Gīrā, Rāja: p. xi; *5*, pp. 8, 9.
girls, seven: *18*, p. 28.
Gōgdara, village: *5*, p. 9; *6*, pp. 10, 11.
Gulīgrām, village: *2*, p. 4; *3*, p. 5.
Gulnāz, girl: *13*, p. 19.
Gūrū: *22*, pp. 34, 35.

Hamadād, Rāja of Amb: *24*, p. 39.
Hambal, magician: *24*, pp. 38, 39.
Hamdam, man: *1*, pp. 1, 2.
Ḥaẓrat 'Abdu'l Ghafūr, saint (cf. Sayyidu Bāba): *1*, p. 1.
Ḥaẓrat Pīr Bābā, saint (cf. Pīr Bābā): *2*, p. 3 n. 1.
hermit: *14*, p. 20; *15*, p. 22; *21*, p. 32.
— of Ūshō, *see* Malang of Ūshō.
hibernation: *21*, p. 32.
Hindus: *5*, p. 9.
Holy Prophet: *5*, p. 8.
ḥujra: *1*, p. 1 and n. 1; *6*, p. 11.
Hurmuz, man, bodyguard of Jān-fishān Khān: p. xv; *10*, p. 15.

Īlam, Mount: *23*, p. 36.
Inayat-ur-Rahman: pp. xi, xiii.
India: *2*, p. 3; *5*, p. 8.
Indus, river: *1*, p. 2; *24*, p. 39.
Inẓar Gul, narrator of tale *13*: p. 19.
Islām: *5*, p. 8; *15*, p. 23; *19*, p. 30.
Islām Khān, narrator of tale *7*: p. 12.
Italian Archaeological Mission: p. xiii.
Izar, Rāja: *24*, pp. 38, 39.

Jalparī, daughter of Qatlān: *20*, p. 31.
Jāmbīl, village: *7*, p. 12.
Jān-fishān Khān, chieftain of some Nēkpaikhēl villages: *10*, pp. 15, 16.
Jawāṛai, Mount: *2*, p. 4.
Jins: p. xi; *4*, p. 6 n. 1; *6*, pp. 10, 11; *7*, p. 12; *8*, p. 13; *9*, p. 14; *12*, p. 18; *26*, p. 41 and n. 2.

kabāb, meat: *6*, p. 10.
kākōna, bread: *15*, p. 22.
Kālā Khēl (Bunir): *9*, p. 14.
Kālām, village: *13*, p. 19.
Kamāl, man, brother of Mashāl: *18*, pp. 27, 28.
Kāmdār, slave: *24*, p. 39.
Kandar, man: *5*, pp. 8, 9.
Kānjō, village (Swāt): *25*, p. 40.
Khan, Dr F.A., S.I., T.Pk: pp. xi, xv.
Khurshīd Bānū, daughter of Nīm-jān: *14*, p. 20.
Khwāza Khēla, village: *20*, p. 31.
Kōhistān: *11*, p. 17; *15*, p. 23; *17*, p. 26.
Kōhistāni, people: *15*, p. 23.
Kokārai, village: *7*, p. 12.
Kupal, goddess: *16*, pp. 24, 25.
Kūwān, village (Dīr): *15*, p. 22.

Lāldād, Rāja of Swāt: *25*, p. 40.

magicians: *22*, p. 34.
Mahādēv, Rāja of Peshawar: *25*, p. 40.
Maḥmūd of Ghaznī: *5*, pp. 8, 9.
Makān Bāgh, village: *5*, p. 9; *6*, p. 11; *7*, p. 12.
Malāl Bāzdā, narrator of tale *1*: p. 2.
Malang of Ūshō, narrator of tale *15*: pp. 22, 23.
Malēzai, area (Dīr): *15*, p. 22.
Mashāl, man, brother of Kamāl: *18*, pp. 27, 28.
Mashāl, Sayyid, narrator of tale *25*: p. 40.
Mehr Dil Khān: *8*, p. 13.
mills, near Bēw: *13*, p. 19.
Mingōra, town: *1*, p. 2; *4*, p. 7; *6*, pp. 10, 11; *7*, p. 12; *12*, p. 18; *22*, p. 35; *24*, p. 39.
Muḥibbu'l-Ḥaqq Ṣāḥibu'l-Ḥaqq, narrator of tale *22*: p. 35.
Mullā, narrator of tale *9*: p. 14.
Munjā Dehvi, daughter of Rāja Gīrā: *5*, pp. 8, 9.
Myān Afẓal Bābā, saint, grandson of Pīr Bābā: *2*, p. 3 and n. 1, p. 4.
Myān Muḥammad, narrator of tale *12*: p. 18.

Nāṣir Malik, narrator of tale *11*: p. 17.
Nawrōz, boy, son of Izar: p. xv; *24*, pp. 38, 39.
Nāzakai, place: *26*, p. 41.
Nāzakai Bābā, saint (Sayyid Nāzakai Maryam Bābā): *26*, p. 41 n. 2.

nażar pānṛa, "leaves against the evil eye", plant: *23*, p. 37 n. 1.
Nēkpaikhēl, area: *10*, p. 25; *26*, p. 41 n. 2.
Nīm-jān, Rāja of Upper Swāt: *14*, p. 21.
Nuṣrat, village (Swāt): *26*, p. 41 n. 2.

Ormaigh, magician: p. xv; *23*, pp. 36, 37.

Padmānī, Jōgī: *16*, p. 24.
Padmasambhava: p. xi.
Pakistan: pp. xi, xiii.
Pār Ṛai, village (Swāt): *4*, p. 6.
Pāsanai Bābā: *2*, p. 4.
Peshawar, Rāja of: *25*, p. 40.
Pīr Bābā Ṣāḥib, saint (Pīr Bābā): p. xv; *2*, pp. 3, 4 n. 1; *3*, p. 5.
Pīr Khushḥāl Ghāzī, Commander in Chief of Sulṭān Maḥmūd's army: p. xv; *5*, pp. 8, 9.
pishqūza, dagger: *15*, p. 22.
Pakhtūns, people: *9*, p. 14.
python: *16*, p. 24.

Qādir Ghākhai, mountain pathway: *15*, p. 22.
Qambar, village: *6*, p. 11.
Qatlān, Rāja of Swāt: *20*, p. 31.

Raḥīmābād, village (old Sarkanai): *6*, p. 10.
Raḥmatu'llāh, Ustād, Pakhtū Poet, narrator of tales *5* and *6*: pp. 9, 10, 11.
Rain-god: *19*, p. 29.
Rāja Girā, *see* Girā, Rāja.
Rāmeshwar, Jōgī: *22*, p. 34.
Rānṛīzai Malik, narrator of tale *23*: p. 37.
record keepers of the other world: *25*, p. 40.
Rikhmīna, daughter of Izar: *24*, p. 38.
Rohdāba, daughter of Armūz: p. xv; *23*, pp. 36, 37.
Rokhsāna, Tibetan girl: *21*, pp. 32, 33.

Ṣāḥib Bābā, saint (Sayyidu Bābā): *2*, p. 4; *4*, p. 6.
Ṣāḥib Gul Malik, narrator of tale *18*: p. 28.
Sarafrāz Khān: *7*, p. 12.
Sarkanai, village (now Raḥīmābād): *6*, p. 10.
Satan: *1*, p. 2.
Sayyid Nāzakai Maryam Bābā, saint (Nāzakai Bābā): *26*, p. 41.
Sayyidu Bābā, saint (Ṣāḥib Bābā): p. xiii; p. xv; *1*, pp. 1, 2; *2*, p. 4; *4*, p. 6.
Sayyidu Sharīf, town (Swāt): p. xv; *1*, pp. 1, 2; *2*, p. 4.
Sehwān Sharīf, town (Sind): *1*, p. 2.
Shāh Dhērī, village: *8*, p. 13.
Shahbāz Qalandar, saint: *1*, p. 2.
Shāmadār, merchant: *11*, p. 17.
Shamozai, area: *4*, p. 6.
Shāsha Balā: *4*, p. 6 n. 1; *15*, p. 22.
Shēr Ḥasan, narrator of tale *26*: p. 41.
Sind, region: *1*, p. 2.
sorcerer: *11*, p. 17.
sorceress: *10*, p. 15; *21*, p. 32.
Spīnzar, man: *20*, p. 31.
stone, magic: *21*, p. 32.
Sunai Malik, wrestler: *13*, p. 19.
Swāt (region): pp. xi, xv; *1*, p. 1; *2*, p. 4; *9*, p. 14; *10*, p. 15; *15*, p. 22; *19*, p. 30; *20*, p. 31; *21*, pp. 32, 33; *22*, p. 34; *23*, p. 36; *24*, pp. 38, 39; *25*, p. 40; and *passim*.
— Army: *24*, p. 39.
— Kōhistān: *5*, p. 9; *13*, p. 19; *15*, pp. 22, 23; *17*, p. 26.
—, Lower: *14*, p. 20.
—, —, Rāja of: *14*, p. 20.
—, people of: *16*, p. 24; *23*, p. 37.
— River: *5*, p. 8; *6*, p. 11; *10*, p. 15.
— —, dam on: *16*, p. 24.
—, Upper: *11*, p. 17; *14*, p. 20; *21*, p. 33.
—, —, Rāja of: *14*, p. 20.
—, Upper and Lower: *14*, p. 21.
—, —, Rāja of: *14*, p. 21.
— Valley, *21*, p. 33.
— — Southern: *5*, p. 8.
sword, magic: *21*, p. 32.

Tibet: p. xv; *21*, p. 32; *22*, p. 34.
Tōrewāl, village: *17*, p. 26.
Ṭoṭī, man: *6*, pp. 10, 11.
Tucci, Prof. G.: pp. xiii, xv.

Uḍḍiyāna: p. XI.
Uḍigrām, castle of: p. XI; *5*, p. 8.
Upāla, Rāja: *16*, p. 24.
Ūshō, village (Kōhistān): *15*, pp. 22, 23.

Vizier: *14*, p. 20; *16*, p. 24.
—, Grand: *22*, p. 34; *24*, p. 38.

Wind-god: *19*, p. 29.
witch: *11*, p. 17.

Yakṣas: p. XI.

Zāṭa Kalai, village: *14*, p. 21.
ziyārat, funerary monument: *26*, p. 41 n. 2.

LIST OF ILLUSTRATIONS

Photographs are by Miss F. Bonardi (FB), Prof. U. Scerrato (US), Dr G. Stacul (GS), Dr M. Taddei (MT) and Mr A. Vallazza (AV). They are filed in the archives of the National Museum of Oriental Art, Rome. The sketch map was drawn by Mr M. Fiorentini.

Pl. I — Fig. 1 - Sayyidu Sharīf. The mosque of Sayyidu Bābā on the left, Mingōra in the background (1967).
Neg. Nos. Dep. R 4922/8-9 (FB)

Pl. II — Fig. 2 - Sayyidu Sharīf. The *ziyārat* of Sayyidu Bābā in the court of the mosque (1967).
Neg. No. Dep. R 4709/12 (MT)

Pl. III — Fig. 3 - Sayyidu Sharīf. Mosque and *ziyārat* of Sayyidu Bābā (1967).
Neg. No. Dep. R 4806/9 (FB)

Pl. IV — Fig. 4 - Sayyidu Sharīf. Mosque of Sayyidu Bābā (1967).
Neg. No. Dep. R 4709/11 (MT)

Fig. 5 - Sayyidu Sharīf. *Ziyārat* of Sayyidu Bābā (1967).
Neg. No. Dep. R 4689/3 (MT)

Pl. V — Fig. 6 - Sayyidu Sharīf. Mosque of Sayyidu Bābā (1967).
Neg. No. Dep. R 4924/7 (FB)

Fig. 7 - Sayyidu Sharīf. Mosque and *ziyārat* of Sayyidu Bābā (1967).
Neg. No. Dep. R 4919/12 (FB)

Pl. VI — Fig. 8 - Sayyidu Sharīf. Door of the *ziyārat* of Sayyidu Bābā (1967).
Neg. No. Dep. R 4919/5 (FB)

Fig. 9 - Sayyidu Sharīf. Reading the Holy Books in the mosque of Sayyidu Bābā (1967).
Neg. No. Dep. R 4921/3 (FB)

Pl. VII — Fig. 10 - Sayyidu Sharīf. The *qibla* side of an old mosque, with wooden pillars and capitals (1959).
Neg. No. Dep. R 41/1 (US)

Fig. 11 - Khwāza Khēla. A *ḥujra* (1960).
Neg. No. Dep. L 713/26 (MT)

Pl. VIII	Fig. 12 -	Pācha. Banner with the name of Pīr Bābā preserved in the *ziyārat* of Pīr Bābā (1967). Neg. No. Dep. R 4689/11 (MT)
	Fig. 13 -	Pācha. Hotels on the way to the mosque and *ziyārat* of Pīr Bābā; domes and minaret of the mosque in the background (1967). Neg. No. Dep. R 4688/9 (MT)
Pl. IX	Fig. 14 -	Pācha. Minaret of the mosque of Pīr Bābā (1967). Neg. No. Dep. R 4688/7 (MT)
	Fig. 15 -	Pācha. Mosque of Pīr Bābā (1967). Neg. No. Dep. R 4692/1 (MT)
Pl. X	Fig. 16 -	Pācha. Gate of the mosque of Pīr Bābā (1967). Neg. No. Dep. R 4688/5 (MT)
Pl. XI	Fig. 17 -	Pācha. *Ziyārat* of Pīr Bābā (1967). Neg. No. Dep. R 4689/4 (MT)
Pl. XII	Fig. 18 -	Pācha. *Ziyārat* of Pīr Bābā (1967). Neg. No. Dep. R 4689/7 (MT)
	Fig. 19 -	Pācha. Grave of Pīr Bābā (1967). Neg. No. Dep. R 4689/9 (MT)
Pl. XIII	Fig. 20 -	Pācha. *Ziyārat* of Pīr Bābā (1967). Neg. No. Dep. R 4689/12 (MT)
	Fig. 21 -	Pācha. Book-shelves in the *ziyārat* of Pīr Bābā (1967). Neg. No. Dep. R 4689/5 (MT)
Pl. XIV	Fig. 22 -	Pār Ṛai (1967). Neg. No. Dep. R 4932/8 (FB)
	Fig. 23 -	Pār Ṛai (1960). Neg. No. Dep. L 732/17 (MT)
Pl. XV	Fig. 24 -	Uḍīgrām. Rāja Girā (1958). Neg. Nos. Dep. CS. R 6110/10-11 (FB)
Pl. XVI	Fig. 25 -	Uḍīgrām. *Ziyārat* of the head of Pīr Khushḥāl Ghāzī (Jan. 1967). Neg. No. Dep. R 4690/7 (MT)
Pl. XVII	Fig. 26 -	Uḍīgrām. Grave of the head of Pīr Khushḥāl Ghāzī (Jan. 1967). Neg. No. Dep. R 4690/8 (MT)
Pl. XVIII	Fig. 27 -	Uḍīgrām. Grave of the head of Pīr Khushḥāl Ghāzī (Nov. 1967). Neg. No. Dep. R 4925/3 (FB)
	Fig. 28 -	Uḍīgrām. Grave of the head of Pīr Khushḥāl Ghāzī (Nov. 1967). Neg. No. Dep. R 4925/10 (FB)
Pl. XIX	Fig. 29 -	Uḍīgrām. *Ziyārat* of Pīr Khushḥāl Ghāzī (Jan. 1967). Neg. No. Dep. R 4690/6 (MT)
	Fig. 30 -	Uḍīgrām. *Ziyārat* of Pīr Khushḥāl Ghāzī (Nov. 1967). Neg. No. Dep. R 4928/2 (FB)

Pl. XX Fig. 31 - Uḍīgrām. Grave of Pīr Khushḥāl Ghāzī; at the bottom left, the grave of the Ghāzī's dog, or "companion" (*malgarai*) is visible (Nov. 1967).
Neg. No. Dep. R 4926/11 (FB)

Fig. 32 - Uḍīgrām. Grave of Pīr Khushḥāl Ghāzī (Nov. 1967).
Neg. No. Dep. R 4926/12 (FB)

Pl. XXI Fig. 33 - Uḍīgrām. *Ziyārat* of Pīr Khushḥāl Ghāzī (Jan. 1967).
Neg. No. Dep. R 4690/4 (MT)

Fig. 34 - Uḍīgrām. *Ziyārat* of Pīr Khushḥāl Ghāzī (Nov. 1967).
Neg. No. Dep. R 4918/12 (FB)

Pl. XXII Fig. 35 - Uḍīgrām. *Ziyārat* of Pīr Khushḥāl Ghāzī (Nov. 1967).
Neg. No. Dep. R 4926/7 (FB)

Fig. 36 - Uḍīgrām. Offerings in the *ziyārat* of Pīr Khushḥāl Ghāzī (Nov. 1967).
Neg. No. Dep. R 4926/3 (FB)

Pl. XXIII Fig. 37 - Uḍīgrām. A carved door in the *ziyārat* of Pīr Khushḥāl Ghāzī (Nov. 1967).
Neg. No. Dep. R 4918/8 (FB)

Fig. 38 - Uḍīgrām. A detail of the door in fig. 37 (Nov. 1967).
Neg. No. Dep. R 4918/7 (FB)

Pl. XXIV Fig. 39 - Dangrām. The Jāmbīl Valley on the left; the Mingōra-Jāmbīl road in the middle (1967).
Neg. No. Dep. R 4930/8-11 (FB)

Pl. XXV Fig. 40 - Mingōra and its outskirts: a general view from Kāṭelai showing the confluence of the Sayyidu (on the right) and Jāmbīl Valleys into the Swāt Valley (on the left) (1967).
Neg. Nos. Dep. R 4938/5-12 (FB)

Pl. XXVI Fig. 41 - Mingōra and the Sayyidu Valley; the Swāt Valley on the right, the Sayyidu Valley on the left (1967).
Neg. Nos. Dep. R 4933/5-8 (FB)

Pl. XXVII Fig. 42 - Mingōra. Preparing *kabāb* in the bazaar (1967).
Neg. No. Dep. R 4927/6 (FB)

Fig. 43 - Mingōra. A potter's shop (1964).
Neg. No. Dep. R 4791/9 (FB)

Pl. XXVIII Fig. 44 - Gōgdara (1959).
Neg. No. Dep. L 9/23 (MT)

Fig. 45 - Kokārai (1967).
Neg. No. Dep. R 4931/4 (FB)

Pl. XXIX Fig. 46 - Barīkōṭ (1967).
Neg. No. Dep. R 4688/12 (MT)

Pl. XXX Fig. 47 - Baḥrein (1959).
Neg. No. Dep. L 10/27 (MT)
Fig. 48 - Baḥrein. Bridge on the Swāt River (1960).
Neg. No. Dep. L 455/32 (MT)

Pl. XXXI Fig. 49 - Baḥrein. (1960).
Neg. No. Dep. R 4804/9 (FB)
Fig. 50 - Baḥrein. Waiting for the truck at the toll-bar (1964).
Neg. No. Dep. R 4803/2 (FB)

Pl. XXXII Fig. 51 - Kālām. A *ziyārat* (1963).
Neg. No. Dep. CS. R 2816/3 (FB)
Fig. 52 - Kālām. A *ziyārat* (1963).
Neg. No. Dep. CS. R 2808/5 (FB)

Pl. XXXIII Fig. 53 - Kālām. The mosque (1959).
Neg. No. Dep. L 44/10 (US)

Pl. XXXIV Fig. 54 - Kālām. Mount Mankyal in the background (AV).
Neg. No. Dep. L 4332/26
Fig. 55 - Mount Īlam, seen from Bunir (1967).
Neg. No. Dep. CS. R 4845/3 (GS)

Pl. XXXV Fig. 56 - Nuṣrat (1967).
Neg. No. Dep. R 4690/11 (MT)
Fig. 57 - The wood of Nāzakai Bābā seen from Nuṣrat (1967).
Neg. No. Dep. R 4693/12 (MT)

Pl. XXXVI Fig. 58 - Nuṣrat. A *ḥujra* (1967).
Neg. No. Dep. R 4693/9 (MT)

Pl. XXXVII Fig. 59 - *Ziyārat* of Nāzakai Bābā, near Nuṣrat (1967).
Neg. No. Dep. R 4693/6 (MT)
Fig. 60 - *Ziyārat* of Nāzakai Bābā, near Nuṣrat (1967).
Neg. No. Dep. R 4693/7 (MT)

Pl. XXXVIII Fig. 61 - *Ziyārat* of Nāzakai Bābā, near Nuṣrat (1967).
Neg. No. Dep. R 4934/8 (FB)
Fig. 62 - The grave of Nāzakai Bābā, near Nuṣrat, and its keeper (*manjawar*) (1967).
Neg. No. Dep. R 4693/4 (MT)

Pl. XXXIX Figs. 63, 64 - Paper manuscript containing the pedigree of Nāzakai Bābā; its owner is a descendant of the Saint who lives at Nuṣrat (1967).
Neg. Nos. Dep. R 4709/4-5 (MT)

Pl. XL Fig. 65 - Tōkar-dara (Najigrām), near Barīkōṭ (1960).
Neg. No. Dep. L 710/2 (MT)

Pl. XLI	Fig. 66 –	A village in Bunir (1960). Neg. No. Dep. L 720/43 (MT)
	Fig. 67 –	Najīgrām, near Barīkōṭ (1960). Neg. No. Dep. L 710/25 (MT)
Pl. XLII	Fig. 68 –	The valley of Bunir seen from the Karākar Pass road (1960). Neg. No. Dep. L 720/25 (MT)
	Fig. 69 –	The valley of the Gorband, in the Indus Kōhistān (1966). Neg. No. Dep. CS. R 3609/9 (GS)
Pl. XLIII	Fig. 70 –	Durushkhēla, in Upper Swāt (1967). Neg. No. Dep. R 4685/8 (MT)
Pl. XLIV	Fig. 71 –	Madyan. Shops and houses (1959). Neg. No. Dep. R 40/8 (US)
	Fig. 72 –	Madyan. A house (1959). Neg. No. Dep. L 10/23 (MT)
Pl. XLV	Fig. 73 –	Madyan. Wooden roof and pillar in the mosque (1959). Neg. No. Dep. R 38/3 (US)
	Fig. 74 –	Khwāza Khēla. Wooden decoration of a mosque (1961). Neg. No. Dep. L 737/42 (MT)
Pl. XLVI	Fig. 75 –	Durushkhēla (Upper Swāt). A mosque (1967). Neg. No. Dep. R 4686/10 (MT)
	Fig. 76 –	Durushkhēla (Upper Swāt). *Miḥrāb* and *minbar* of the mosque of fig. 75; the door on the right leads into the winter mosque (1967). Neg. No. Dep. R 4686/9 (MT)
Pl. XLVII	Fig. 77 –	Uḍigrām. A grave near the *ziyārat* of Pir Khushḥāl Ghāzi, decorated with flags (1967). Neg. No. Dep. R 4928/3 (FB)
	Fig. 78 –	A grave in the wood of Nāzakai Bābā, near Nuṣrat, covered with pot sherds (1967). Neg. No. Dep. R 4937/1 (FB)
Pl. XLVIII	Fig. 79 –	Madyan. A cemetery with grave markers of wood and carved schist (1959). Neg. No. Dep. L 1/27 (MT)
	Fig. 80 –	Kōṭanai (near Chārbāgh). Graves decorated with white pebbles and wooden markers (1959). Neg. No. Dep. L 47/10 (US)
Pl. XLIX	Fig. 81 –	Barīkōṭ. A grave (1959). Neg. No. Dep. L 47/31 (US)
	Fig. 82 –	Kōṭanai (near Chārbāgh). A grave with carved stone markers (1960). Neg. No. Dep. L 713/15 (MT)

Pl. L — Fig. 83 - Hājī Bābā (Mingōra). A carved grave marker (1959).
Neg. No. Dep. L 5/5 (MT)

Fig. 84 - Kōṭanai (near Chārbāgh). Two wooden grave markers (1959).
Neg. No. Dep. L 47/8 (US)

Pl. LI — Fig. 85 - Durūshkhēla (Upper Swāt). A wooden door, now in the Swat Museum (1967).
Neg. No. Dep. R 4686/6 (MT)

Pl. LII — Fig. 86 - Baḥrein. A wooden window (1960).
Neg. No. Dep. L 731/44 (MT)

Fig. 87 - A wooden window (*tambagai*) from Baḥrein, now in the Swat Museum.
Neg. No. Dep. R 4731/9 (MT)

Pl. LIII — Figs. 88, 89 - A chair (*takya katkai*) from Durushkhēla, now in the Swat Museum.
Neg. Nos. Dep. R 4721/2, 1 (MT)

Pl. LIV — Figs. 90, 91 - A chair (*takya katkai*) from Durushkhēla, now in the Swat Museum.
Neg. Nos. Dep. R 4728/10, 9 (MT)

Pl. LV — Figs. 92, 93 - A chair (*takya katkai*) from Durushkhēla, now in the Swat Museum.
Neg. Nos. Dep. R 4721/10, 9 (MT)

Pl. LVI — Fig. 94 - A chair (*takya katkai*) from Durushkhēla, now in the Swat Museum.
Neg. No. Dep. R 4729/10 (MT)

Fig. 95 - A prayer seat (*takhta pōsh*) from Baḥrein, now in the Swat Museum.
Neg. No. Dep. R 4727/10 (MT)

Pl. LVII — Fig. 96 - A cupboard (*taunṛai*) from Baḥrein, now in the Swat Museum.
Neg. No. Dep. R 4727/3 (MT)

Fig. 97 - A cupboard (*taunṛai*) from Baḥrein, now in the Swat Museum.
Neg. No. Dep. R 4727/12 (MT)

Pl. LVIII — Fig. 98 - A fire-place (*naghaṛai*) at Baḥrein (1964).
Neg. No. Dep. L 4807/33 (FB)

Fig. 99 - A lamp-stand (*wor balawaṭ*) from Baḥrein, now in the Swat Museum.
Neg. No. Dep. R 4722/7 (MT)

Pl. LIX — Figs. 100, 101 - Two lamp-stands (*wor balawaṭ*) from Baḥrein, now in the Swat Museum.
Neg. Nos. Dep. R 4722/9, 11 (MT)

Pl. LX — Fig. 102 - A lamp-stand (*wor balawaṭ*) from Baḥrein, now in the Swat Museum.
Neg. No. Dep. R 4722/10 (MT)

PLATES

The photographs reproduced in the plates have been chosen in order to illustrate the sites mentioned in the text as well as to give the reader an idea of some aspects of Swāt folk-architecture and handicrafts.

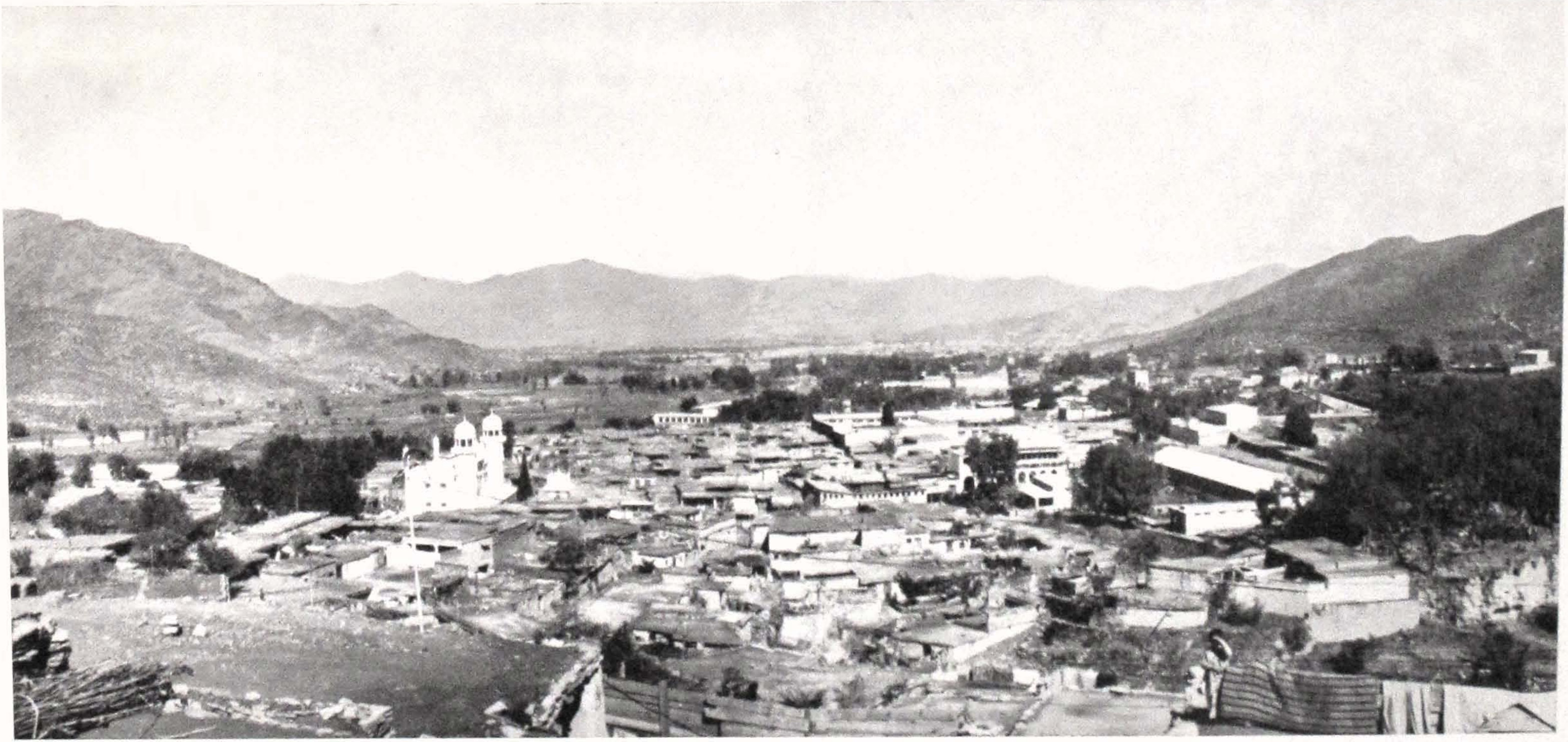

Fig. 1 – Sayyidu Sharīf. The mosque of Sayyidu Bābā on the left, Mingōra in the background.

Fig. 2 – Sayyidu Sharīf. The *ziyārat* of Sayyidu Bābā in the court of the mosque.

Fig. 3 – Sayyidu Sharīf. Mosque and *ziyārat* of Sayyidu Bābā.

Fig. 4 – Sayyidu Sharīf. Mosque of Sayyidu Bābā.

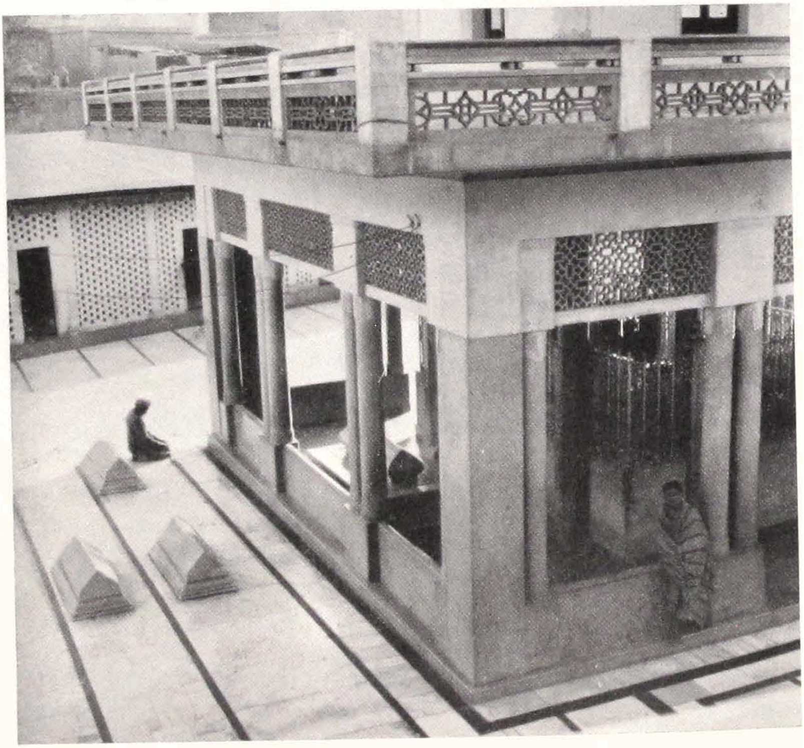

Fig. 5 – Sayyidu Sharīf. *Ziyārat* of Sayyidu Bābā.

Fig. 6 – Sayyidu Sharīf. Mosque of Sayyidu Bābā.

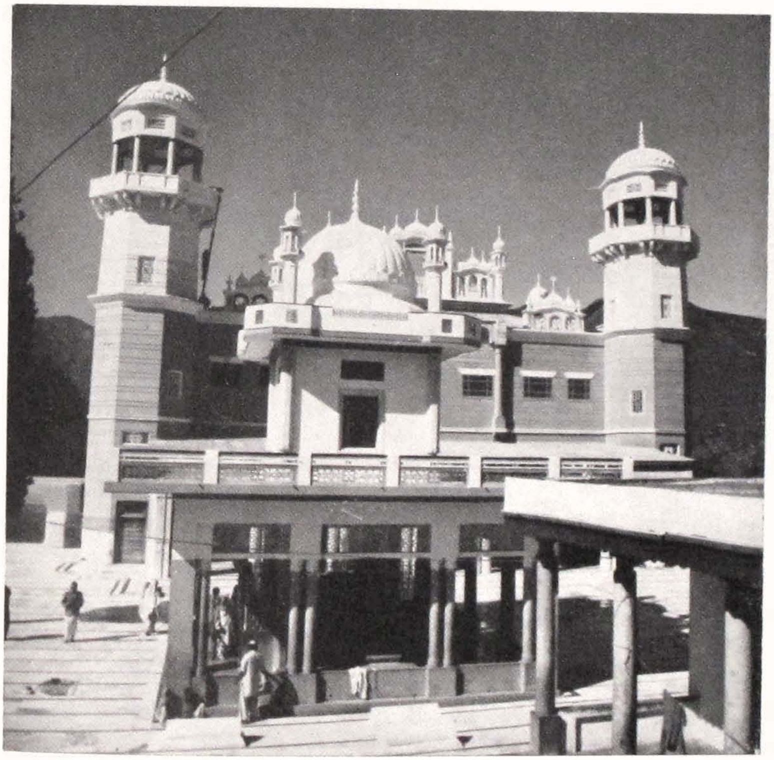

Fig. 7 – Sayyidu Sharīf. Mosque and *ziyārat* of Sayyidu Bābā.

Fig. 8 – Sayyidu Sharīf. Door of the *ziyārat* of Sayyidu Bābā.

Fig. 9 – Sayyidu Sharīf. Reading the Holy Books in the mosque of Sayyidu Bābā.

Fig. 10 - Sayyidu Sharīf. The *qibla* side of an old mosque, with wooden pillars and capitals.

Fig. 11 - Khwāza Khēla. A *ḥujra*.

Fig. 12 – Pācha. Banner with the name of Pīr Bābā preserved in the *ziyārat* of Pīr Bābā.

Fig. 13 – Pācha. Hotels on the way to the mosque and *ziyārat* of Pīr Bābā; domes and minaret of the mosque in the background.

Fig. 14 - Pācha. Minaret of the mosque of Pīr Bābā.

Fig. 15 - Pācha. Mosque of Pīr Bābā.

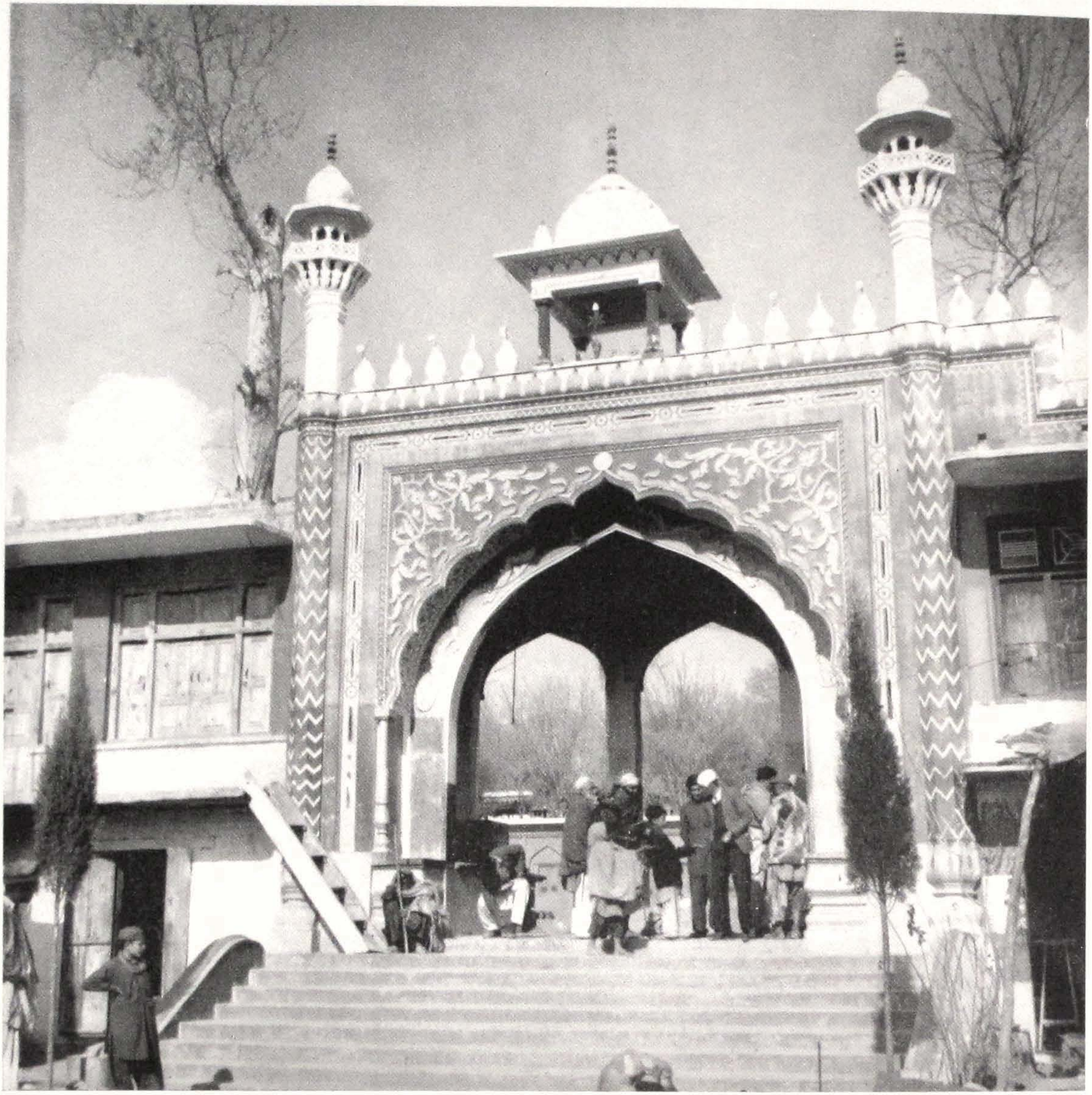

Fig. 16 – Pācha. Gate of the mosque of Pīr Bābā.

Fig. 17 – Pācha. *Ziyārat* of Pīr Bābā.

Fig. 18 – Pācha. *Ziyārat* of Pīr Bābā.

Fig. 19 – Pācha. Grave of Pīr Bābā.

Fig. 20 - Pācha. *Ziyārat* of Pīr Bābā.

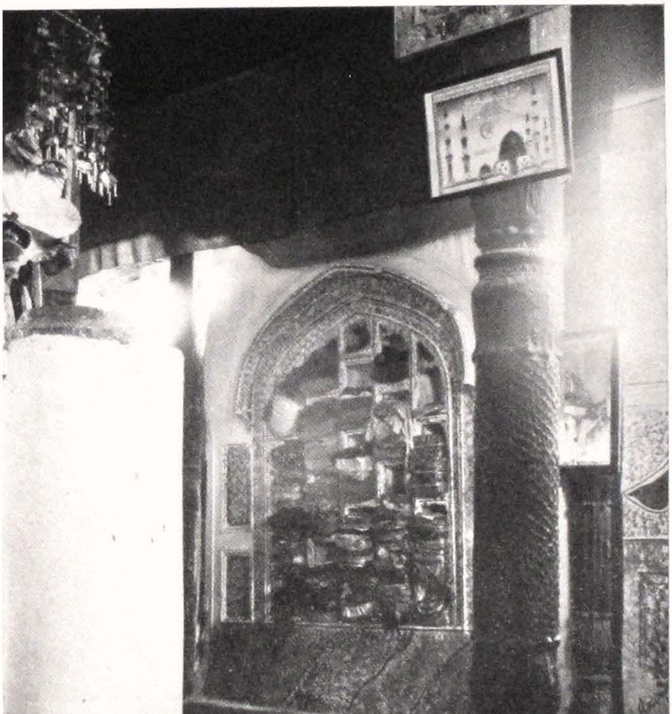

Fig. 21 - Pācha. Book-shelves in the *ziyārat* of Pīr Bābā.

Fig. 22 – Pār Ṛai.

Fig. 23 – Pār Ṛai.

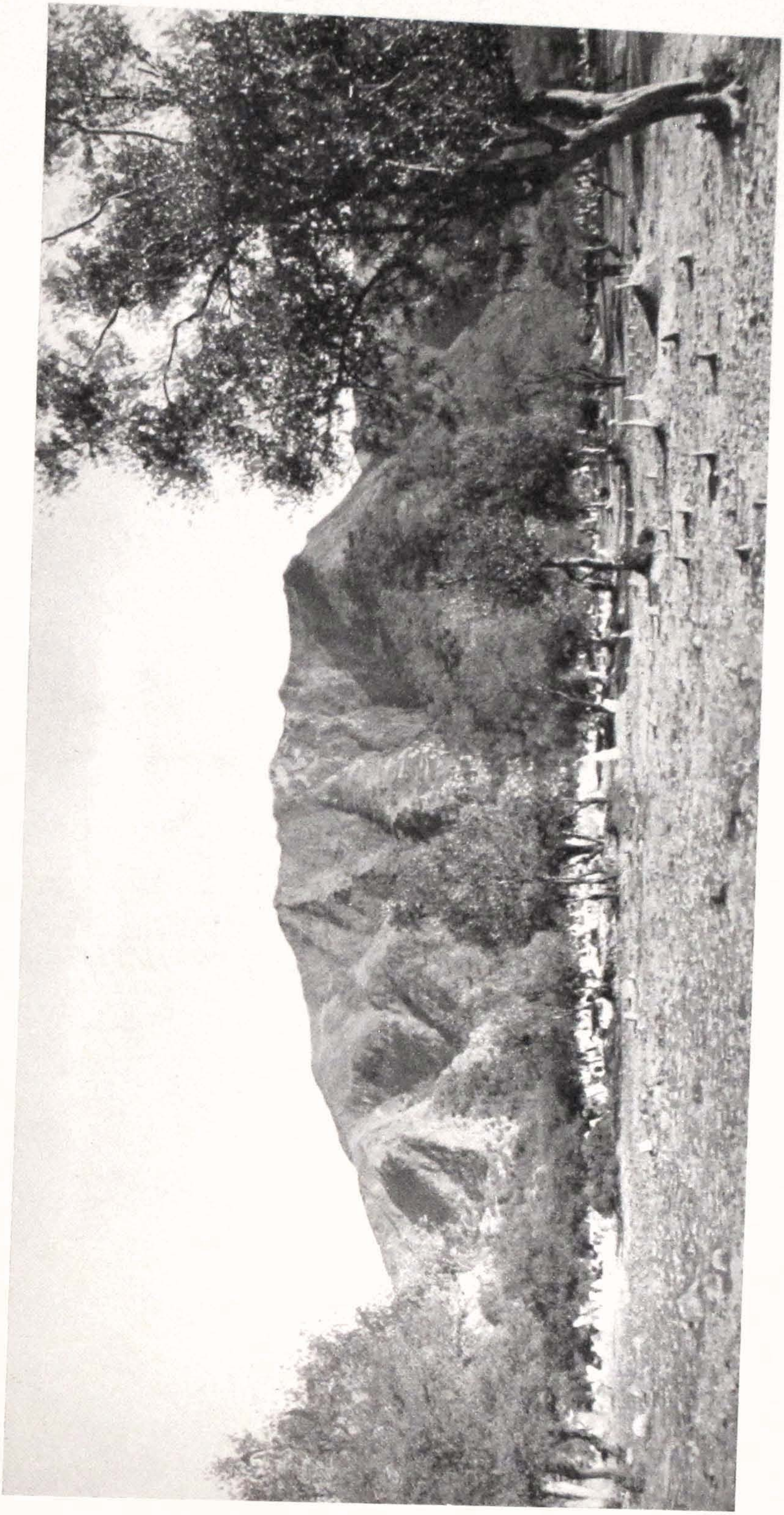

Fig. 24 - Uḍīgrām. Rāja Gīrā.

Fig. 25 – Uḍigrām. *Ziyārat* of the head of Pīr Khushḥāl Ghāzī.

Fig. 26 – Uḍīgrām. Grave of the head of Pīr Khushḥāl Ghāzī.

Fig. 27 – Uḍīgrām. Grave of the head of Pīr Khushḥāl Ghāzī.

Fig. 28 – Uḍīgrām. Grave of the head of Pīr Khushḥāl Ghāzī.

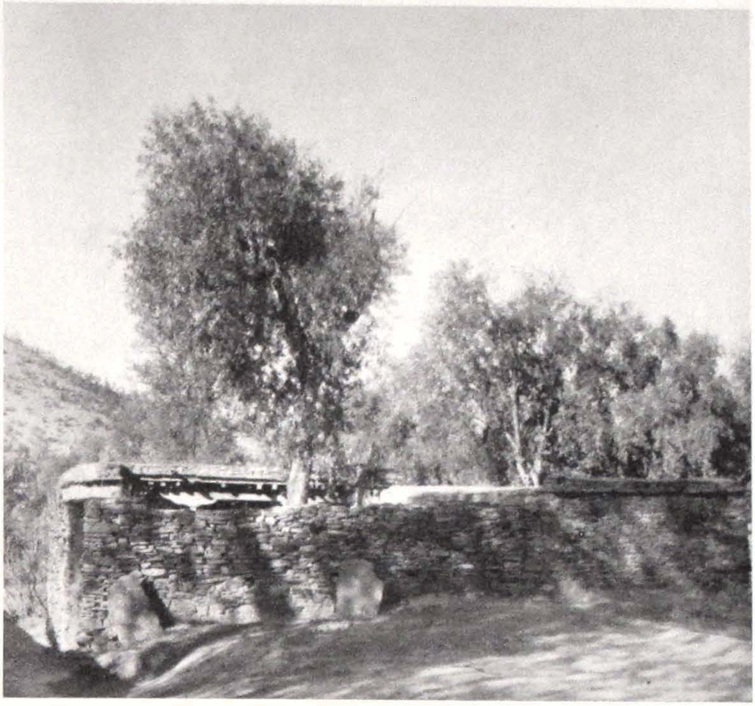

Fig. 29 – Uḍīgrām. *Ziyārat* of Pīr Khushḥāl Ghāzī.

Fig. 30 – Uḍīgrām. *Ziyārat* of Pīr Khushḥāl Ghāzī.

Fig. 31 – Uḍīgrām. Grave of Pīr Khushḥāl Ghāzī; at the bottom left, the grave of the Ghāzī's dog, or "companion" [illegible] (*malgarai*) is visible.

Fig. 32 – Uḍīgrām. Grave of Pīr Khushḥāl Ghāzī.

Fig. 33 – Uḍīgrām. *Ziyārat* of Pīr Khushḥāl Ghāzī.

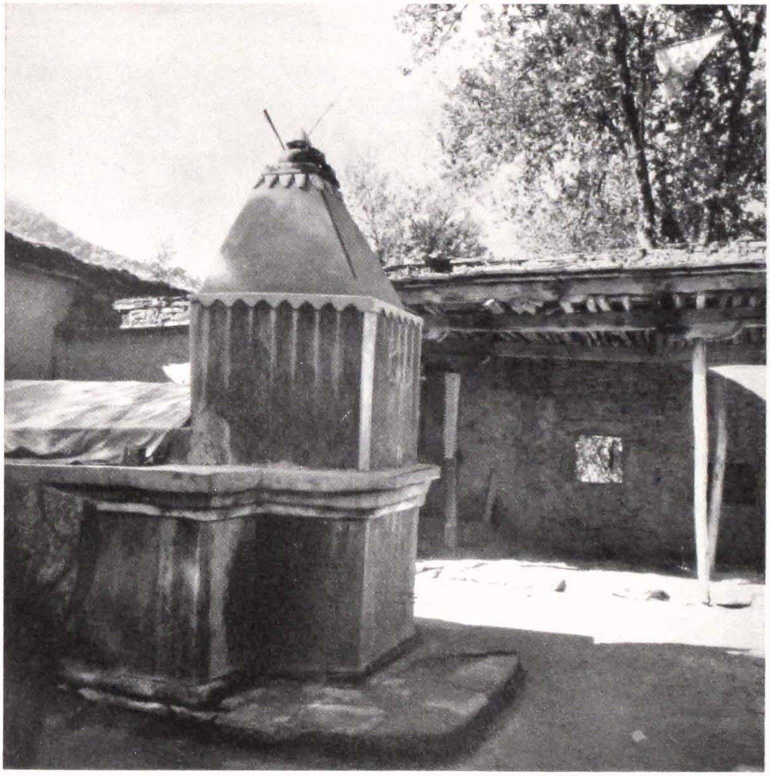

Fig. 34 – Uḍīgrām. *Ziyārat* of Pīr Khushḥāl Ghāzī.

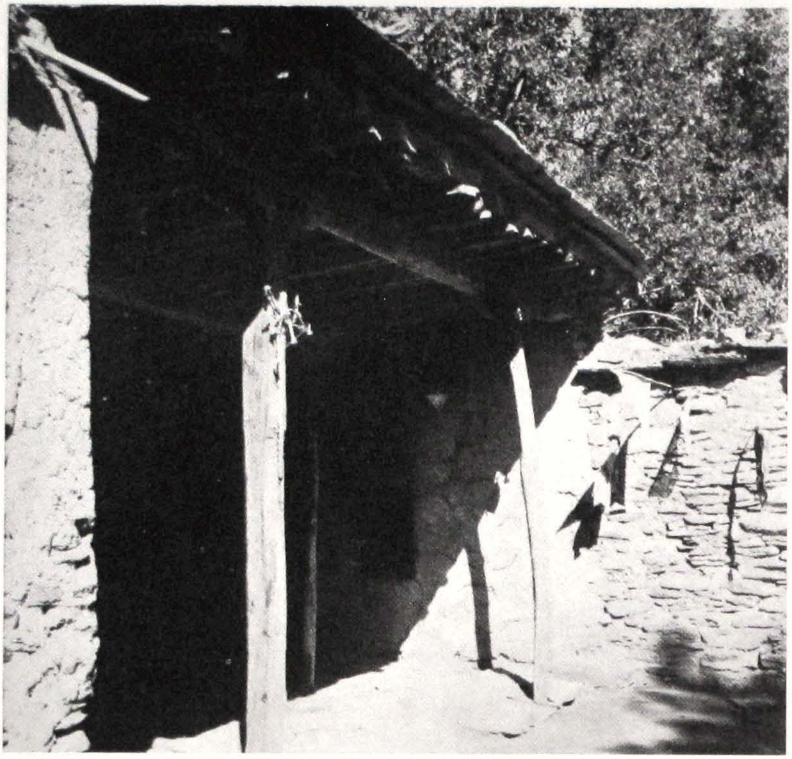

Fig. 35 – Uḍīgrām. *Ziyārat* of Pīr Khushḥāl Ghāzī.

Fig. 36 – Uḍīgrām. Offerings in the *ziyārat* of Pīr Khushḥāl Ghāzī.

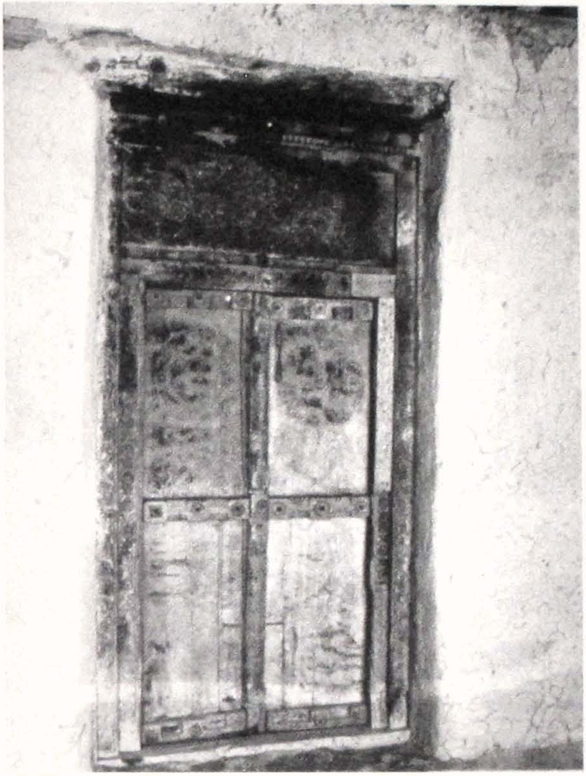

Fig. 37 – Uḍīgrām. A carved door in the *ziyārat* of Pīr Khushḥāl Ghāzī.

Fig. 38 – Uḍīgrām. A detail of the door in fig. 37.

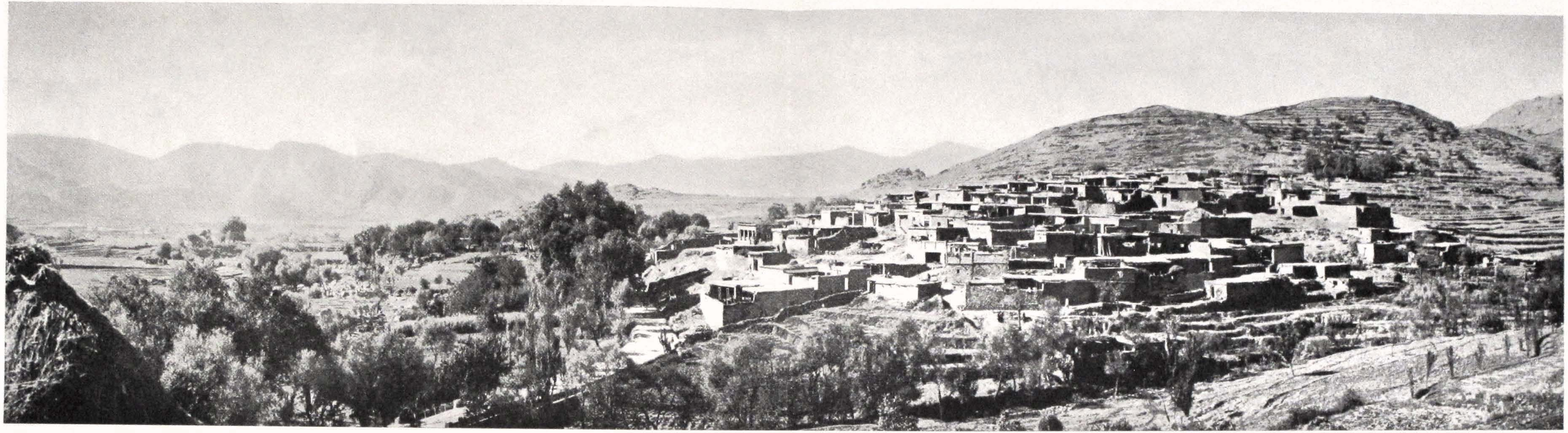

Fig. 39 – Dangrām. The Jāmbīl Valley on the left; the Mingōra–Jāmbīl road in the middle.

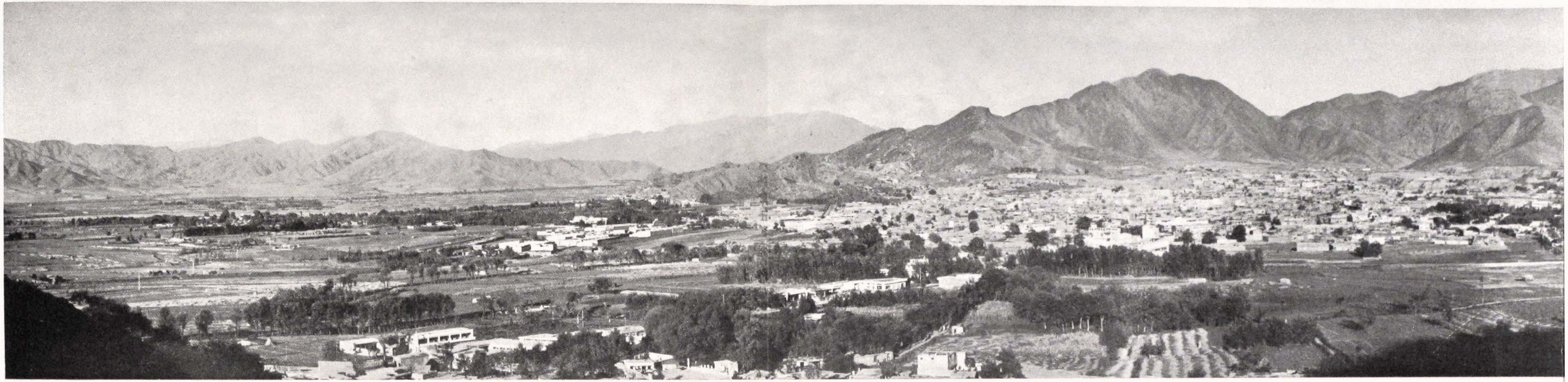

Fig. 40 Mingōra and its outskirts: a general view from Kāṭelai showing the confluence of the Sayyidu (on the right) and Jāmbīl Valleys into the Swāt Valley (on the left).

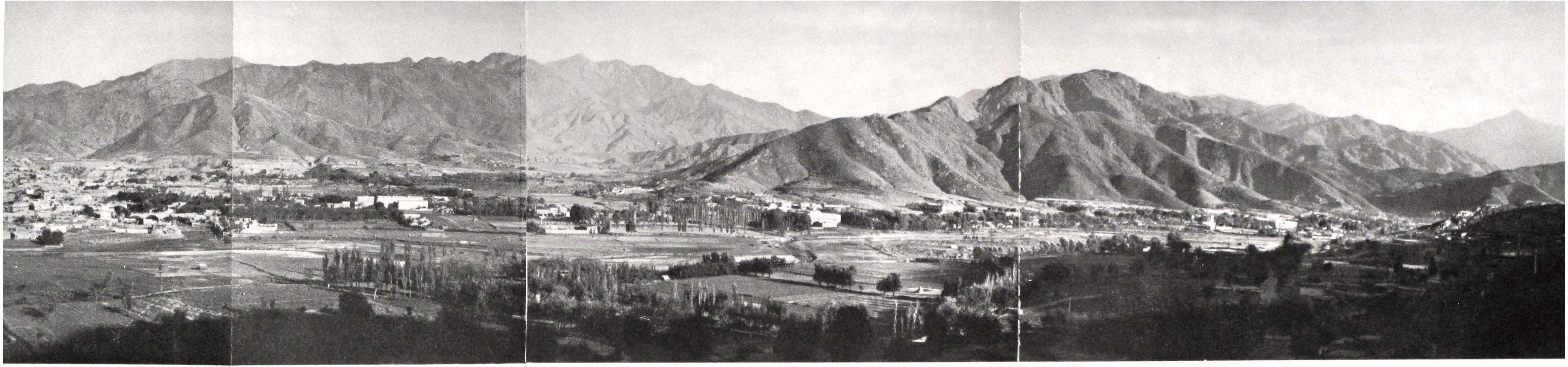

yyidu (on the right) and Jāmbīl Valleys

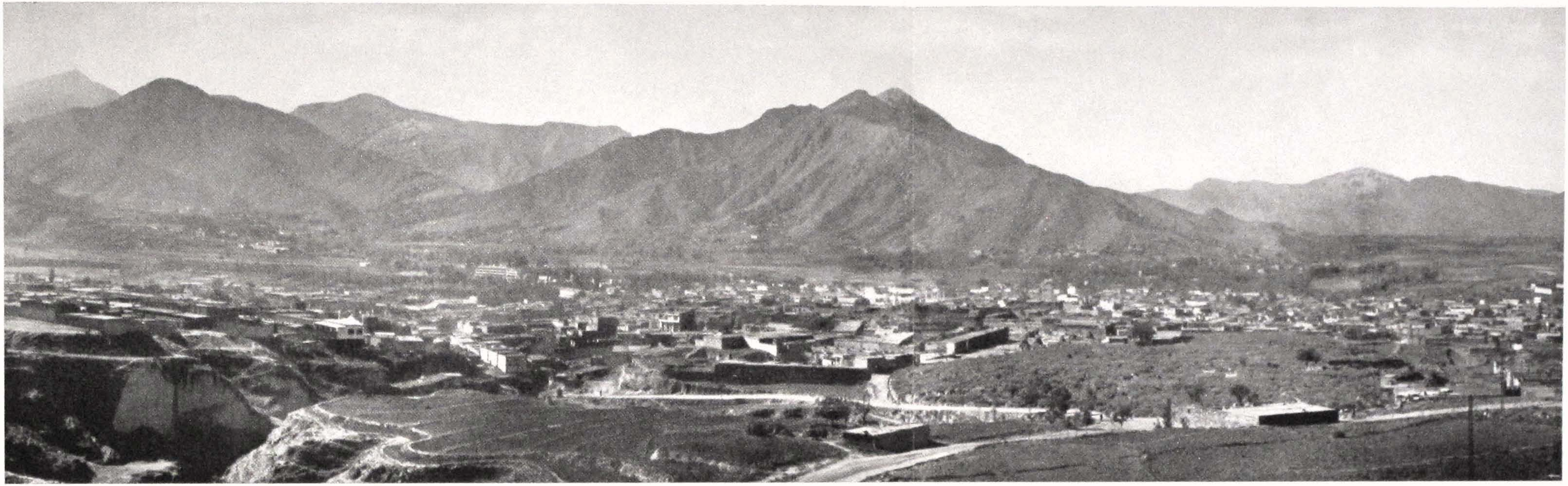

Fig. 41 – Mingōra and the Sayyidu Valley; the Swāt Valley on the right, the Sayyidu Valley on the left.

Fig. 42 – Mingōra. Preparing *kabāb* in the bazaar.

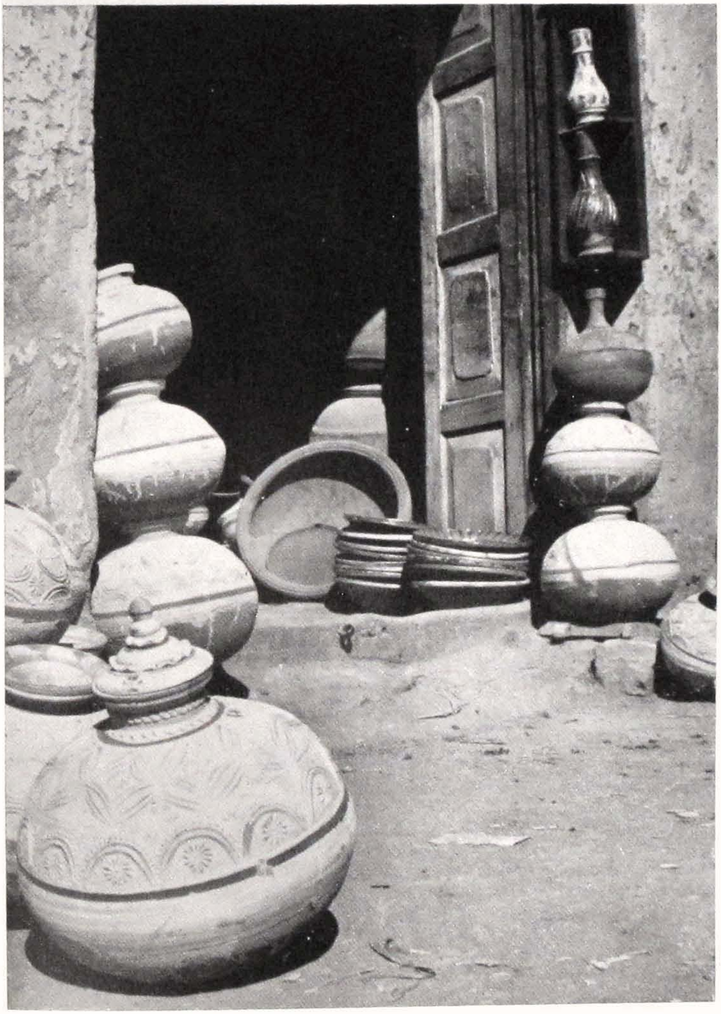

Fig. 43 – Mingōra. A potter's shop.

Fig. 44 - Gōgdara.

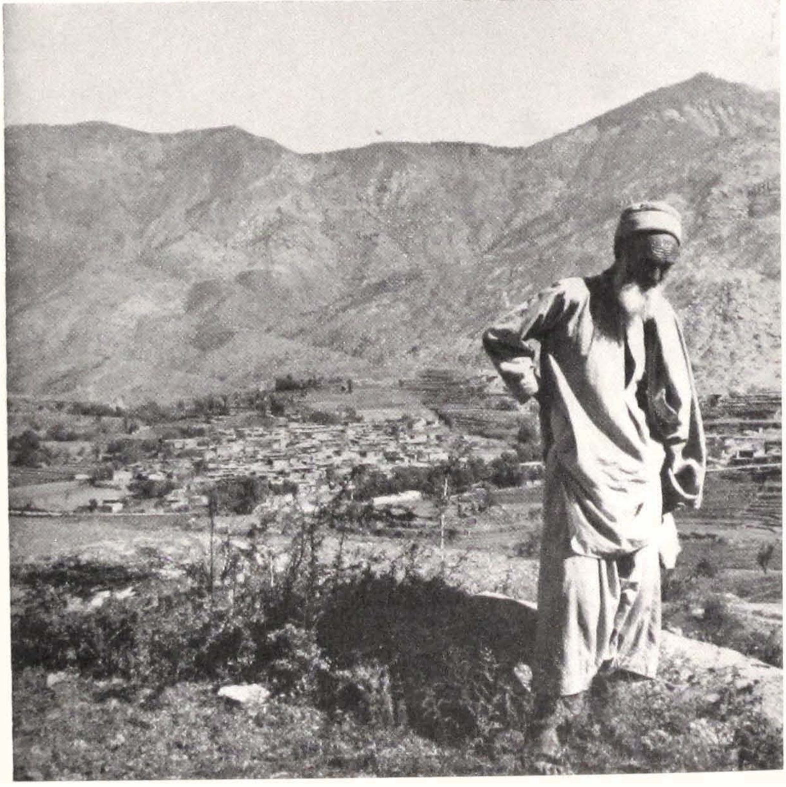

Fig. 45 - Kokārai.

Fig. 46 – Barīkōṭ.

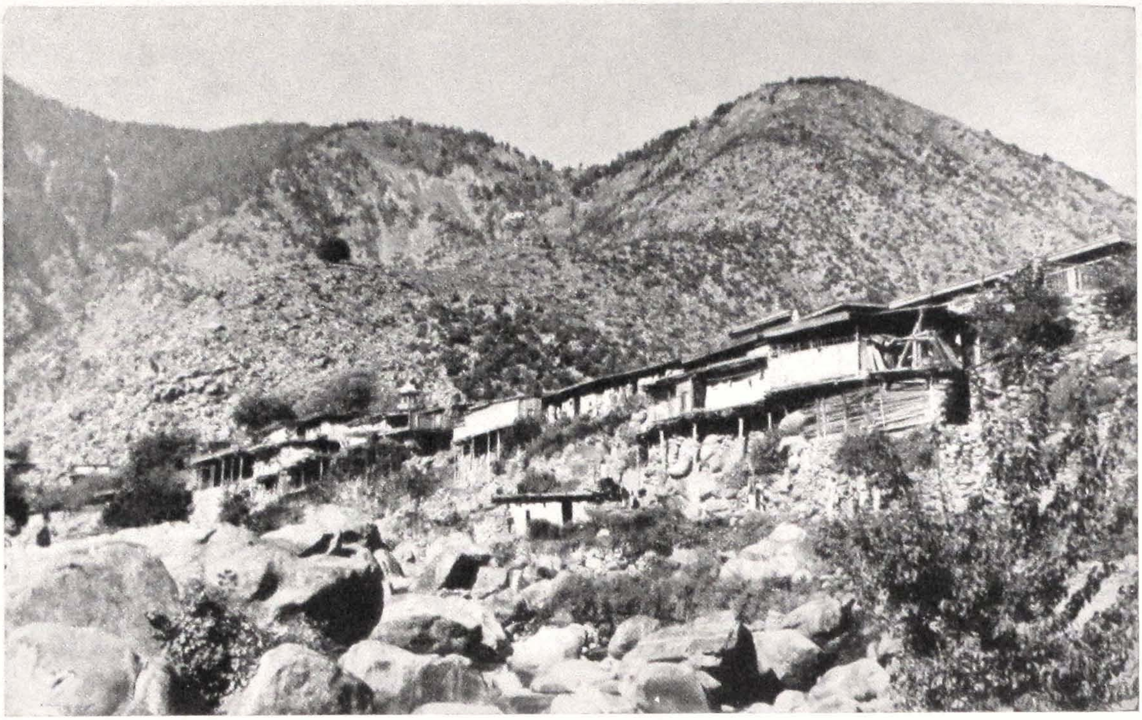

Fig 47 - Baḥrein.

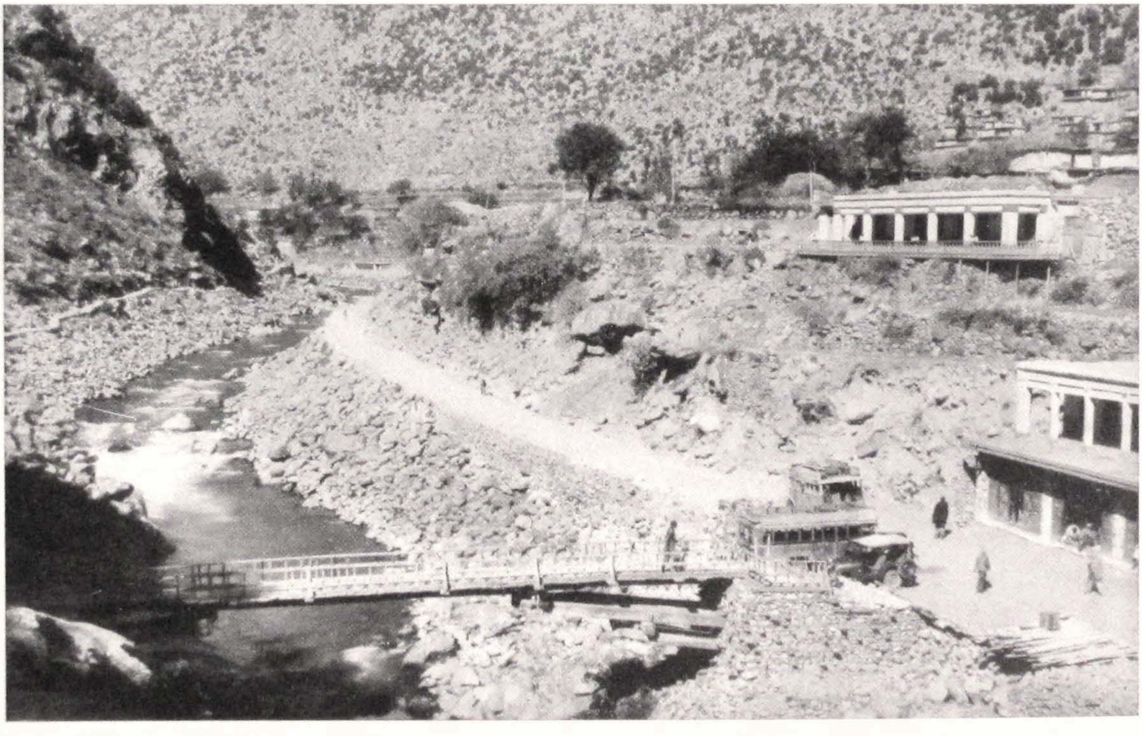

Fig. 48 - Baḥrein. Bridge on the Swāt River.

Fig. 49 - Baḥrein.

Fig. 50 - Baḥrein. Waiting for the truck at the toll-bar.

Fig. 51 – Kālām. A *ziyārat*.

Fig. 25 – Kālām. A *ziyārat*.

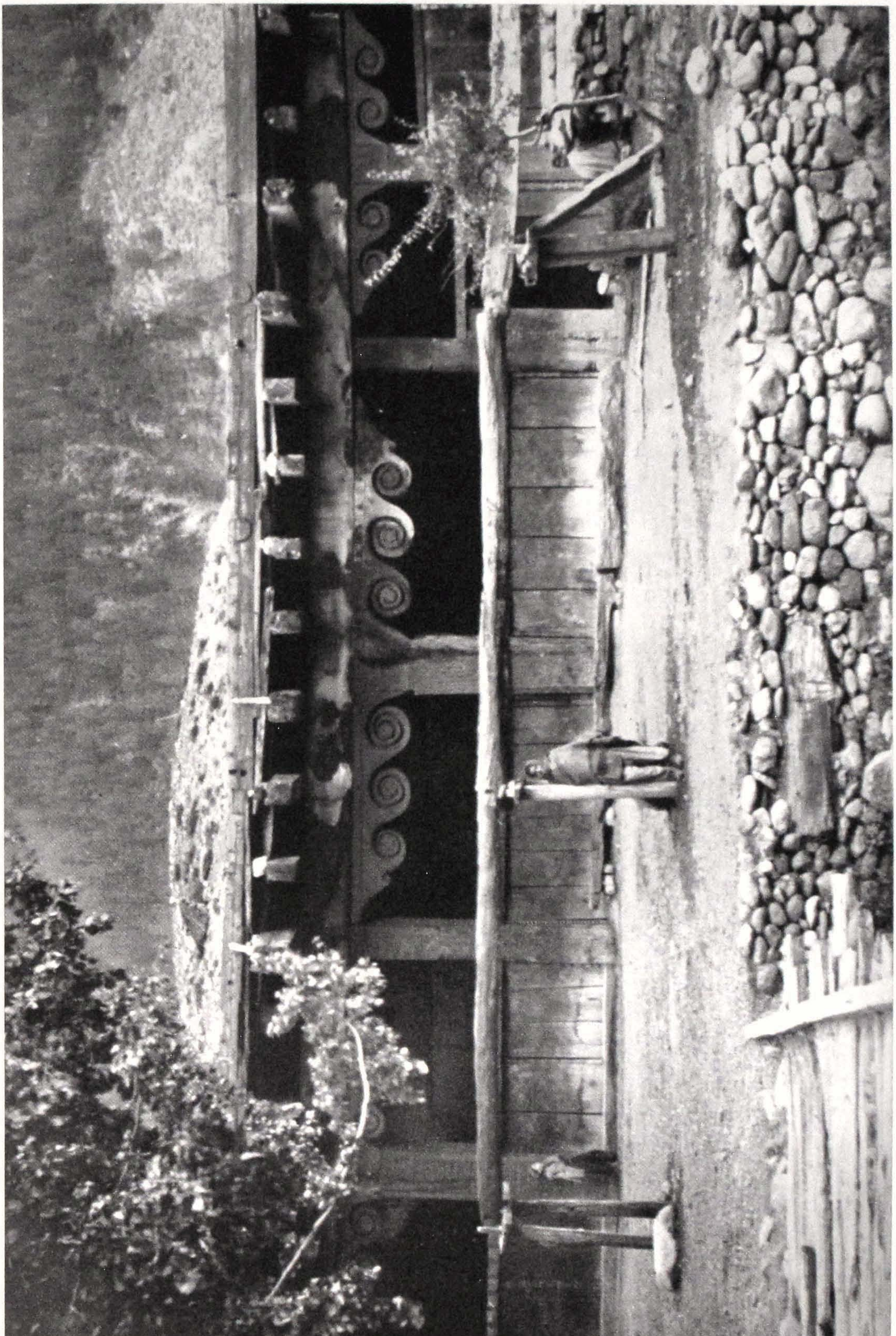

Fig. 53 – Kālām. The mosque.

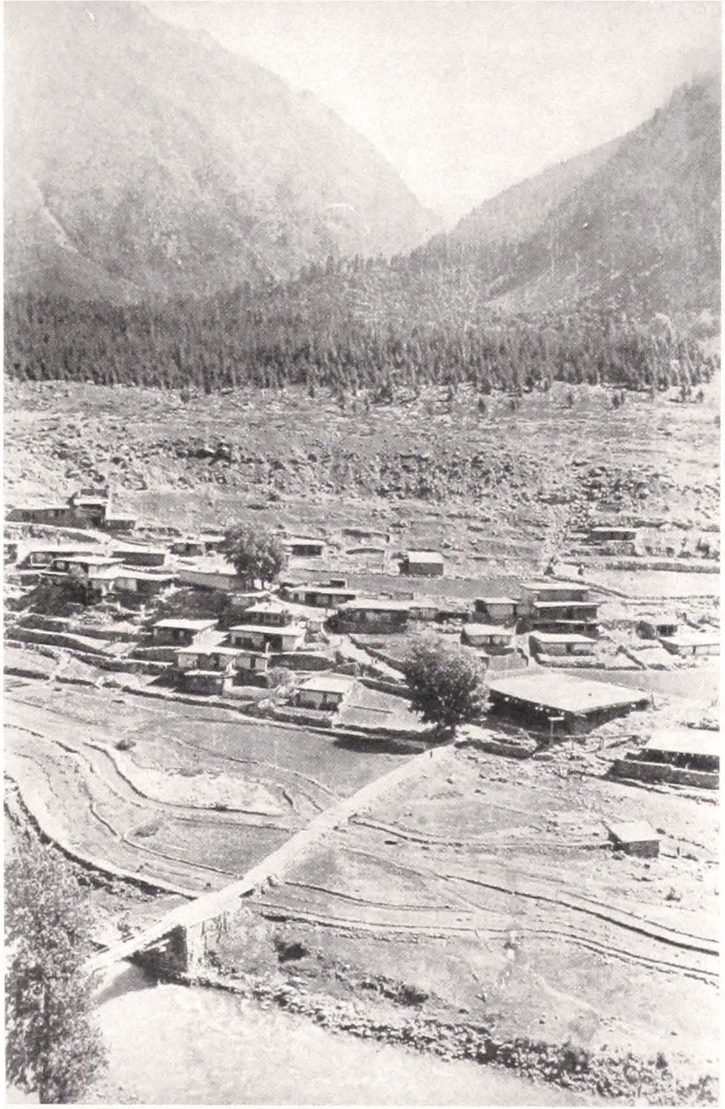

Fig. 54 – Kālām. Mount Mankyal in the background.

Fig. 55 – Mount Īlam, seen from Bunir.

Fig. 56 – Nuṣrat.

Fig. 57 – The wood of Nāzakai Bābā seen from Nuṣrat.

Fig. 58 – Nuṣrat. A *ḥujra*.

Fig. 59 - *Ziyārat* of Nāzakai Bābā, near Nuṣrat.

Fig. 60 - *Ziyārat* of Nāzakai Bābā, near Nuṣrat.

Fig. 61 – *Ziyārat* of Nāzakai Bābā, near Nuṣrat.

Fig. 62 – The grave of Nāzakai Bābā, near Nuṣrat, and its keeper (*manjawar*).

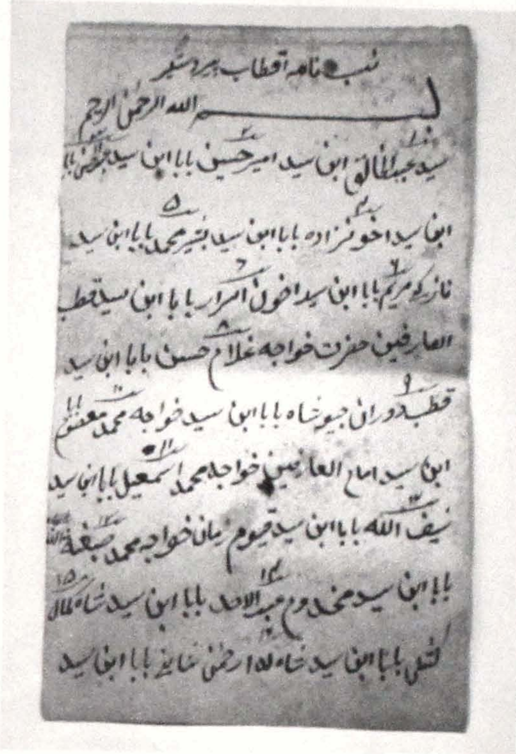
نسب نامه اقطاب بهر د شیر
بسم الله الرحمن الرحیم
سید عبدالخالق ابن سید امیر حسین بابا ابن سید ...
ابن سید اخون زاده بابا ابن سید بشیر محمد بابا ابن سید
نازکو مریم بابا ابن سید اخون امراء بابا ابن سید قطب
العارفین حضرت خواجه غلام حسن بابا ابن سید
قطب دوران جیو شاه بابا ابن سید خواجه محمد معشوق
ابن سید امام العارفین خواجه محمد اسمعیل بابا ابن سید
سیف الله بابا ابن سید قیوم زمان خواجه محمد صبغة الله
بابا ابن سید مخدوم عبدالاحد بابا ابن سید شاه کمال
کتهلی بابا ابن سید شاه الله ارحمن ثانی بابا ابن سید

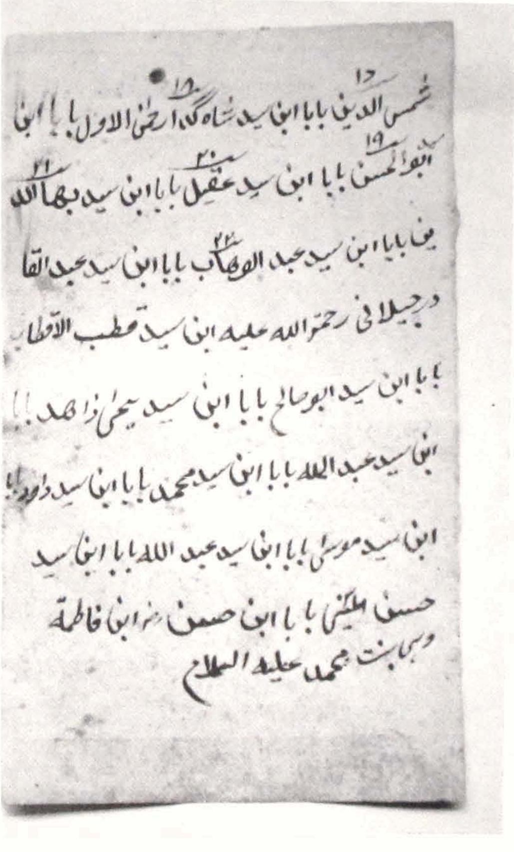
شمس الدین بابا ابن سید شاه گدا رحمن الاول بابا ابن
ابو الحسن بابا ابن سید عقیل بابا ابن سید بهاء الله
ین بابا ابن سید عبد الوهاب بابا ابن سید عبد القا
در جیلانی رحمة الله علیه ابن سید قطب الاقطاب
بابا ابن سید ابوصالح بابا ابن سید یحیی زاهد بابا
ابن سید عبد الله بابا ابن سید محمد بابا ابن سید داود بابا
ابن سید موسی بابا ابن سید عبد الله بابا ابن سید
حسن المثنی بابا ابن حسن رض ابن فاطمة
و سهابنت محمد علیه السلام

Figs. 63, 64 – Paper manuscript containing the pedigree of Nāzakai Bābā; its owner is a descendant of the Saint who lives at Nuṣrat.

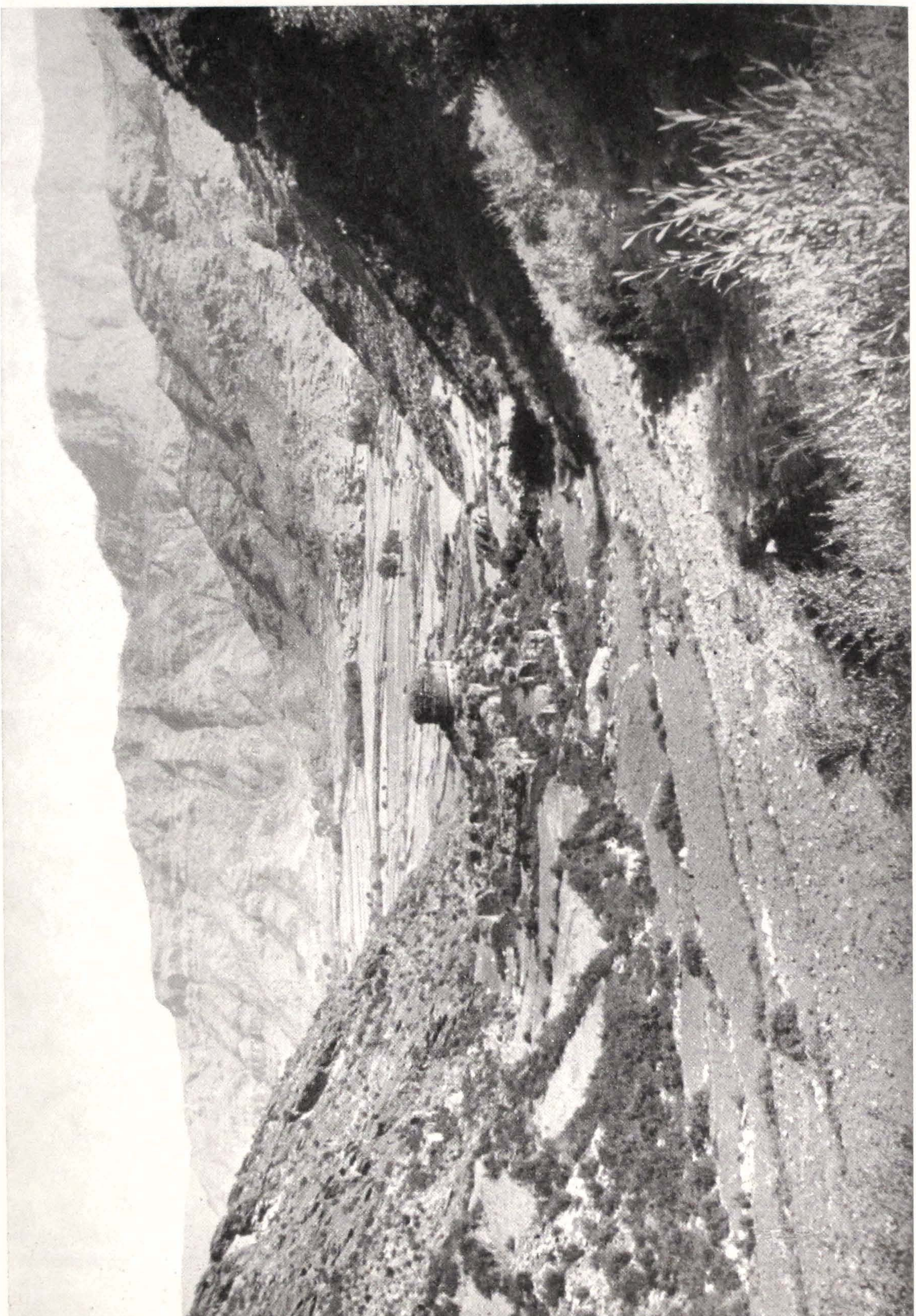

Fig. 65 – Tōkar-dara (Najīgrām), near Barikōṭ.

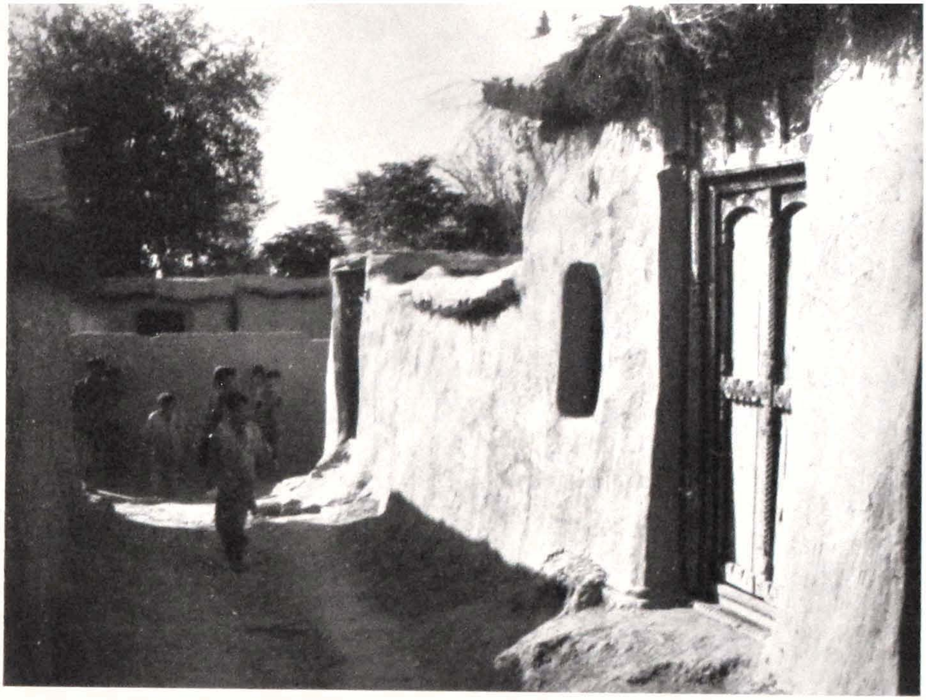

Fig. 66 – A village in Bunir.

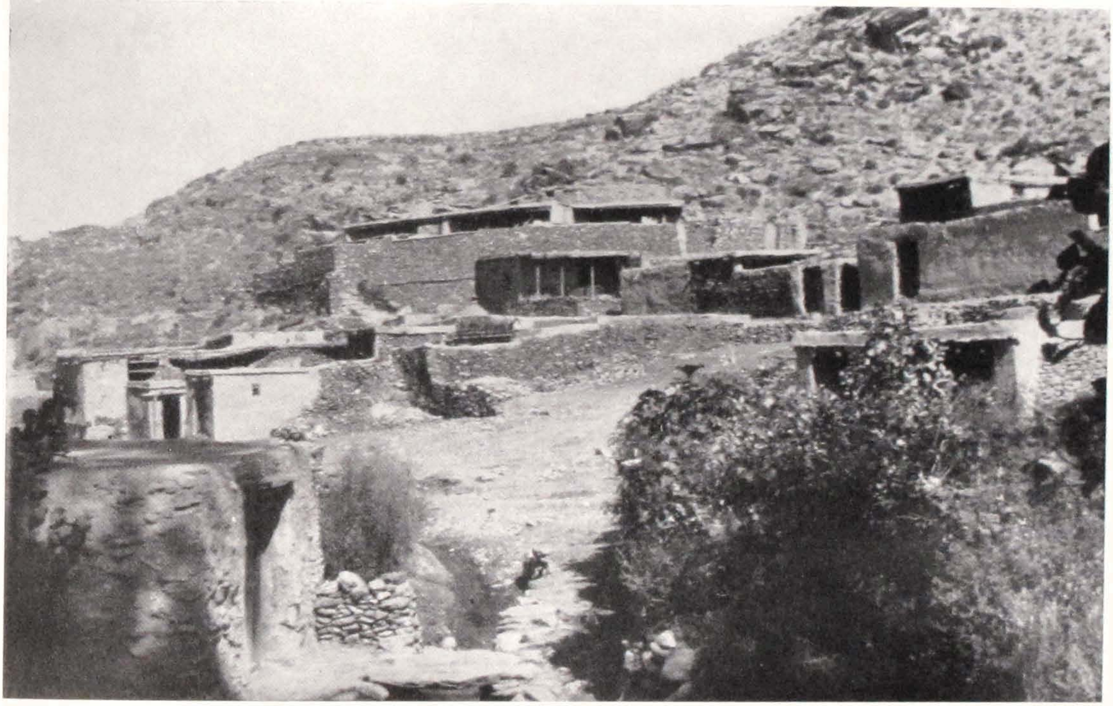

Fig. 67 – Najīgrām, near Barīkōṭ.

Fig. 68 – The valley of Bunir seen from the Karākar Pass road.

Fig. 69 – The valley of the Gorband, in the Indus Kōhistān.

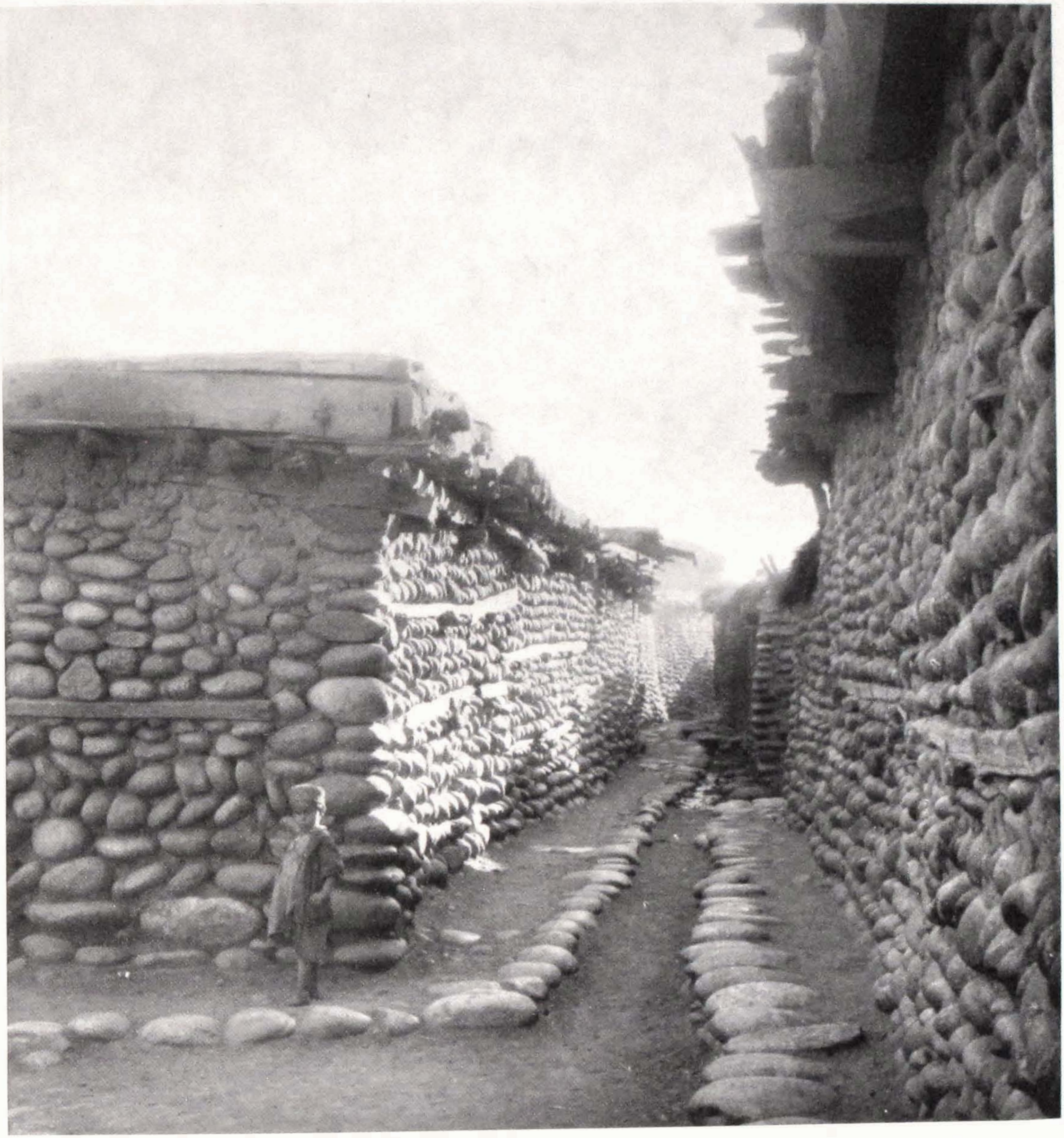

Fig. 70 – Durushkhēla, in Upper Swāt.

Fig. 71 – Madyan. Shops and houses.

Fig. 72 – Madyan. A house.

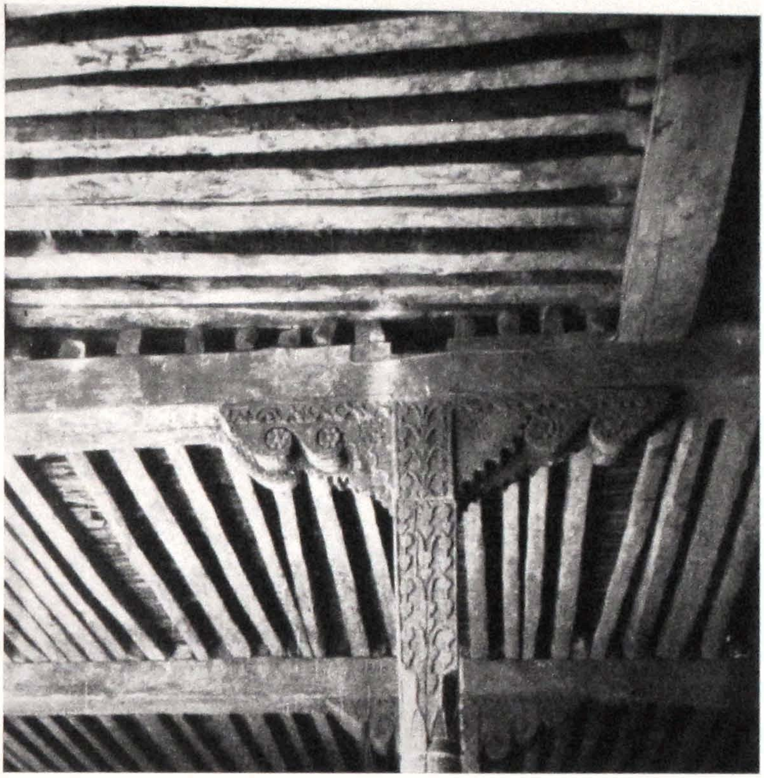

Fig. 73 – Madyan. Wooden roof and pillar in the mosque.

Fig. 74 – Khwāza Khēla. Wooden decoration of a mosque.

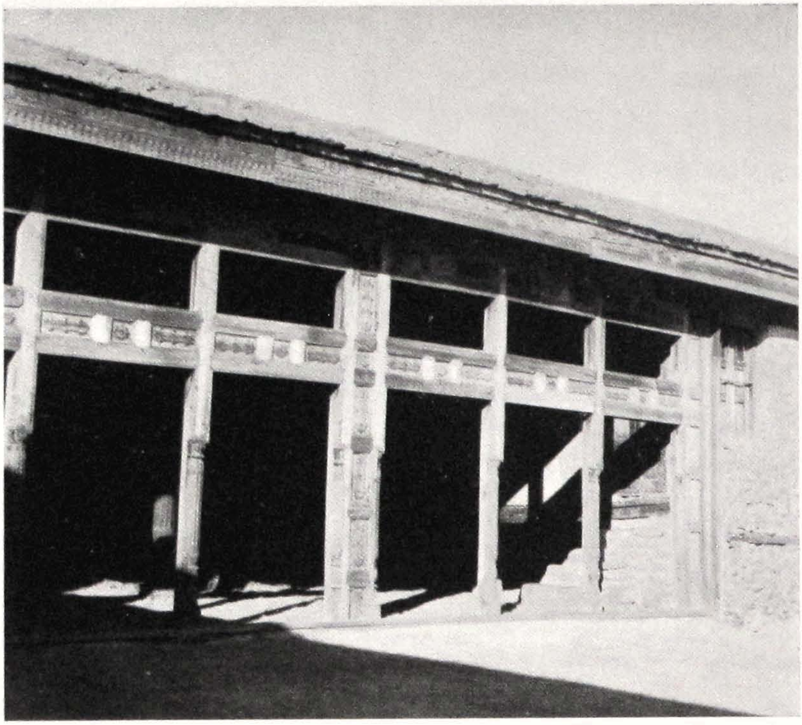

Fig. 75 – Durushkhēla (Upper Swāt). A mosque.

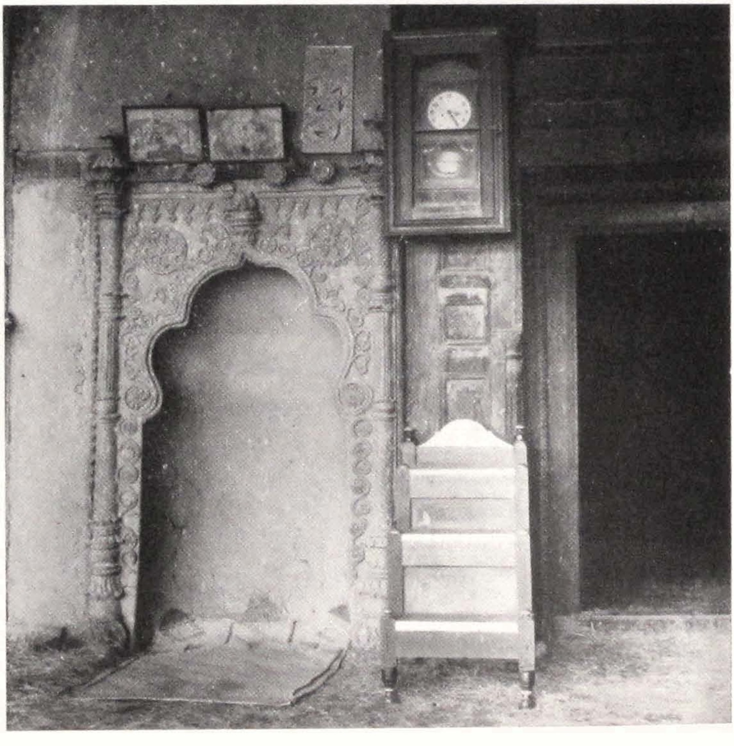

Fig. 76 – Durushkhēla (Upper Swāt). *Miḥrāb* and *minbar* of the mosque of fig. 75; the door on the right leads into the winter mosque.

Fig. 77 – Uḍīgrām. A grave near the *ziyārat* of Pīr Khushḥāl Ghāzī, decorated with flags.

Fig. 78 – A grave in the wood of Nāzakai Bābā, near Nuṣrat, covered with pot sherds.

Fig. 79 – Madyan. A cemetery with grave markers of wood and carved schist.

Fig. 80 – Kōṭanai (near Chārbāgh). Graves decorated with white pebbles and wooden markers.

Fig. 81 – Barīkōṭ. A grave.

Fig. 82 – Kōṭanai (near Chārbāgh). A grave with carved stone markers.

Fig. 83 – Hājī Bābā (Mingōra). A carved grave marker.

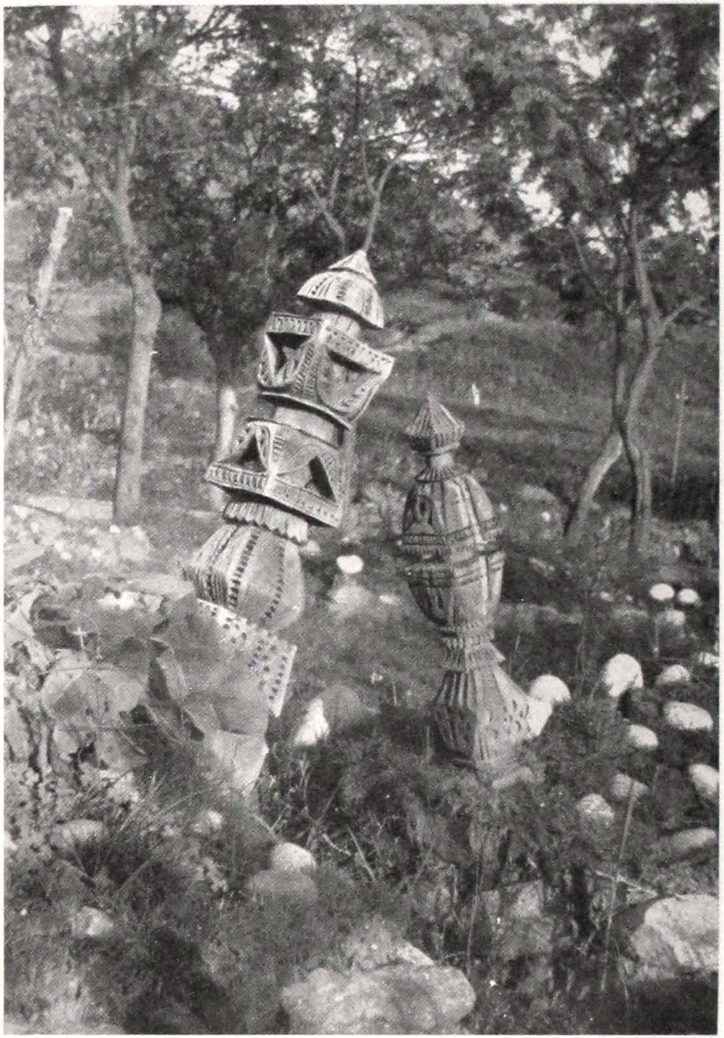

Fig. 84 – Kōṭanai (near Chārbāgh). Two wooden grave markers.

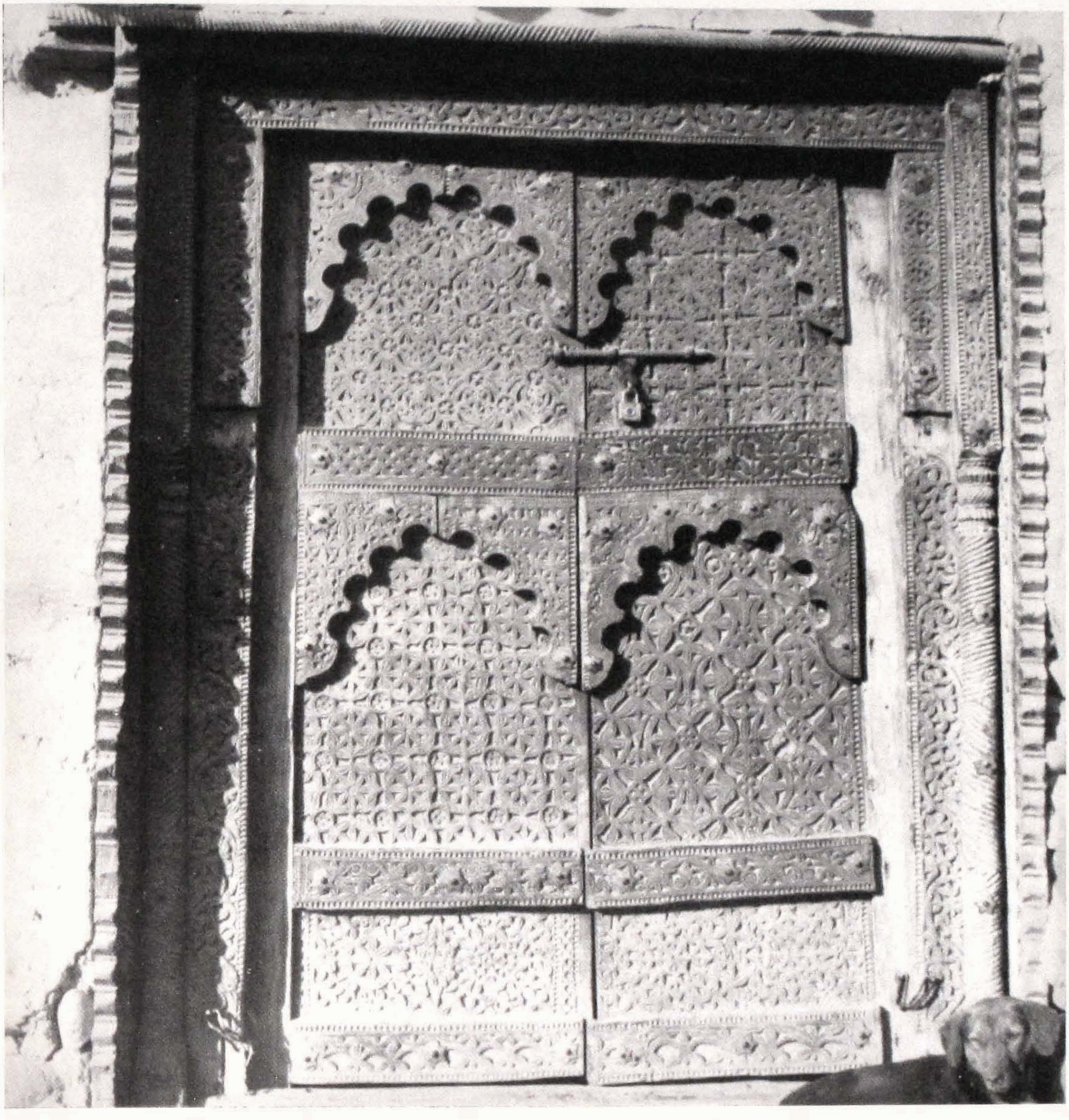

Fig. 85 – Durushkhēla (Upper Swāt). A wooden door, now in the Swat Museum.

Fig. 86 – Baḥrein. A wooden window.

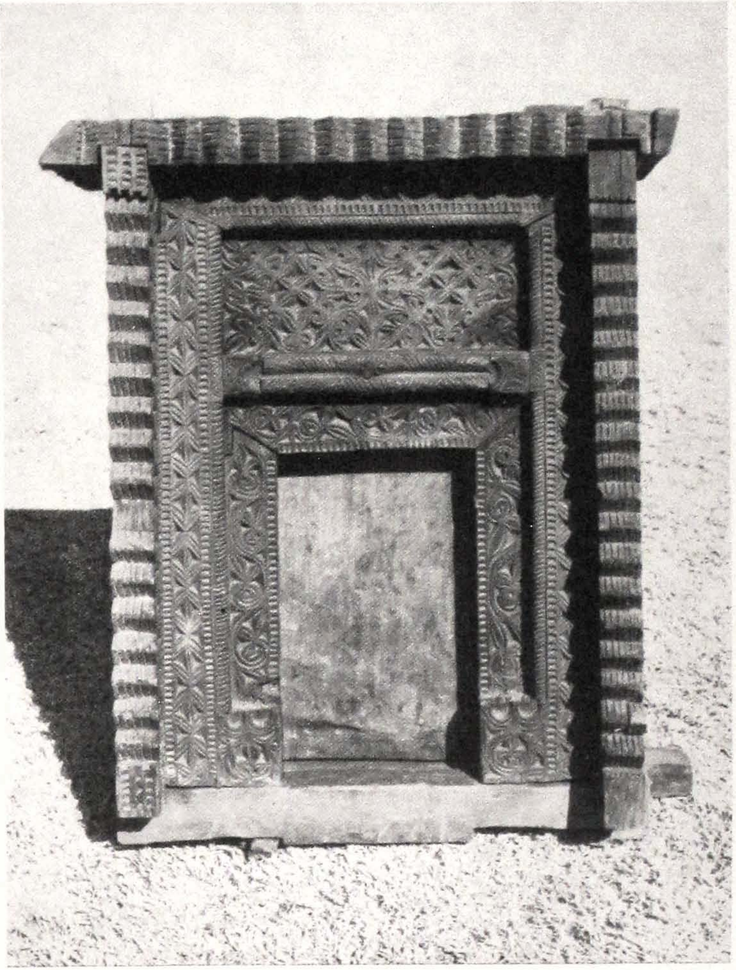

Fig. 87 – A wooden window (*tambagai*) from Baḥrein, now in the Swat Museum.

Figs. 88, 89 - A chair (*takya katkai*) from Durushkhēla, now in the Swat Museum.

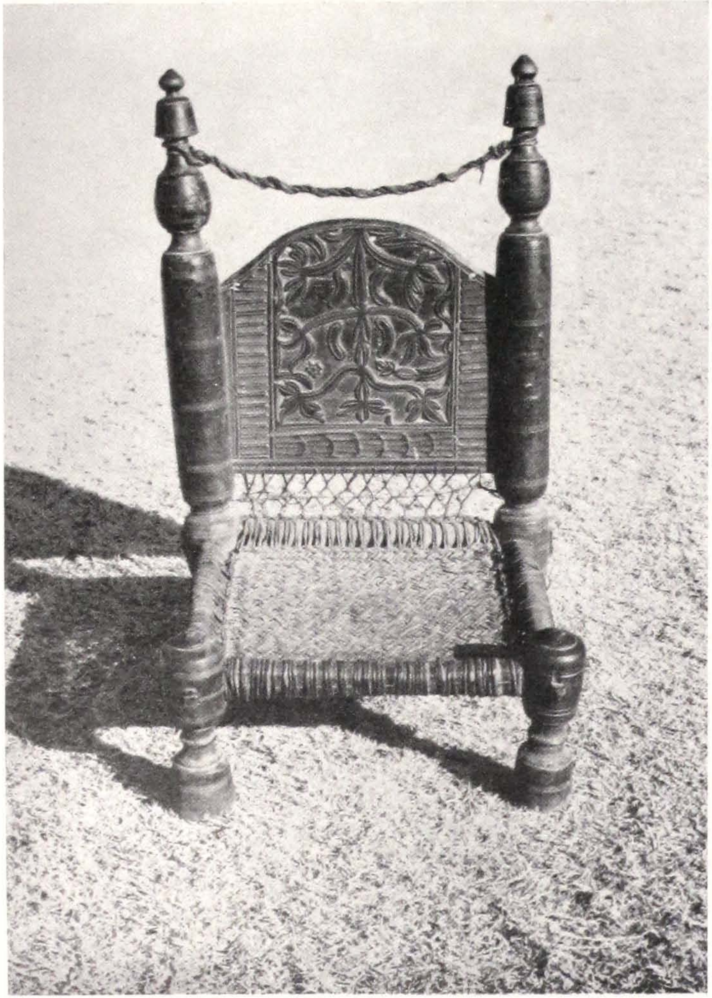

Figs. 90, 91 – A chair (*takya katkai*) from Durushkhēla, now in the Swat Museum.

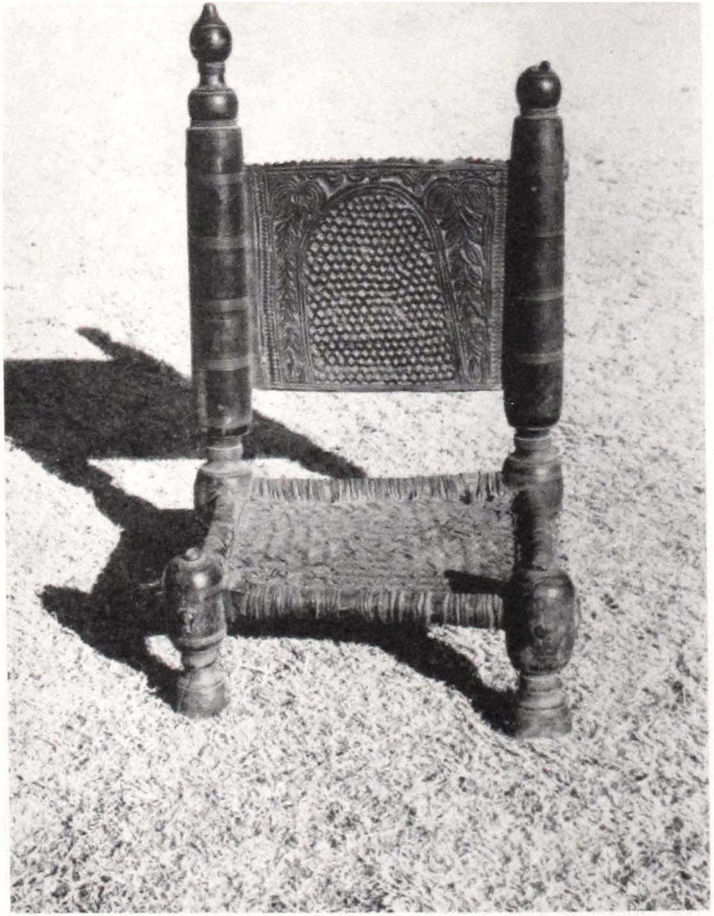

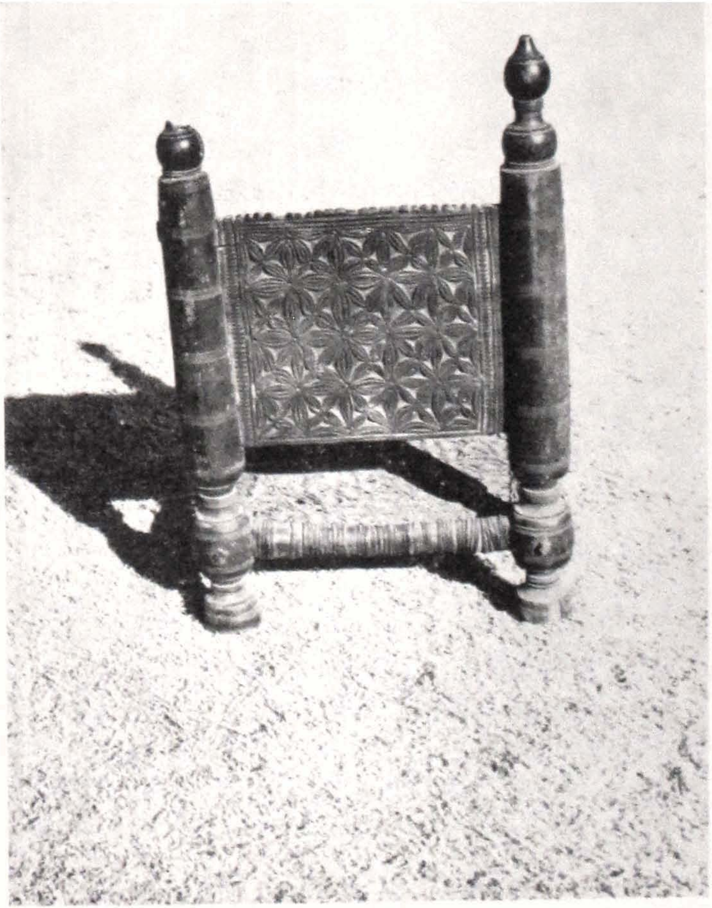

Figs. 92, 93 – A chair (*takya katkai*) from Durushkhēla, now in the Swat Museum.

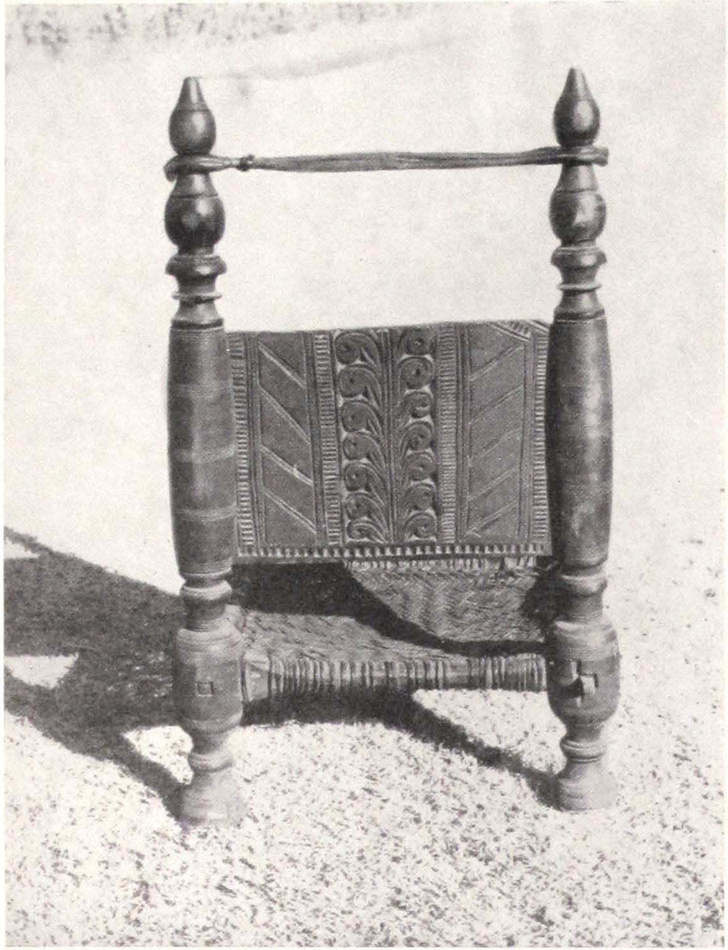

Fig. 94 – A chair (*takya katkai*) from Durushkhēla, now in the Swat Museum.

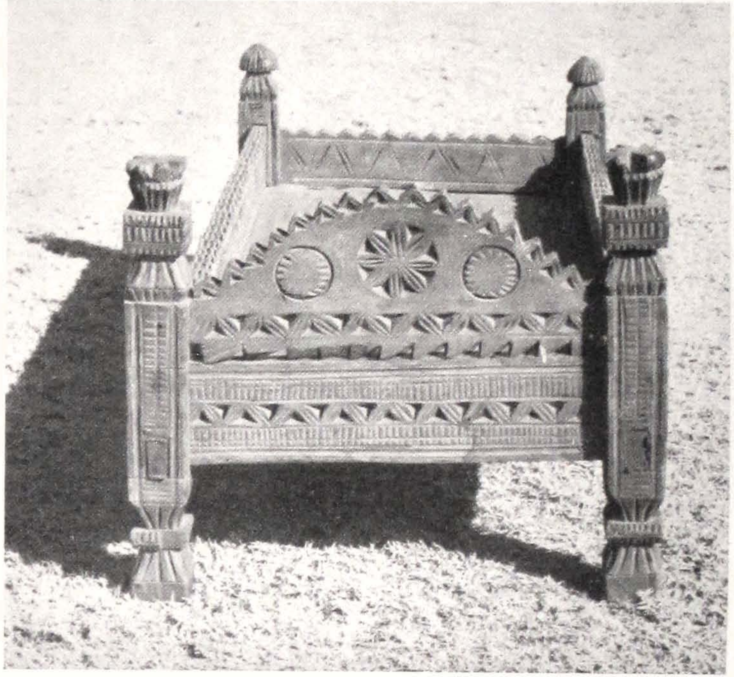

Fig. 95 – A prayer seat (*takhta pōsh*) from Baḥrein, now in the Swat Museum.

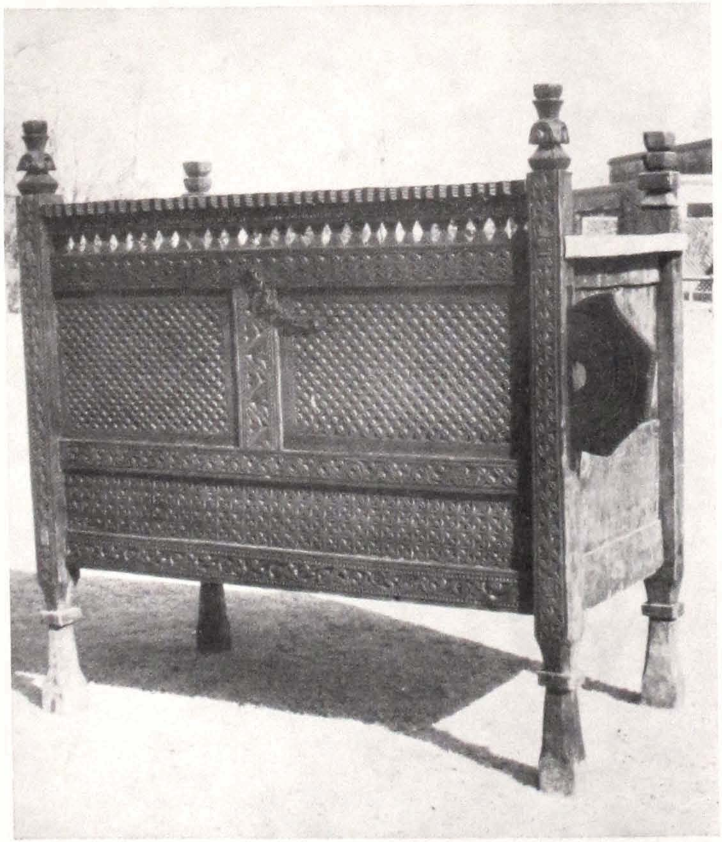

Fig. 96 – A cupboard (*taunṛai*) from Baḫrein, now in the Swat Museum.

Fig. 97 – A cupboard (*taunṛai*) from Baḫrein, now in the Swat Museum.

Fig. 98 - A fire-places (*nagharai*) at Baḥrein.

Fig. 99 - A lamp-stand (*wor- balawaṭ*) from Baḥrein, now in the Swat Museum.

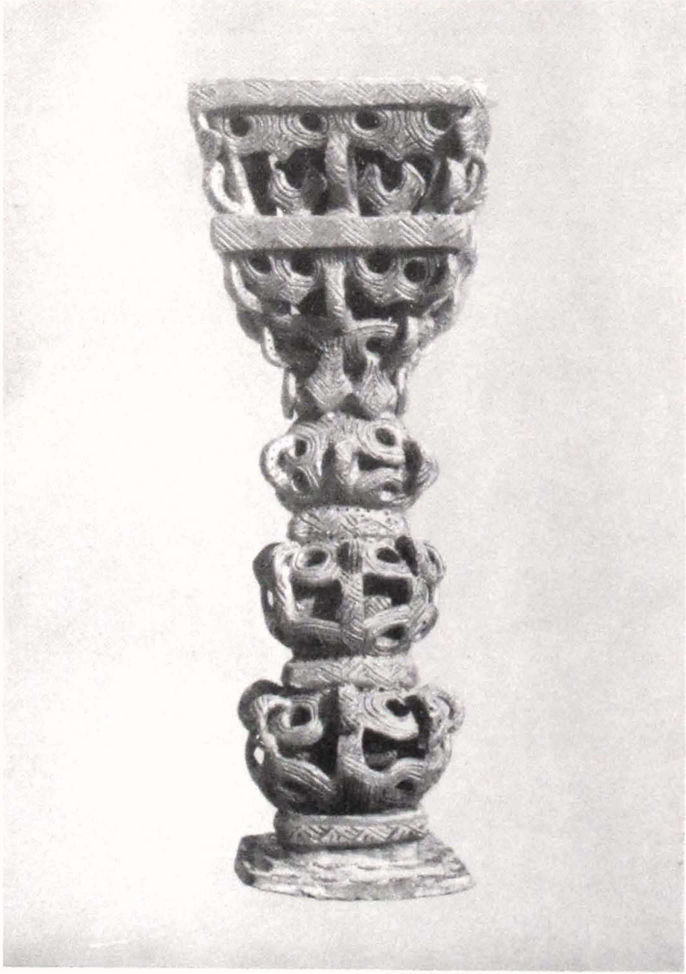

Figs. 100, 101 – Two lamp-stands (*wor balawaṭ*) from Baḥrein, now in the Swat Museum.

Fig. 102 - A lamp-stand (*wor balawaṭ*) from Baḥrein, now in the Swat Museum.

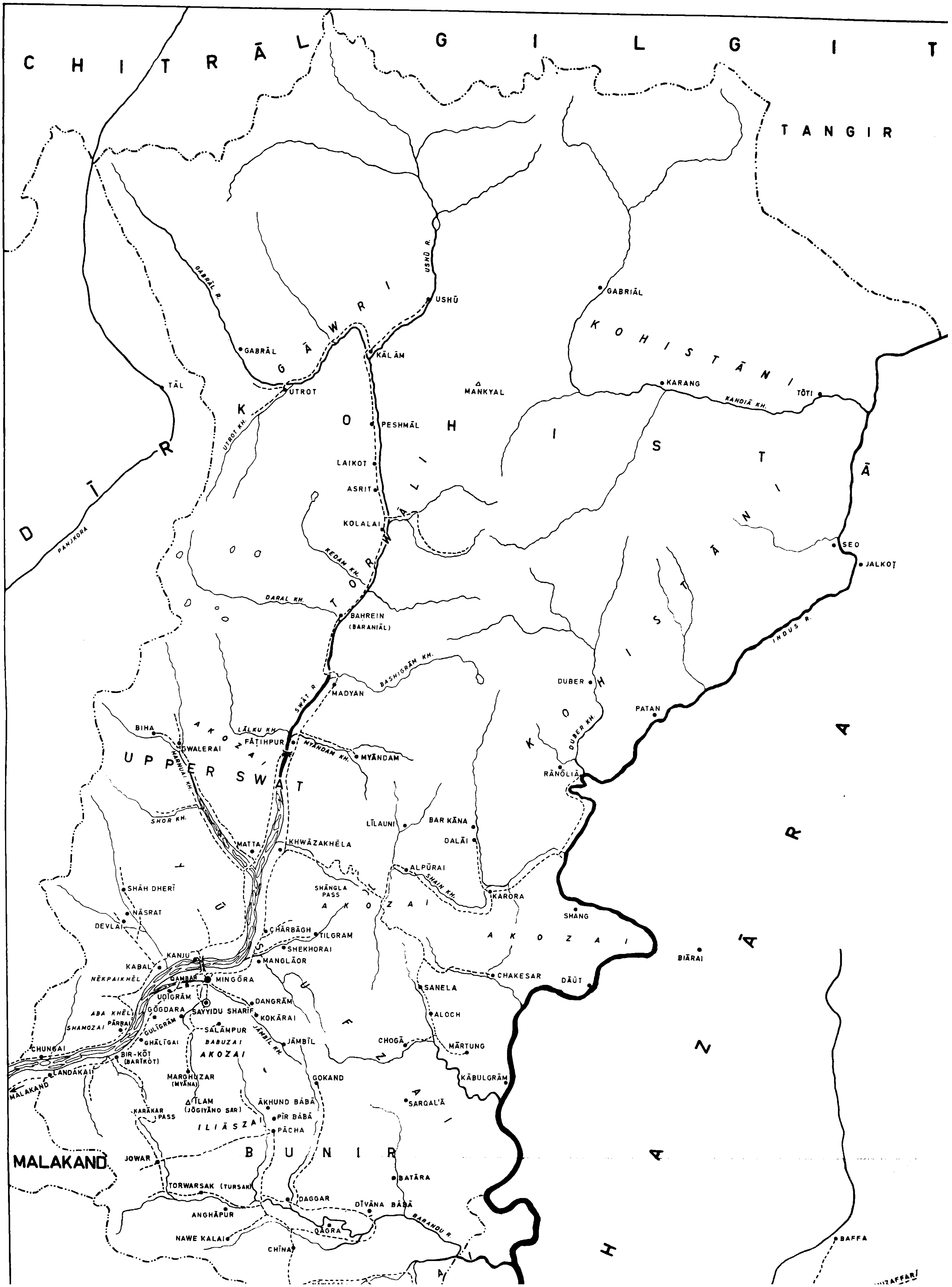
CHITRĀL
GILGIT
TANGIR
KOHISTĀNI
KOHISTĀNI
DĪR
GĀWRI
KOHISTĀNI
TORWALI
AKOZAI
UPPER SWAT
YŪSUFZAI
AKOZAI
AKOZAI
HAZĀRA
BUNIR
ILIĀSZAI
AKOZAI
BABUZAI
MALAKAND
GABRĀL R.
USHŪ R.
USHŪ
GABRIĀL
GABRĀL
KĀLĀM
MANKYAL
KARANG
TŌTI
KANDIĀ KH.
TĀL
UTROT
UTROT KH.
PESHMĀL
LAIKOT
ASRIT
KOLALAI
SEO
JALKOT
PANJKORA
KEDAM KH.
DARAL KH.
BAHREIN (BARANIĀL)
INDUS R.
BASHIGRĀM KH.
SWĀT R.
MADYAN
DUBER
PATAN
DUBER KH.
BIHA
LĀLKU KH.
FĀTIHPUR
GWALERAI
MYĀNDAM KH.
MYĀNDAM
HARNUAI KH.
RĀNOLIĀ
SHOR KH.
LĪLAUNI
BAR KĀNA
DALĀI
MATTA
KHWĀZAKHĒLA
ALPŪRAI
SHAIN KH.
SHĀH DHERĪ
SHĀNGLA PASS
KARORA
SHANG
NĀSRAT
DEVLAI
CHĀRBĀGH
TILGRAM
SHEKHORAI
BIĀRAI
KANJU
KABAL
MANGLĀOR
CHAKESAR
DĀŪT
NĒKPAIKHĒL
QAMBAR
MINGŌRA
UDIGRĀM
SANELA
ABA KHĒL
GŌGDARA
SAYYIDU SHARĪF
DANGRĀM
KOKĀRAI
ALOCH
SHAMOZAI
PĀRRAI
GULIGRĀM
SALĀMPUR
JĀMBIL KH.
JĀMBĪL
CHOGĀ
MĀRTUNG
CHUNGAI
GHĀLĪGAI
BIR-KŌT (BARĪKŌT)
LANDĀKAI
MALAKAND
MARGHUZAR (MYĀNA)
GOKAND
KĀBULGRĀM
ILAM (JŌGIYĀNO SAR)
ĀKHUND BĀBĀ
SARQAL'Ā
KARĀKAR PASS
PĪR BĀBĀ
PĀCHA
JOWAR
BATĀRA
TORWARSAK (TURSAK)
DAGGAR
DĪVĀNA BĀBĀ
ANGHĀPUR
BARANDU R.
QAGRA
NAWE KALAI
CHĪNA
BAFFA
MUZAFFAR

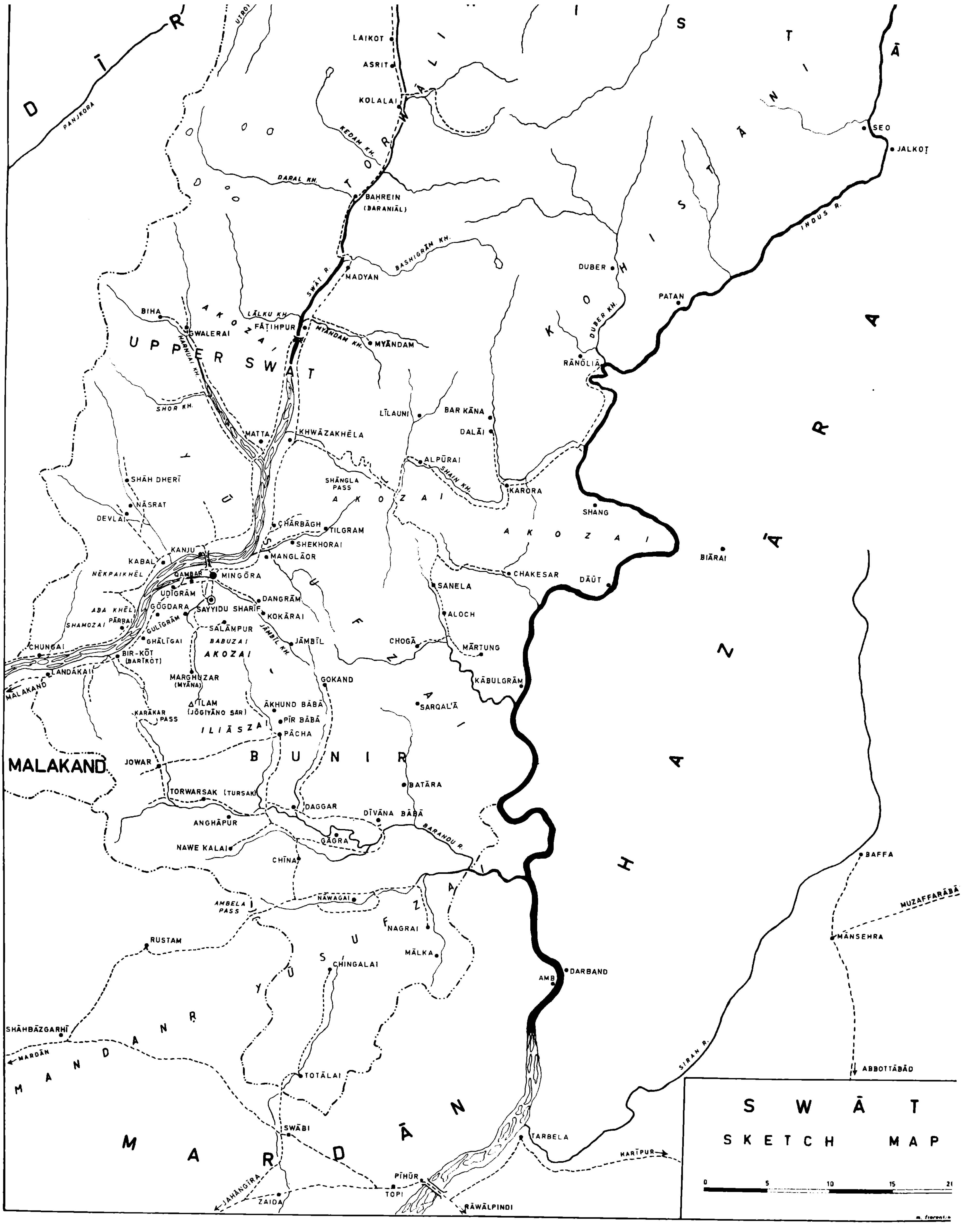
SWĀT
SKETCH MAP
0 5 10 15 20
DĪR
KOHISTĀN
HAZĀRA
TORWĀL
UPPER SWAT
AKOZAI
YŪSUFZAI
BUNIR
ILIĀSZAI
BABUZAI
MALAKAND
MARDĀN
MANDANR
PANJKORA
INDUS R.
SWĀT R.
SIRAN R.
BARANDU R.
LAIKOT
ASRIT
KOLALAI
BAHREIN (BARANIĀL)
MADYAN
FĀTIHPUR
MYĀNDAM
BIHA
GWALERAI
MATTA
KHWĀZAKHĒLA
SHĀNGLA PASS
ALPŪRAI
LĪLAUNI
BAR KĀNA
DALĀI
KARORA
SHANG
DĀŪT
BIĀRAI
CHAKESAR
SANELA
ALOCH
CHOGĀ
MĀRTUNG
KĀBULGRĀM
SARQAL'Ā
DUBER
PATAN
RĀNŌLIĀ
SEO
JALKOṬ
SHĀH DHERĪ
NĀSRAT
DEVLAI
KANJU
KABAL
QAMBAR
MINGŌRA
UDĪGRĀM
GŌGDARA
SAYYIDU SHARĪF
DANGRĀM
KOKĀRAI
ČHĀRBĀGH
TILGRAM
SHEKHORAI
MANGLĀOR
SALĀMPUR
JĀMBĪL
GULĪGRĀM
PĀRRAI
GHĀLĪGAI
BIR-KŌT (BARĪKOT)
CHUNGAI
LANDĀKAI
MALAKAND
NĒKPAIKHĒL
ABA KHĒL
SHAMOZAI
MARGHUZAR (MYĀNA)
ĪLAM (JŌGIYĀNO SAR)
KARĀKAR PASS
ĀKHUND BĀBĀ
PĪR BĀBĀ
PĀCHA
GOKAND
JOWAR
TORWARSAK (TURSAK)
DAGGAR
BATĀRA
DĪVĀNA BĀBĀ
ANGHĀPUR
GĀGRA
NAWE KALAI
CHĪNA
NĀWAGAI
AMBELA PASS
NAGRAI
MĀLKA
RUSTAM
CHINGALAI
SHĀHBĀZGARHĪ
MARDĀN
TOTĀLAI
SWĀBI
JAHĀNGĪRA
ZAIDA
PĪHŪR
TOPI
RĀWĀLPINDI
TARBELA
HARĪPUR
AMB
DARBAND
BAFFA
MĀNSEHRA
MUZAFFARĀBĀ
ABBOTTĀBĀD
UTROI
LĀLKU KH.
MYĀNDAM KH.
KEDAM KH.
DARAL KH.
BASHIGRĀM KH.
DUBER KH.
SHAIN KH.
HARNUAI KH.
SHOR KH.
JĀMBĪL KH.

بابا صاحب" قصه کښې وېلې کېږي، چه ما سبام کښې نې پېریان راوغوښتل
او ورته نې اُو وېل چه دغه کټ سورے کړئ چه د ولې د اوبو
د راتلو زوَر اُو شي، او هغوئ (پېریانو) د بابا صاحب د هدایت
مطابق هم په دغه شپه کښې کټ سورے کړ- او د اوبو زوَر نې پښتى
نه آزاد کړ- سحر چه د هقانان خپل کار له هغه ځائے ته راغلل، نو دوئ
حق حیران شو چه کټ سورے شوے دے او اوبه پښتى ته بهیدلې دغه
واله- او سورے کټ چه اوس تکړے دے- تر ننه ورځې پورې د دے
گذشته واقعې پو ظاهر یاد موجود دی؛-

د اقصه شیر حسن د نصرت کلی بیان
کړے ده چه عمر نې اتیا لس (۹۰)
کلو نه دے

بالحب تمشیر

الراقم فیضان شاعر و خوشنویس سوات

شپږویشتمه قصّه

دَ نازکے بابا متعلق یوَ روایت

پخوا زمانه کښې یو بزرګ وهٔ چې په نازکے بابا مشهور وهٔ، دَے په نازکے نوم ځائے کښې اوسیدهٔ. دَ دهٔ خپل نوم خو سیّد نازکے مریم بابا وهٔ. لیکن کوم ځائے کښې چې دے اوسیدهٔ، نو غالبًا دَ دهٔ دَ نوم په وجه نازکے مشهور شهٔ، دا ځائے (نازکے) دَ نصرت دَ کلی نه شمال طرف ته دے. کوم چې دَ دیولئ کلی دَ سړک غاړے نه تقریبًا ۲ دوه میله فاصله کښې دے. او علاقهٔ نیکپی خیل ریاستِ سوات مغربی پاکستان کښې واقع دے. دَ نازکے بابا زیارت دَ نصرت کلی نه په لږه فاصله قبلې پله موجود دے، او خلق ورله تر اوسه پورے دَ ډیرو لرو لرو کلو نه دَ پیریان مریضان راولی. او په دغه زیارت کښې ئې الله تعالیٰ پاک شفا کوی.

روایت کښې داسے راځی چې دَ بابا صاحبؒ دَ اوسیدو په ځائے نازکے کښې دَ دهٔ پټے وهٔ. لیکن دَ دغه پټی اوبه نه وے، او اوبه راوستل ورته ډیر مُشکل کار وهٔ، ولے بیا هم اوبه خو دَ فصل ښهٔ کیدو دَ پاره ډیرے ضروری وے. او په دے وجه دَ نازکے بابا دهقانانو دَ ولے دَ کنستلو کار شروع کهٔ چې دَ فصل دَ پاره دَ اوبو ضرورت پوره کړی. دَ ولے دَ کنستلو په دوران کښې داسے ځائے راغے چې په هغے کښې یو غټه ګټه ښکاره شهٔ، او دَ ولے ویستل بلکل ناممکن شو. دهقانان پریشانه شو. او بابا صاحبؒ ته ئې خپل مُشکل اُووے، هغه دهقانانو له تسلی ورکړه چې وار مه خطا کوئ. الله پاک به خیر کړی

سپاهیانو نه اُو ویل چه ورکوئے دِ مخې ته حاضر کړے شي - کوم وخت چه هلک را وړے شهٔ - نو راجه دَ هغه دَ مرګ حُکم ورکه - او تعمیل ئې وُ شهٔ -

په دے باندِ دیوتاګان ډیر غُصّه شوُ - او خطرناکے زلزلے او طوفانونه ئې په سوات کښې راوستل - او خلق سره دَ راجه اَملو ئې نیست و نابود کړل :-

او ویلے کیږی چه دَ راجه اَملو دَ دے غیرِ انسانی حرکت په وجه په دیوتاګانو په پخوا زمانو کښې کله کله زلزلے او طوفانونه په سوات کښې راوستل :-

---

داقصه سیدِ مشال دَ کانجو سوات
بیان کړے ده دَ ده عمُر اوۀ یا کالو نه دے

پنځیشتمه قصه ۲۵

یوه خوفناکه سزا

یو وخت کښې دَ سوات یو راجه وه چې نوم یې لالداد وهٔ - دَ دهٔ یوه ښکلې لور وه چې دَ هغې واده دَ پېښور دَ راجه مهادیو سره کېدونکې وهٔ - بد قسمتۍ دا وشوه چې لالداد راجه دَ بلې دنیا دَ ریکارډ ساتونکو دَ غلطۍ په وجه سره دیوتاګانو را اُوغوختو - دَ ډېرو کالو نه ورُستو ریکارډ ساتونکو چې خپل کتابونه دَ کتهول نو معلومه شوه چې غلط سړے یې را وستے وهٔ - نو دوی به سرګردانۍ کښې شو، او دا فیصله وشوه چې دَے دِ بېرته دُنیا ته واستولے شي - لیکن راجه لالداد اُوویل " که تاسو ما واپس لېږئ نو ضرور م بیا راجه کړئ -

دَ بلې دنیا دیوتاګانو اُوویل " مونږ به یقینًا تا ته بیا دنیوی شکل درکړو - ولے تا بیا دَ سوات راجه نهٔ شو پیدا کولے - ځکه چې هلته اوس بل راجه چې نوم یې اَملُو دے حکومت کوی "

لیکن لالداد راجه اُوویل " یا دیوتاګانو ! ما رحم اُوکړئ او ځما تخت ما ته واپس کړئ " نو بیا دیوتاګان راجه اَملُو ته په خوب کښې ښکاره شو - او وَ یې ویل " چې دَ یو هلک حفاظت دِ وکړے شي چې دَ هغه دَ مخ په ښي طرف به یو خال وی - او په کڼ طرف به یې یو خال وی - او دیوتاګانو دا اُوویل چې دا به دَ راجه لالداد دوباره جسم وی - کوم چې به زر ستا په ځاے دَ سوات راجه کېږی "

څه وخت چې سحر راجه اَملُو دَ خوب نه راوېښ شهٔ - نو حُکم یې صادر کهٔ چې ټول مُلک دِ وَ لټولے شي - ځکه چې توقع وه چې هلک دَ دهٔ په حکومت کښې چرته پیدا شي - راجه دَ دے ورکوټي نښانو نه چې خوب کښې یې لیدلی وهٔ نو دَ یې ویل - دَ هلک دَ پیدا کېدو خبر ورته وشهٔ راجه خپلو

تکلیف پیښ شو - نو ته دا کاڼے اُومکه - زه نې تا ته درکوم - او بیا به
سمه ستی دَ سوات په علاقه کښې امن و امان شي"

دَ کاڼی دَ آغستو نه وروستو راجه آتُزر ډیر په تادئ سره خپل کورته واپس شو - او حکم نې وکړو چه غلام کامدار دِ را حاضر کړے شي غلام رپیدو چه څه مصیبت به پرے را غورزیږی - لیکن دے بلکل حق حیران پاتے شو چه راجه اُو ویل " اے کامداره زه ستا دَ لور سره واده کول غواړم" هغه ډیر په خوشحالئ دا خبره قبوله کړه - او واده وَشو -

دَ واده نه زر وروستو دَ امب راجه سخت غضب کښې شو او خپل فوځ نې سوات پله را روان کړو - دَ سوات فوځ هم سنه مقابله کوله - لیکن هر ځائے کښې ورته مشکلات پېښ وو - ځکه چه دَ امب دَ راجه په مدد کښې یو ډیر زبردست جادوګر وو - او هغه دَ جادو په طاقت سره دَ دۀ دَ فوځ مدد کاوه -

په دے دوران کښې چه شکست بلکل یقینی شو نو دَ سوات راجه آتُزر ته دغه کاڼے یاد شو - او هغه نې اوماتۀ او په لږ ساعت کښې دَ امب راجه هم او دَ هغه ټول فوځ مړه شوے :-

ویلے کیږی چه وروستو دَ راجه آتُزر یو ځوے پیدا شو چه په شانې تور خاپے وو - دَ هغه نوم تورزکیسو دے شو - او دَ جادوګر هم دَ پیشنګوئی مطابق هغه بیا یو عظیم حکمران شو - او دَ هغه حکومت بیا بلکه دَ آباسین پورے خور شو :-

---

داقصه دَ منګورے عبدالرزاق بیا کړے ده
چه عمر نې شپیته کالو نه دے

جادوګر اُووې: "اے راجه که ستا چرې دا خواهش وی چه ستا جانشین دِ بنځه
سم غوره وی. نو ته ضرور بل واده وکه. او ستا بچو ته بِه تیار شه. بچرے
ستا به ځان باندِ یقین وی."
راجه د جادوګر نه اُووې. "زهٔ اوس ستا نه دوه تپوسونه کوم. زهٔ
دَ کومے جینۍ سره واده وکړم چه هغې نه غوره جانشین پیدا شی. اوُ یا
زهٔ یوه واده کوم او بیا بله تر هغې پورے چه هغه ټهیک یوه نوی مونډ سونی"
جادوګر جواب ورکه. "چه تا ته پکار دی چه ته علاقهٔ بونیر بله لاړ شې
او هغلته به ته یو غار بیا مومے چه دَ هغې حفاظت یو ډیر غضبناک اژدها
کوی. اودل خو به ته په خپله توره باندے دا اژدها وژنے. او بیا به غار
ته دننه ځے. دغلته به یوه نوے دنیا تا ته ظاهره شی. او بیا به دَ هغه
هدایاتو مطابق چلیږے. لیکن دَ دغه اژدها مړکول څه آسان کار نه دے
او زهٔ به تا ته دَ جادو یوه ټوپۍ درکړم چه ته به هغه په سر کړے. او دغه
اژدها به بیا ستا مړکولو کښے بے طاقته شی."
پس راجه په خپل سفر بونیر ته روان شهٔ. او هم هغه غار ته ورسیدهٔ
دَ کوم چه یو اژدها حفاظت کاوهٔ. دهٔ فوراً خپله توره راوویسته او دا
اژدها ئې مړکهٔ. بیا دے غار ته دننه لاړ شهٔ. او هغلته ئې یوه بُډهٔ
ښځه ولیده چه هغه دَ اور په څوا کښے ناسته وه. او دَ جادو څه الفاظ ئې
ویل. دا ښځه حیرانه شوه چه دا راجه ئې په غار کښے دننه ولیدهٔ. او دَ
دهٔ نه ئې تپوس وکه. "دلته څه له راغلے؟" راجه اُووېل: "اے زنانه زهٔ تا ته
جادوګر همبل رالیږلے یم. او هغه ما ته ویلی دی چه ته به دَ وادهٔ په
باره کښے څما رهنمائی وکړے."
زنانه اُووېل: "چه په خپلو غلامانو کښے دَ کامت اور نومے غلام دَ لور سره
وادهٔ وکړه. او هم دَ دغه جینۍ نه به ستا څوے اُوشی چه هغه به بیا غښته
حکمران وی."
راجه اُووې: "لیکن څما سخی ډیر طاقتور سړے دے هغه دَ امب راجه
دے او نوم ئې همدآد دے. هغه به خپل فوځ راولی. او څما بادشاهی به
مغلوبه کړی." دے زنانه اُووې. "دَ هغه دَ فوځ نه مه یرګه. او بچرے څه قسمه

څلیرویشتمه قصه ۲۴

پیچیده مسئله

ډیر کاله پخوا به سوات کښې یو راجه وهٔ. دَ هغه نوم آټزر وهٔ. هغه ته یو جادوګر چه نوم ئې همبل وهٔ ویلي وو چه دَ هغه (راجه) به یو ځوے کیږي چه دَ هغه په شا باندې به یو تور رخاپې وي. او دَ دے هلک نوم دې نوزرون کیښودے شي. دے چه لوئ شي نو یو زبردست حکمران به وي او همیشه به خپل نوم یادباتے کوي. دَ دے راجه نهه لونړه دے. او دا دَهٔ دَ باره دَ غمې تادئ خبره وه چه کله به دا خوش قسمته هلک پیدا شي لیکن ډیر کالو نه پکښې تیر شو او هلک پیدا نه شهٔ.

بس راجه دا جادوګر خپل ځان ته را اوغوختهٔ. او دهٔ نه ئې تپوس وکړهٔ چه ولے ستا پیشن ګوئ رښتیا و نه خته؟

جادوګر اووے "اے راجه زهٔ یریدم چه تا ته رښتیا اووایم. لیکن ستا دَ ملکې نه ځوے نشته." راجه آټزر په دے خپله بنځه ډیر مئین وهٔ. او په دے باره کښې ډیر پیشانه شهٔ. دهٔ خپل وزیرِ اعلیٰ را اوباله چه دے معامله کښې ور سره خبرے اوکړي.

وزیر اووے اے راجه که ته بیا واده وکړے نو ستا سخې به ډیر زیان خفه شي. ځکه چه ستا دَ واده په وخت دا واضح فیصله شوے وه. چه ته به بل واده نه کوے. او ستا اولنۍ اولاد خواه نروي که بنځه. نو هغه به ستا نه وروستو تخت نشین کیږي. دَ دے لوظ قول مطابق ستا دَ ټولو نه مشره لور ریخمینه ستا قانوني جانشینه ده.

دا خبره دَ راجه دَ باره یوه ډیره سخته واقعه غوندې شوه. او دے ټوله شپه اوده نه شهٔ. په صباله راجه جادوګر همبل خپل حضور ته را اوباله ټوله خبره ئې ورته وکړه. او مشوره ئې ترے طلب کړه.

چه دَے واپس راورسیدهٔ نو دهٔ ته دا معلومه شوه چه دَ دهٔ لوړ رهد ابه هم هغه وخت جوړه شوے وه - کوم وخت چه جادوګرو اژمیغ باڼړے په اوږ کښې اچولے وے :-

او دا عجیبه ده چه اوس هم دَ سوات خلق دَ بد نظر دَ لړے کولو دَ پاره دَ یو بوټي باڼړے په اوږ کښې غورځوي - او دے باڼړو ته مقامي خلق په پښتو کښې "نظر باڼړه" وائي :-

دا قصه راڼیزي ملک دَ بونیر (سوات) بیان
کړے ده۔ چه عمر ئې اوئیا کالو نه دے

او ده کیږی - چه د هغې ګیر چاپیره اور دے - دا جادوګر اُرمیغ یو داسې سړے دے - او دے کار کښې مهارت لری - څوک چه د بد نظر ښکار شوے وی نو هغه جوړ ولے شی -

د سردار د پاره دا یوه لویه مسئله شوه چه غار ته دننه لاړ شی پس یو تنګ ماسپخین کوم وخت چه ده آرام کاوه نو ده ته په خوب کښې اُرمیغ جادوګر ښکاره شهٔ او وئے ویل "که ته غواړے چه ستا لور په هوش کښې راشی - نو ته ما ته راشه او ته د اژدهاګانو نه مه یریږه ځکه چه هغوئ ته ما ستا متعلق مخکښې هدایات کړی دی"

کوم وخت چه سردار ارموز راویښ شهٔ - نو سمدستی د الم په غوږ کښې هغه غار طرف ته روان شهٔ - غار ته نزدے د رسیدو سره دروازه پخپله بیرته شوه - غار کښې دننه ده جادوګر اُرمیغ ولیدهٔ - هغه د چل حالت کښې وهٔ - او چاپیره ترے اور وهٔ - هغه ته نزدے څو خیز د اور ټوټکی د پاسه بلیدهٔ - سردار د څو ساعت پورے د اور د داړوے نه هرکیناسته لیکن اژدهاګانو کښې ورته یو او ویل "ته ولے د اور د داړوے نه نه آوړے" سردار جواب ورکه "لیکن زه به وسوزم" اژدها اُو ویل - "ته ځما هدایات ولے نه منے - ځکه چه زهٔ خپله هم یو جادوګر یم، او دا اور تا ته هیڅ نقصان نه دررسی - دا یو غضبناک اور نه دے - دا خو یو داسې اور دے چه تسکین ورکوی - هغه چا ته چه په درد او مصیبت کښې وی"

سردار دا اور کښې دننه شهٔ او دهٔ یو یخ او فرحٔ بخش اثر محسوس کړ - او چه کوم وخت عین مینځ ته دننه شهٔ نو جادوګر بیدار شهٔ او وئے ویل "ځما دوسته پخیر راغلے" سردار بیا ده ته په ډیره تلوسه کښې د خپلې لور د هغې په باره کښې ټوله معامله بیان کړه -

جادوګر ارمیغ بیا د یو بوټی څه قدرے پاڼړے چاپیره اور ته اُورته اُوغورځولے او د دے نه یو مزیدار بوئ شروع شه - او جادوګر او وے "د دے ساعت نه ستا لور جوړه ده - او کوم وخت چه ته هغه د بد نظر نه بچ کول غواړے نو ته د دے بوټی یو څو پاڼړے په اور کښې آچوه -

سردار د جادوګر شکریه ادا کړه او خپل کور ته واپس راروان شه

درویشتمه قصه ۲۳

بد نظر

بخوا په زمانه کښې دَ سوات په علاقه کښې یو سردار وهٔ چه نوم ئې ارموز وهٔ۔ دَ دهٔ یوه ډیره خاپسته لور وه۔ دَ هغې نوم رهټابه وهٔ، اَو هغه دومره ښکلې وه۔ چه کوم خلقو چه پیژندهٔ۔ نو خالصه سپوږمۍ ئې گڼله۔ یوه ورځ دَ دغه زمانې یو مشهور جادوگر چه نوم ئې اُرمیغ وهٔ۔ هغه سردار ارموز ته اُوویل چه ته هرکله خپلې لور ته اجازت مه ورکوه۔ چه هغه دِ عام خلق اینی۔ ځکه چه کیدے شي چه دا دَ چا دَ بد نظر نښانه شي ::

پس سردار خپلې ښځې ته هدایات ورکړی دهٔ چه دا دِ همیشه رهټابه پټه ساتی۔ هرکله چه دا بهر ته اوځي۔ ډیر حفاظتی تدابیر به همیشه کیدل چه رهټابه دَ څهٔ داسے واقعے به آمان پاتے شي ::

یوه ورځ یوه بوډۍ ښځه دَ دوئ کور ته راغله، او چه هغې رهټابه اُولیده نو هغې چغه کړه چه دا بنی آدمه نه ده۔ خو یوه خاپیرئ ده۔ دَ دے فقرے دَ ویلو نه وروستو دا ښځه بے هوشه شوه۔ دَ کور ښځو خپل ډیر کوشش وکړه چه دا هوش کښې کړی۔ لیکن دا دَ رهټابے دَ خاپست نه داسے متاثره شوے وه چه ما ښام دا مړه شوه ::

په صبا تقریبًا رهټابه هم په هغه وخت بے هوشه شوه، دا یو مشکل جوړ شهٔ چه دا هوش کښې شي۔ ډیر مشهور حکیمان مشوره کړے شو۔ لیکن دوئ دَ دے په هوش کولو عاجز پاتے شو، او هیڅ وَ دَ حالت وجه ئې هم معلومه نه کړے شوه۔ رهټابه په هغه شان بے هوشه پرته وه۔ دے کښې سردار ته هغه نصیحت یاد شهٔ۔ کوم چه ورته جادوگر اُرمیغ کړے وهٔ۔ پس دے کوشش کښې شهٔ چه دَ هغه پته معلومه کړی دهٔ ته دا اُوویلے شو چه دا جادوگر دَ ایلم غر کښې یو غار کښې اوسی، او د هغې غار گیر چاپیره اژدهاگان دی :: او جادوگر به خپله په یوه دا بُرکښې

مشوره دَ خپل مُلک دَ عقلمند سړو نه غواړي - نو هغوئ تا ته تا رخه رښتیا نه وائي - ځکه چه تهٔ خفه نه شې - او یو بادشاه چه دَ عقل نه محرومه شي نو هغه یقینًا یو بد قسمته بادشاه دے ؟

"بالکل بادشاه خپلې سترګې بند کړے - خپل لاسو نه ئې ونغختل او دَ یو ملنګ په شان دَ خپل تخت دَ پاسه څۀ ساعت ناست وۀ - بیا ئې خپلې سترګې وغړولے او په ډیره عاجزئ سره ئې اُو ویل " اے عقلمنده جوګی دَ نن نه پس نه ځما کوروئې (اُستاد)

دا قِصه محبّ الحق صاحب الحق دَ منګوډَبنا کړے دہ چه عمو ئې شپږ کالو نه دے

چې زۀ ستا دَ سوالو نو جوابونه ورکړم - زۀ تا ته خواست کوم چې ته ځما دَ
درې وړه سوالو نو جوابونه راکړه :-

(۱) اول سوال :- ته څومره بزدل يې :-

(۲) دويم سوال :- ته څومره بې وقوف يې :-

(۳) دريم سوال :- ته څومره بد قسمته يې :-

بالکا بادشاه بلکل معمه کښې اُو غورځيدۀ ، هغه دَ خپل وزيرِ اعلیٰ ، او دَ خپل عدالت دَ نورو ډيرو هوښيارو سړو نه تپوس وکړۀ - چې دَ دې سوالو نو جوابونه ورکړی - ليکن يو کښې هم دا جرأت نه وۀ چې دا جوابونه اُو وائی :-

چې ټولو کوششونه ناکام شو - نو بادشاه بالکا جوګی ته راغۍ که - او وئې ويل "زۀ ناکام شوم چې ستا دَ سوالو نو جوابونه ورکړم ، او هم دغه شان ځما دَ عدالت دَ ټولو نه هوښيار سړی - اوس بله لار نشته سوا دَ دې نه چې ستا جان بخښی وکړم - ليکن بيا هم ځما دَ تسلّی دَ پاره مهربانی وکړه ما ته دَ دې ډيرو ضروری سوالو نو جوابونه او وايه :-

"جوګی او ويل - اے بادشاه ستا دَ اوّلنی سوال متعلق به زۀ دا ضرور اُو وايم چې يو ډير ښيښه طاقتور سړے دَ خپل طاقت صفت نه کوی زۀ دَ خپل طاقت صفت نه کوم - حالانکه زۀ ستا نه ډير طاقت واله يم زۀ دَ سوات نه راغلے يم چې هغه دَ ډيرو طاقتورو جادوګرو علاقه ده - ته کوشش وکه او په خپله توره مِ ختم کړه - ليکن ستا توره به ما ته شی - ځکه چې زۀ دَ جادو په طاقت تصرف لرم :-

"ستا دَ دويم سوال به باره کښې زۀ دا وايم چې ستا دا عادت چې ته هغه څوک چپ کوے چې دَ عقل تلاش کوی - نو دا به خپله دَ غټې بې وقوفی کار دے - دے نه علاوه صرف بې وقوف سړے خپل ځان ته عقلمند وائی - ليکن يو عقلمند سړے خو دَ بې وقوفو نه هم عقل زده کوی -

"ستا دَ دريم سوال جواب دا دے چې ته دَ ټولو نه به خپل مُلک کښې يو بد قسمته سړے يې - ځکه چې به تا باندې خفګان نو نه باردی - او يو خفه سړے سبۀ قسمت واله نه شی کيدے " دے نه علاوه کوم وخت چې ته

۲۲ دوويشتمه قصه

ګودړو

پخوا به زمانه کښې قصه کښې داسې راځي چې په سوات کښې يو هوښيار جوګي وه چې نوم ئې رامشور وه، دے هميشه د عقل په تلاش کښې وه۔ او دے سلسله کښې دے ډيرو ملکونو ته سفر کړے وه۔ ده د خپل عمر په آخر کښې دا فيصله وکړه چې د چين د بادشاه سره ملاقات وکړي چې د هغه نوم بالکا وه۔ او پايه تخت ئې په تبت کښې وه۔

کوم وخت چې جوګي رامشور د بالکا د بادشاهۍ سرحد ته ورسيده، نو دَ ئې ونيوه۔ جوګي اُو وے۔ "چې زه بے ګناه سړے يم"۔ ليکن نوکرانو د ده هيڅ وانه وريدل۔ او دے ئې د بالکا بادشاه حضور ته راخکوده۔

"ته ځوک ئې" بادشاه په غضب کښې اُو وے۔ "آيا ته دلته راغلے ئې چې ځما د پاره څه مشکلات پيدا کړے۔ تا ته دا پته نشته چې مونږه ناشنا خلق خپل ملک ته نه پريږدو۔ ځکه چې مونږ ته ډيرے ترخې تجربے مخکښې شوي دي"۔

"ليکن زه يو بے ګناه سړے يم" جوګي خواست وکړه۔ "زه خو دلته صرف د عقل په تلاش کښې راغلے يم۔ زه تا ته دا يقين درکوم چې زه نه غواړم چې ستا بادشاهۍ ته دِ څه زوال پيښ کړم"۔

"ليکن که ته د عقل په تلاش کښې ئې" بادشاه او وے "نو ته يقيناً به هم يو عقلمند سړے ئې۔ او کچرے ته هوښيار سړے ئې۔ نو ته ځما د درے دَ سوالونو جوابونه راکړه۔ او د ناکامۍ په صورت کښې به ته په تاريکه تهخانه کښې اُوغورزولے شې۔ چې هغلته به دِ لړمانان او اژدهاګان مات کړي"۔

(۱) اول سوال دا دے۔ زه څومره طاقتور يم۔

(۲) دويم سوال دا دے۔ زه څومره هوښيار يم۔

(۳) دريم سوال دا دے۔ زه څومره خوشقسمته يم۔

جوګي خپلې سترګے څه ساعت د پاره پټې کړے، او بيا ئې او ويل "دے نه مخکښې

ښېښې جامې ئې بيا موندې - په هغې باندې ئې دا الفاظ ليکلي وو - هر هغه څوک چه دا جامې واغوندي نو هغه ليدلې کېدے نه شي - او هغه بيا سنهٔ بې پرے د رخسانې د اوده کېدو کمرے ته په غار کښې دننه کېدے شي، او د غه اوه اژدهاګان به ئې نه ويني ؏

جوګی ډېر خوشحاله شهٔ - او زر ئې ښېښې جامې واغوستې - او د اوده کېدو کمرے ته دننه شهٔ - رخسانه په سنهٔ آرام سره اوده وه - او اژدهاګانو کتل - جوګی ډېر په آرام سره د هغې اوګدو د بختو ته لاس کړهٔ او د جادو هغه کانړے ئې پرانسته - هغه بيا ډېر په مينه سره د رخسانې په ګلابي انګو باندې لاس اووهه او د هغې سترګې شونډے ئې ښکل کړے -

رخسانې ځېلې خمارے سترګې وغړه ولے - او وې ئې ويل " اے ته خو زبردست جادو والا سړے ئې - د اوس نه پس زهٔ ستا ښځه شوم :-

وېلے کېږي - چه رخسانه او جوګی برهمی بيا په يو زرينه ډولۍ کښې کيناستهٔ چه هغه اوډهٔ خاپيرو په هوا کښې سوات بله راوړهٔ - د دے خاپيرو سره هارونه وو - کوم وخت چه دوئ د سوات په وادئ الوتل نو څهٔ ګلونه د دے هارونو نه لاندې پريوتل - او په دے وجه دا يقين راځي چه سوات د ګلونو يو باغ مشهور شوے وهٔ :-

---

دا قصه اميرخان د برسوات بيان کړے دے چه د
ښځه او يا کالو په عمر کښې وفات شوے دے

دهٔ ته ښهٔ دے کار کښې ډېر مشکلات معلومیدل - دَ دهٔ دَ جادو کتاب داوُخوده چه دَ دے کار کولو نه مخکښې دَ ځٔ دِ ځان تیار کړی، او دَ تبت دَ وادرو به ښتو غرونو کښې دِ یو کال اُو دهٔ شی، او دا ضروری ده چه نه دِ څهٔ خوری او نه دِ څهٔ سکی - پس برهمی جوګی په دے نصیحت عمل وکهٔ - دَ خپل زړهٔ حرکت ئې بند که - او په سړما خوږئ کښې شهٔ - دَ یو کاله پورے سړما خوږئ ئې وکړه او دَ دے مُدے په آخر کښې دَ دے راویخ شهٔ - دَ سترګو دَ غړیدو سره دهٔ یو بُډها ملنګ ولیدهٔ چه دَ دهٔ په خوا کښې ولاړ وهٔ - ملنګ اُووے" ته په خپل اوّلنی امتحان کښې کامیاب شوے - اوس زهٔ تا له دَ جادو دا نوره درکوم او دے سره به تهٔ دَ جادوګرے په غار کښې داخل شې - په دروازه کښې به تهٔ اُوهٔ دیوان اُوینې - او تهٔ به دا دیوان دَ دے نورے سره مړه کړے، او بیا مخکښې دا ستا دَ خپل جادو په طاقت مُنحصر ده چه څومره زر ته دوئ ختم کړے - لیکن که تهٔ څهٔ بل اُوزار استعمال کړے - نو بیا به تا ته غټې مشکلات پېښ شی - ځکه چه دَ هر یو دَ وینې دَ څاڅکی نه به بل دیو پیدا کیږی، او دَ دے به څهٔ انجام نه وی - بلکه ستا ناکامی،

ملنګ دهٔ ته مخکښې اُووے" دَ دے دیوانو دَ مړه کولو نه وروستو به ته بیا یو لوئ کټ اُوینې چه هغه دَ اُوهٔ وهٔ هاتیانو نه درُند دے - ته به دغه کټ دَ خپل جادو په طاقت سره لرے کړے، او دَ هغې لاندې یو صندوق دے چه په هغې کښې سپینې جامے دی چه کوم وخت ته جامے واخلے نو ته به بیا په دے کښې مخکښې لورے خونے وینې؛

پس جوګی برهمی خپل رفتار غار ته شروع که - کوم ځائے چه جادوګر اُو سیلئ هغلته دهٔ اُوهٔ دیوان چه ورسرهٔ غټ سټلو نه پلاس کښې وُو - اُودے لیدل چه هغوئ کښې یو تن جوګی برهمی ته را وګرځیدهٔ - اُووئے ویل - آیا ته هم بل یو بے وقوف ئې چه را غلے چه دَ جادو کانړے حاصل کړے - اُو رحښانے سره واده اوکړے، جوګی اُووے" اُو زهٔ هم هغه لیونے سړے یم؛ بیا دهٔ خپله نوره را ویسته - او په دیو ئې ګذار شروع کهٔ - ځنګه چه دهٔ پر پیسے ګذاره نه وکړل - نو دَ نورے نه اُور راوتل شروع شو - او په لږ ساعت کښې ټول اُوهٔ واړهٔ دیوان په ځائے سترګی پړیوا ته:-

جوګی بیا دَ خپل کتاب کتو نه وروستو څه دَ منتر الفاظ اووے - او هغه لوئ کټ دَ زمکے نه اوچت شهٔ - دهٔ زر دَ کټ دَ لاندې هغه صندوق بیرته کهٔ، او هغه

یوویشتمه قصه [۲۱]

د جادو کاڼے

وئیلې کیږي چې ډیر کالو نه مخکښې په سوات کښې یو جوګی وه چې نوم ئې برهمي وه۔ او دے د جادو د یو کاڼي په تلاش کښې تبت ته لاړ شو۔ او دا کاڼے شفاف وه۔ او دے کښې به سړي را تلونکي حالات لیدل۔ ډیرو ماهرو جادوګرانو کوشش کړے وه چې دا کاڼے حاصل کړي۔ لیکن هغوی ناکام شوي وو۔ د دے کاڼي میرمن د تبت د علاقے یوه ښکلے جینۍ وه۔ چې نوم ئې رخشانه وه۔ چې هغه هم پخپله د هغې زمانې یوه زبردسته جادوګره وه۔ هغې دا کاڼے په خپلو اوږدو ویښتو پورے تړلے وه۔ او چې کوم وخت به دا اوده شوه نو اووه ازدهاګانو به د دے حفاظت کاوه۔

ډیرو جادوګرو د لرے لرے ملکونو کوشش کړے وه چې دا کاڼے حاصل کړي لیکن د خپل ژوند نه پکښې خلاص شوي وو۔

رخشانے دا یو شرط ایښے وه چې هر هغه چا چې دا کاڼے پخپله قبضه کښې واغستو نو د دهٔ به حق وي چې د دے سره واده اوکړي۔ برهمي جوګي د جادو د کاڼي او د ښکلے رخشانے په باره کښې اوریدلي وو او ډیر زړهٔ ئې کیدو چې تبت اووینې۔

بس دے پخپل سفر روان شو۔ او ځان سره ئې د جادو یو ډیر ضروري کتاب واغستو۔ دے کتاب کښې داسے مفیدے خبرے وے چې هغې سره به ډیر مشکل کارونه آسانیدل۔

کوم وخت چې برهمي جوګي تبت ته ورسیدهٔ نو دهٔ د جادوګرۍ په تکل کښې شروع شو۔ دهٔ د غلته د ډیرو مشهورو جادوګرو سره ملاو شو او هغوی دهٔ ته تنبیه ورکړه چې دا کار ډیر ډیر دے۔ ځکه چې دے نه مخکښې ډیرو طاقتورو جادوګرانو دے باره کښې کوششونه کړي وو۔ او ناکام شوي وو۔

لیکن برهمي جوګي پخه اراده کړے وه چې خپل قسمت وازمیئي۔ حالانکه

بیان وکه ۔۔

بُډها سړي ډېر په نرمۍ دَ دے ځوان (سپین زر) لاس اُو نیوهٔ، او دَ خپلے جونګړے نه ئې ور له دَ سُر رنګ یو کاڼے ورکه، او دهٔ ته ئې او وئیل چه ځوانه دا کاڼے به دَ سرو زرو نه دَ ډک غره دَ لارے په معلومو کښے ستا مدد وکړی۔ څومره چه تهٔ دے غره نژدے کیږے هغه هومره به په دے کاڼی اثر زور نیسی۔ او دَ کاڼی به لاس کښے دَ آغستو سره سپین زر محسوس کړه چه دَ سرو زرو غر دَ دے خپل مقام ته راکاږی۔ دے بے حده خوشحاله شهٔ۔ دهٔ دَ بُډها سړی دَ دے مهربانۍ شُکریه ادا کړه۔ او غره طرف ته په خپل سفر روان شهٔ۔ هر څومره چه دے غره ته نژدے کیدهٔ نو هغه هومره به کاڼی اثر زیاتیده۔ دَ غره طرف ته تله۔ او هر یو قدم دے خپل مطلب ته نژدے او رانژدے کاوهٔ۔ او زر دے نیغ دَ غره ځوانه ورسیدهٔ۔ لیکن دهٔ سره زر وُ نه لیدل، او دهٔ بیا کنل او کنل شروع کړل۔ دهٔ دا کنل دَ ډیرو ورځو پورے کول۔ او هره ورځے دهٔ ته نا اُمیدی پیدا کوله۔ ډیر قسمه فکرونه دَ دهٔ په مغزو کښے شروع شو۔ دهٔ خیال کاوهٔ چه کیدے شی چه زهٔ غلط غره ته راغلے یم۔ بیا هم دَ ډیر کنلو نه ورستو بلکه نژدے ده چه نور کنل ئې بند کړے دے۔ نو دے کښے دهٔ څه سخت څیز محسوس کهٔ۔ او چه دا ئې پاک کړهٔ نو دهٔ ته معلومه شوه چه دا خو سره زر دی۔ او څکنې کنلو کښے نور هم زیات سره زر ورته رابرسیره شو۔ دَ ده زړهٔ ډیر زیات خوشحاله شهٔ۔

ورستو دهٔ دَ سرو زرو لوئې پرخے ولیدے چه هغه دَ ډیرو ډیرو اوښانو دَ بارونو دَ پاره کافی وُ۔

پس په ډیرے خوشحالئ کښے دے دَ راجه قتلان حضور ته ورغاختهٔ او هغه ته ئې اُو وئیل چه ما دَ ځان سره دَ سرو زرو بار شوی اُوښان راوستی دی۔ او اوس ستا دَ لور واده غواړم راجه جوش کښے راغے چه وے ئې لیدل چه سپین زر دَ مخصوص شوی مقدار نه هم زیات سره زر راوړی دی۔ پس دَ شرط مطابق دهٔ دَ خپلے لور جلېری واده دَ سپین زر سره وکړهٔ۔

دا قصه عبدالمولیٰ دَ خوازه خیلے (سوات) بیان کړے ده
چه دَ اتیا لسو کالو په عُمر کښے حق رسیدلے دے

۲۰ شلمه قصّه

یوه عجیبه شرط

په پخوا زمانه کښې دَ سوات یو راجه وهٔ چې نوم ئې قتلان وهٔ، دَ دهٔ یوه ښکلې لور وه چې نوم ئې جلېرۍ وهٔ۔ ډېرو شهزادګانو دَ دې واده کول غوښتل۔ لیکن دهٔ ټول ردکول ترڅو پورې چې دوئ یو ضروري شرط نهٔ وې پوره کړې۔ او هغه دا وُ۔ هر هغه څوک چې زما لور واده کول غواړي، نو هغه دِ سل دَ سرو زرو بار کړي اوُ ښنان دَ جهیز په طور پېش کړي"

دغلته یو ځوان سړے وهٔ چې هغه دَ راجه په لور باندې ډېر زیات مِین مَیَن وهٔ۔ لیکن دَے غریب وهٔ۔ دَ دهٔ نوم سپین زر وهٔ۔

ډېر کاله سپین زر خپل ډېر کوشش وکړهٔ چې څهٔ داسې تجویز وکړي چې هغې سره دَے دَ راجه منظور نظر شي۔ لیکن ډېرو کوششو نو سره باوجود هم دَے ناکام شهٔ:

یوه ورځ کله چې دے دَ خپل کلي نه یو بل کلي ته روان وهٔ نو څه یو فریادي آواز ئې واورېدهٔ۔ یو داسې آواز چې دَ هغې نه دا معلومېده لکه څوک چې په یو سخت تکلیف کښې وي۔ چې دے نزدې ورغے۔ نو دهٔ اوُ لیدل۔ چې یو بُډها سپین ګیرے سړے په زمکه پروت وهٔ۔ دَ دې بُډها سړي ښه تاثیرناک شخصیت وهٔ۔ او هغه سپین زر ته اوُ وئیل "اے ځوانه آیا ته به ماله لوښې اوُ به راوړې۔ ځکه چې زهٔ ډېر تږے شوے یم" سپین زر۔ زر یو نزدې چینې ته ورغے او دَ سکلو اوُ به ئې راوړې۔ بُډها سړي اوُ به وَ سکلې اوُ وئې وئیل "څه داسې کار شته چې تا دَ پاره وکړے شم" سپین زر جواب کښې اوُ وے "اے بُډها کاکا ته زما دَ پاره څهٔ کولے شې۔ زهٔ یو بې یار و مددګار سړے یم۔ ځکه چې ډېر طاقتور سړے هم زما مدد نه شي کولے":

بُډها سړي اوُ وئیل "ستا څهٔ مُشکل دے چې زه کوشش اوکړم۔ او ستا مدد وکړم۔ سپین زر دهٔ ته بیا دَ خپلې مینې محبت او دَ هغې دَ شرط په باره کښې

ثبوت ورکړی. هغه د باران دیوتا وه، د هغه سپینګلي خوځېدل شروع شو. او اوبه ترې په غیرِ معمولي زور سره را اُووریدې. او آیون یې د سر نه د خپو پورې ولمبا وه.

"آیا ته ځما د طاقت نه متاثره شوې؟" د باران دیوتا تپوس اوکړه. آیون جواب کښې اُووې: "زه ډېره زیاته ستا ډېر شکرګذار یم ځکه چې تا ځما د بدن نه خیرې لرې که. ولې چې ما په خپل ژوند کښې داسې نه وو لمبلي." خو دې د باران د دیوتا د طاقت نه متاثره نه شو.. نو پس د دې د هوا دیوتا ته را وګرځېده او هغه ته یې اوویل "چې د خپل طاقت مظاهره وکړې" د هوا د دیوتا خوله ازنه شوه. او په داسې طاقت سره یې اُوپوکل چې آیون په زړه تاویدو کښې شو. لیکن دې د دې طاقت نه هم متاثره نه شو. او دې اوویل "زه درځ ګرمه ده او زه شکرګذار یم چې تا ځما بدن وچ که په خپله خوږنکه هوا سره" د هوا دیوتا لکه د باران د دیوتا په شان ډېر دشرمېده.

اوس د اُور د دیوتا باری وه. دې نه غوښتل چې آیون هغه ته د طاقت د مظاهره ورښیوي. ده د اُور د دیوتا سترګه ولیده چې سره کیده او وش کیده او لګه سکروټې په شان شوه. او بیا د غضبناکې لمبې په شان جوړه شوه. بسرکي ترې غورزیدل شروع شول. د اُور دیوتا خپله ژبه هم د خولې نه را اُوویسته چې هغه د یو غضبناکې او قاهره لمبې په شان ښکارېده. دا یوه خوفناکه نظاره وه. آیون ویرېده ځکه چې د داسې هیبتناک څیز غوښتل نه وو لیدلې. نو دې دوه چې د لمبې بسرکو آیون نغښتې وې او په سیزلو یې ایرې کړې وې..

لیکن ده د اُور دیوتا ته د رحم درخواست وکړه. او وې ویل "اے د اُور دیوتا ځما ژوند کې وساته نه غواړم چې ستا د زور حقیقي مظاهره اُووینم. دا یوه زه ځما خاندان او هم زمونږ بادشاه ته منې.".

ویلې کیږي چې د دغه درځ نه ورستو ډېر خلقو په سوات کښې د اُور د دیوتا د ننځې په طور کښې د اُور عبادت شروع که. د اُور د عبادت دا طریقه د سوات په بعضو علاقو کښې خلقو د اسلام د فتحې پورې کوله.

دا قصه عبد الله کاکا د بحرین (سوات) بیان کړې ده
چې د سلو کالو په عمر کښې وفات شوې دے

نولسمه قصه ۱۹

دَ اُور دیوتا

پخوا په زمانه کښې دَ سوات په یو کلي کښې یو زمیندار وُه چه نوم یې آیون وُه۔ دَ ګرمۍ په موسم کښې یوه ورځ دَے دَ خپل بټهۍ نه کور ته واپس راته۔ ناڅاپه دَ یو نا معلوم ځاے نه یو عجیبه او یره وُنکے شکل راښکاره شو۔ دَے میانه قد وُه۔ په سر کښې یې دوه ښکرونه وو۔ او په وچولي کښې یې یوه سترګه وه۔ لیکن دا په ښنګو وه۔ دَ دهٔ دوه سپین غاښونه وو، چه دَ خولې دَ وَخکو نه یې بهر وتي وو۔ په لږ ساعت کښې دا شکل اُوګل یدو او اوګډیدو او یو لوئ دیو ترے جوړ شو۔ آیون په رپېدو او ګړېدو باندې شروع شو۔ دَے دَ هغه په ښپو پرېوت او وُئې وئیل "اے طاقتوره ماله معافي راکه"

دې دیو شکل اُو وئیل "زهٔ دَ باران دیوتا یم۔ او زهٔ به تا معاف کړم که ته ما اُو منې۔ دَ باران دیوتا لا دا الفاظ نه وو ختم کړي چه دَ داسې قد قامت یو بل شکل لیکن دَ دے نه اوګډ را ښکاره شو۔ او وَئې وئیل "زهٔ دَ هوا دیوتا یم۔ زهٔ تا نه حُکم کوم چه ته ما اُو منه" آیون دهٔ ته ځکته کیدهٔ چه په دے کښې یو بل داسې شکل را ښکاره شو لیکن دَ دے دواړو نه اوګډ وُه۔ او آیون چه ورته په ېره کتل نو دَ دهٔ نه ښوتې اُو غوږ زیده۔ دا دیو شکل وګوړیدهٔ۔ اے خیزه زهٔ تا نه حُکم کوم چه ته ما اُو منې۔ ځکه چه زهٔ دَ اُور دیوتا یم۔

آیون بلکل حق حیران شو۔ او څهٔ ساعت خو یې دَ خولې نه خبره نه ختله او دَ څه حوصلې نه ورستو دهٔ اُو وئیل "اے طاقتورو دیوتاګانو۔ زهٔ یو عاجز بے ځوکه او فاني مخلوق یم۔ زه څنګه په یو وخت کښې ستاسو دَ ټولو حُکم اُو منم۔ او زهٔ به داسې وکړم۔ ولے که ما ته معلومه شي چه په تاسو کښې دَ ټولو نه طاقتور کوم یو دے۔ لیکن تاسو هریو دَ خپل طاقت عملي ثبوت وَښایئ۔"

بس دَ دے دواړه دیوتاګان راضي شو۔ اَوَلنې یو چه دَ خپل طاقت

څه ساعت وروستو دواړو ورونړو دَ کلي و ګوهار را جمع کړه، او کور ته واپس شو، دَ دوئ دَ واپس کیدو خبر سره دَ کلي و لکه دَ اور خور شهٔ، دَ دوئ دَ رشته دارانو دا خبره هم و یقین ته نه ړ یو ته چه کینے دوئ به ژوندی واپس شي، ځکه چه دوئ دِ ی دَ سین په تیزه چپه کښې غورځولی وو - دَ یقین خاص کولو په غرض دوئ پخپله دَ دوئ کلي ته راغلل او مشال او کمال ئے ژوندی ولیدل - دَ دوئ رشته دارانو کښې دَ ټولو مشر دے دواړو ورونړو ته اووے" تاسو څنګه ژوندی راغلئ :-

مشال جواب ورکه - مونږه صرف ژوندی نه یو راغلي - بلکه مونږ دَ ځان سره دَ کلي و یوه ګوهار هم راوړے ده - هلته په سین کښې نو رهم ډیر دی، او که یو څو تنه سړی په یو ځائے دَ هغه ځائے سره سین ته ټوپ کړی نو دَ سین دَ تیزے چپے نه به هم ژوندی پاتے شي - او دَ ځان سره به دَ کلي و ګوهار هم راولي،

پس دَ مشال او کمال ټول رشته داران هم هغه ځائے ته لاړل، او په یو ځائے ئِ سین ته ټوپ کړهٔ - دَ سین تیزے چپے دَ دوئ جسمونه ویوړل او مړهٔ شو - په دے شان مشال او کمال دواړه ورونړه دَ خپلو ناکاره رشته دارانو نه خلاص شول، او دَ دے نه وروستو ئِ همیشه خوشحاله ژوند تیراوهٔ :-

---

دا قصه دَ بحرین صاحب کل ملک بیان کړے دهٔ
چه عمر ئِ شپیته ۶۰ کالو نه دے

نو دا به مړه شي. ځکه چه تاسو جادوګرے معلومیږئ. جینکو جواب کښے اُو وے" نه بلکل مه یریږئ. که څه هم ستاسو مورته پیغ شو. نو تاسو به بیا په مونږ کښے دوه خوښے کړئ، او وادهٔ ورسرهٔ اُوکړئ:

پس مشال دَ ځپلے مور مخ بر سیره کړهٔ، هغه خو دَ ځځکښے نه مړه وه. نو په زمکه اُوغورځیدله. اُوګورے مشال او وے اُوَدا تاسو څه اُوکړهٔ. زمونږ مورخو مړه شوه. او اُوس دَ لوظ مطابق به مونږ تاسو کښے دوه خوښه وو. پس دوارو رونړو دوه دَ ټولو نه ښائسته جینکۍ خوښے کړے. دے نه پس دُوئ ځپله مور ښخه کړه او کورته واپس شو.

صباله دوئ خپل رشته داران خبرکړهٔ چه خداوند تعالیٰ مونږ له دَ مړے مور په ځائے دوه ښکلے ښځے عطا کړے. کوم وخت چه رشته داران دے خبرے نه خبر شو. نو هر یو نارینه خپله بو دی مور به خپلو اُوګو واغسته، او خیال ئےداوهٔ چه دَ دوئ قسمت کښے به هم داسے وَشي:

دوئ ځپلے میندے په میلو نو په سختو او مشکلو ځایو نو کښے دَګرځولے لیکن ټول بے فائدے. دوئ ډیر په غضب کښے واپس کورته راغلهٔ، او دَ مشال او کمال دَ ژوند دَ ختم کولو آخیری فیصله ئے وکړه. سوچ ورسره وو او په دوارو رونړو پسے ور پسے شو. دا دو نړه چه دَ خپل ژوند دَ سلامتئ دَ پاره تختیدل نو په لار کښے ئے دوه شپونکی سره دَ ګډو دَګوَهار ولیدل. مشال دوئ ته اُووے چه مهربانی اُوکړئ او زمونګ سره ځپلے جامے بدلے کړئ. او چه زمونږ نه ورستو دَ اوګډو سوټو ټلاس سړی چه څه وخت تاسو ته راورسی. نو تاسو مهربانی وکړئ هغوئ ته دا الفاظ اُووایئ. مونږه نه. مونږه نه. او هغوئ به تاسو له ډیرے پیسے درکړی. ساده ګان شپونکی په خوشحالئ سره راضی شو. دَ جامو بدلولو نه ورستو دوارو رونړو ځانو نه دَګنړو جاځونو نه ودستو پټ کړل او شپونکیان دَ مشال او کمال په جامو کښے دَ راتلونکو سړو په انتظار کښے دوو. دَرارسیدو سره دوئ شپونکیان دُنیول. حالانکه دوئ هغه الفاظ اُو ویل" مونږ نه مونږ نه. او دُوئ ئے نږدے سین ته اُوَغورځول او کورته واپس شو.

کمال او وے چه مونږ له بکار دی چه دا ښځې دَ وړے به یو خاځ
اُودهو او رهزنان ډېره ووُ - دے نه به لوی آواز وُخېژی، او رهزنان
به هسے دَ یرے نه وتښتی - نو کمال دَ وړے یو خاځ مات که، او په زور
سره ئې ښځې له را واچوهٔ - دے نه رهزنان ویریدل، او دا خیال ئې
وکهٔ چه ګنے دے و نه کښې یو بدروح چرته اوُسی :-

دواړه حیران پاتے شو چه دا رهزنان نه صرف وُ تښتیدل، بلکه هغه
لوټلی مال او اسباب ئې هم ورستو پاتے کهٔ - سحر وختی دواړه دَ وړے نه
راکوز شوُ - او لوټلے اسباب ئې راجمع کهٔ - او خپل کور ته روان شو، کوم وخت
چه دوئ کور ته ورسیدل، نو دُوئ خپلو رشته دارانو ته خبر ولیږهٔ، اُودوئ
ئې دَ لوټلی مال متعلق سره په ټوله قصه خبر کړل :-

دَ رشته دارانو هم زړهٔ وشهٔ چه دُوئ دا سے وکړی - دوئ هم خپل غوایان
مړه کړل، او ښځې ئې ځنګل ته ووُړے - او هم دَ دغسے موقع په اُمید کښې
یو یو دَ هرے یو وَنے په سر کینا ستهٔ - څه شپے پریښے دوئ هم دغه شان
په دَ ونو کښې تیرے کړے - لیکن ټول بے فائدے - آخر په نا اُمیدئ کښې کور ته واپس
شو - په رشته دارانو کښې دَ ټولو نه مشر دِے نو رو ته اُو وے، دا یوه بے وقوفی
وه - دے دواړه رونړه ته داخو نه دَ دوئ چالاکے مو ر خوړلے وه، هغه غالبًا غوښتل
چه زمونګ تاوان وشی او بدله را نه هم واخلی - او مونږ دَ هغے په فریب کښې
اُوغورځیدو - لیکن مونږ له اوس ضروری بکار دی چه هغے له سزا ورکړو
او دَ هغے ژوند ختم کړو :-

پس یوه شپه دَ مشال او کمال په رشته دارانو کښې یو تن دَ دوئ مور اُووهله
او مړه شوه - دِے ظالمانه مرګ باندِ مشال او دَ هغه رور کمال ډیر ذهیر شو
او دا ئې پوره یقین وهٔ چه دا قاتلان هم دَ دے دغه رشته داران دی - سترګے
ئې دَ اوښکو ډکے پکے وے، او دواړه رونړه په پیره پیره دَ خپلے مور جسم
مقبرے ته دَ ړی، په لار کښې دُوئ ته اُودَه بنګلے جینکۍ ملاوُ شوے، دا جینکۍ به
په ضد شوے چه مونږ ته دَ خپلے مور مخ بر سیره کړئ - ځکه چه زمونګ دَ
هغے په لیدو کښې غرض دے :-

لیکن مشال او کمال او وے چه کچرے زمونږ مور سناسو مخو نه اُو وینی

اتلسمه قصه

عقل د بې وقوف نه

ډېر کالو نه مخکښې په سوات کښې په یو کلي کښې یو دوه ورونړه وو. چه د یو نوم مشال وو، او د بل نوم کمال وو. یوه ورځ د دوي درې غوایان په غلطه لاره د دوي د رشتدارانو په طرف لاړل. چه هغوي په بل نزدې کلي کښې اوسیدل. د دوي رشتدارانو ډېر په خوشحالۍ سره دا غوایان ونیول. دوي د دې غوایانو مړۍ وخېړلې او وراته یې کړې، غوښه خوګه وه او دوي د دې ناڅاپه انعام د خداوند تعالیٰ شکر یې ادا کړه.

دوه ورځې وروستو مشال او کمال د خپلو غوایانو په تکل کښې خپلو رشتدارانو ته راغلل. او وې وې، مونږ خبر شوي یو چه زمونږ غوایان ستاسو په قبضه کښې دي. مهرباني وکړئ دا بس یې راکړئ.

په رشتدارانو کښې د ټولو نه مشر اووې. هاں. غوایان دلته راغلي وو. لیکن د بدقسمتۍ نه په هغوي یوپک حمله اوکړه. او دوا یې مړه کړه. د ثبوت د پاره تاسو د هغوي دا څرمنې واخلئ.

مشال او کمال ډېر زیات خفه شو، او د هغه څرمنو سره کور بله روان شو، په لار کښې په دوي بانِ تیاره شوه، دوي دا فیصله وکړه چه یوې ونې ته اوخیژي، او شپه په حفاظت سره تیره کړي. ولے چه دغه محفوظ مقام وه. ځکه چه دغه علاقه د رهزنانو نه ډکه وه.

د نیمې شپې نه لږ مخکښې دوي حیران پاتې شو، چه درې رهزنان دغلته راورسیدل سره د لوټلي اسبابه، او هم د دغې ونې د لاندې کیناستل. کومې کښې چه دې دواړه وروڼه و آرام کاوه.

مشال د خپل رور کمال په غوږکو کښې وښوسکیده، او تپوس یې وکه چه څه وکړو.

(٣٦)

دا جینۍ ناڅاپه غائب شوه - دوی هر طرف ته وکتل لیکن هغه وه
چرته چه دوی لیدلے وے - دوی خپل ځان وَسکولوهٔ چه یقین ئے وَشی
چه آیا دا خوب لیدل وو - او که دا ټول څه وو ؛

ورستو دوی ته دا معلومه شوه چه دا جینۍ کومه چه دوی لیدلے وه
نو دا د یو سړی د ډیرے ښکلے ښځے روح وو - دغه سړے شکمند وو
چه گنے د دے د یو بل قبیلے د یو سردار سره محبت وو نو پس دوی دا مړه
کړے ده - او په پټه طریقه ئے د دے جینۍ په خوا کښے ښخه کړے وه -

عرش الله ته دا هم معلومه شوه چه دا ځنګل نورو مسافرو ته هم
د شپے د بحرین په لار کښے په دے شان ښکاره شوے وه :

دا قصه عرش الله د بحرین (سوات)
بیان کړے ده چه د اتیا (۸۰) کالو په عمر کښے وفات شوے دے

اُولسمه قصه

یو درخ

قصه کښې بیانیږی چه ډیر کالو نه مخکښې په بحرین سوات کوهستان کښې یو سړے اوسیدهٔ چه نوم یې عرش الله وهٔ هغه یو نیک سړے وُ او دَ مذهبی عِلم دَ باره ډیر مشهور وهٔ۔

یوه درخ دے په څه کار نوروال کلی ته لاړ شهٔ۔ کوم وخت چه دے واپس راتهٔ نو تیاره شوے وه۔ په لار کښې کوربله په را تلو کښې دهٔ یوه جینئ ولیده چه ډیر کالی پترې یې غورځولی دو او دَ یوے جینئ په خوا کښې ولاړه وه :۔

عرش الله دَ دے دَ ښائست نه ډیر متاثره شهٔ۔ او خیال کښې ئې راغلل چه دَ دهٔ به دا ښهٔ قِسمت وی که دے سره یې واده اُوشی۔ ولے بچے دا واده شوی نه وی :۔

دهٔ هغه خوادےخوا وَکتل لیکن دَ هغې سره هیڅوک سړے ملګرے نه وهٔ دَےکوشش کښې وهٔ چه دَ دے متعلق څه پته معلومه کړی۔ لیکن دے نه مخکښې چه ده څه ویلے وے، هغې او ویل ” اے مسافره زهٔ یریږم او که تهٔ مهربانی اُوکړے او ما سره دَ بحرین دَ بریکوټ پورے ملګرے شے۔ عرش الله ډیر زیات خوشحاله شهٔ او هغې ته یې او ویل چه زهٔ به دا ډیره لویه خوشحالی وګڼم چه ستا ملګرتیا وکړم

دوی دواړه روان وُو او بریکوټ دَ جینئ دَ خواهش منزل ته ورسیدل عرش الله دے جینئ ته اُو وے ” اے یوے ښکلے خُما دِ بخیل عزت قسم وی چه تهٔ دَ خداوند تعالیٰ په پیدا ئیش کښې دَ ټولو نه ډیره ښائسته یې۔ که زهٔ دَ دے ځائے بادشاه وے نو ما به ټول کوهستان ستا دَ مخ په دے یو خال قربان کړے وُو ”

دهٔ ترے مخکښې تپوس وکهٔ۔ او تهٔ واده شوے یې؟“ هغې یو سوړ اسویلے اُوکه او جواب کښې یې اُو وے زهٔ یو غریب مخلوق یم، ما سره به څوک واده وُکړی خو دَ عرش الله دَ باره دا عجیبه وشوه چه دَ دے خبرو اثر و په دوران کښې

شروع شول

دَ راجه هم په خپله اول ځل سُر شهٔ - بیا اُودی شهٔ - او بیائے رنګ دَ مړی په شان سپین او تختیدهٔ - لږ ساعت د رستو راجه دَ هغه ټول خاندان او نوکران ژوندی نه وو بلکه مکمل شوی وو -

---

دا قصه دَ دنګرام (سوات) احمدعلی بنیا کړے ده
هغه دَ پنځه اتیا (۸۵) کالو په عمر کښې وفات شوے دے

راجه د ظلم په بارده کښې اوریدلي وو. بڅها جوګي بریکوټ طرف
ته روان شو. کوم ځائې کښې چه د دې راجه محل وو. جوګي
بدماني سره پلاس کښې یوه همساوه. او جامې ئې خیرې وې، چه کوم
وخت دې محل ته نزدې شو. نوکرو ورته اووې چه زه محل
ته ننوتل غواړم. نوکرو اووې اې بڅها سړیه! ته د چا سره ملاویدو غواړې
بدماني جوګي جواب ورکه زه د لرې ځائې نه راغلې یم. او محض د دې دپاره
چه ستاسو راجه اووینم. هغه ته اووایه چه زه د هغه سره ملاقات
کول غواړم. پیغام وړونکې محل ته د ننه لاړ شو. او راجه ئې خبر کړو
چه یو بڅها سړې ستاسره ملاویدو غواړي. راجه حکم وکړو چه هغه دې
زما حضور ته راوستې شي. جوګي محل کښې داخل شو چه د هغې شکل د
یوې قلعې په شان وو۔

راجه د ده نه تپوس وکړو چه اې بوډها سړیه. ته دلته څه راوستې
ئې. جوګي جواب ورکړو ستا ظلم. راجه بڅها سړي ته په تعجب سره
وکتل. ځکه چه د ده په یو ټول ژوند کښې ده ته یو داسې سړې نه معلومیدو
چه هغه به داسې ده ته کوز اوګوري. راجه اووې. اې بڅها سړیه
آیا ته دا معلومه ده چه زه د څه شان جادو طاقت مالک یم
په دې زمانه کښې یو هم داسې جادوګر نشته چه هغه ما مغلوب کړي
بدماني اووئیل چه ما ته اووایه چه ته څه جادو طاقت لرې. او ته
څه کولې شې. راجه خپلې سترګې بند کړې. او د سترګو په رپ کښې
د زمکې نه اوچت شو. او هوا کښې ودریدو. بیا جوګي بدماني ته راوکتل
او وې وئیل "آیا ته څما غیرِ معمولي طاقت اوس وینې. جوګي جواب
کښې اووې، د کوم ځائې نه تا دا طاقت حاصل کړې دې، راجه اووئیل
د کپل دیوی (کاکاس) نه. جوګي اووئیل" لیکن د کپل دیوی (کاکاس)
په شان خو څما ډیر شاګردان دي. راجه غضب کښې شو. او وې
وئیل چه کچرې ته واقعي د کپل دیوی (کاکاس) نه زیات طاقتور ئې. نو
ثابته کړه. جوګي د ده سترګو ته وکتل. په ده ئې د نوکلو او څه د
جادو الفاظ ئې اووې. نوکران د یرې نه زیړ شو، او په ریښیدو

شپاړسمه قصه

ګټه چه يو ځل ژوندئ دے

په پخوانئ زمانه کښې په سوات کښې يو راجه وه چه نوم ئې اُپاله وه، د ده نيکونه لوئ جادوګر تير شوي وو - راجه اُپاله هم د جادو طاقت د دوئ نه زده کړے وه - دے ډير طاقتور سړے وه - او د رياست د يو سر نه بل ته به د لوګي په زانګو کښې الوت -

د روايت مطابق د دے راجه نيکه د جادو په زور سره يوه طاقتوره کپَل نومے ديوي (ګاډس) مطيع کړے وه چه د هغې سر د زنانه په شکل وه - او نور وجود ئې د اژدها په شان وه - د دے ديوي (ګاډس) د سوات په ټولو خلقو باندې لوئ هيبت پروت وه - ځکه چه محض د دے په رضا منحصره وه چه خلقو به د آرام ژوند تيراوه - او کچرے هغه په غضب کښې شوه هغې به خپل وجود بلن که - او تناؤ به ئې دومره لوئ شه چه د سوات په سين به د يو بند شکل جوړ شه - او بيا به ټول ملک طوفانونه کيدل - او بيا ځکه چه خلقو ته دا معلومه وه چه راجه اُپاله دغه طاقت خپل کړے دے نو هغوئ يريدل چه کچرے د قهر شي نو دا به د طوفانونو سبب جوړ شي :-

اُپاله د خپل رعيت سره ښه نه وه - او د خلقو د بهبودئ څه خيال ئې نه لاره - يوه ورځ راجه اُپاله په يو خپل وزير باندې غصه شه، ځکه چه هغه د ده د معزوله کيدو سازش کړے وه، او عجيبه دا وشوه چه په هغه ورځ يوه هيبتناکه زلزله راغله چه د هغې په وجه ډير کلي تباه شو خلق ډير ويريده ځکه چه د هغوئ خيال وه چه د زلزلے وجه ضرور د راجه غصه ده، دا خبر په ټول رياست کښې خور شه چه د راجه خبره نه منل يو ډير خطرناک کار دے :-

ويلے شي چه په دغه وخت کښې يو جوګي چه نوم ئې پدماني وه، هغه د دے

وابس ضرور کوهستان ته لاړ شه - او خلقو ته اُو وايه چه دوئ دِ دَ
اِسلام په رښتينی اُصولو باندِ ټينګ شی - ځکه چه مذهب صرف زبانی خدمت
ته نه شی ويلې - که دغه خلق بے خوفه او دَ آرام ژوند غواړی نو دوی دِ ضرور
دَ خداوند تعالیٰ په قوانينو باندِ عمل کوی - بزرګ بيا ما ته يوه همسا را کړه
او څهٔ هدايت ئے را ته وکړهٔ چه زهٔ هغه نه شم ويلې - زه بيا هغه پخپله مريدئ
کښی قبول کړم - او بيا ترے را رخصت شوم ،

" ترنن ورځے پورے زهٔ کوشش کوم، او دَ هغه هدايات دَ کوهستان خلقو ته
بيانوم - او چه ترڅو پورے ما کښے ساه وی نو دا بهٔ خپل فرض ادا کوم "

دا قصه دَ اُوشو (سوات کوهستان) ملنګ بابا
کړے ده چه عُمر ئے اَتيا کالو نه دے

چه انسانان تړ ونه هر ساعت په خطره کښې وو، د بد نظمئ او بې قانونئ
په وجه سره به هغه زمانو کښې ځما د سفر په دوران کښې د سوات
او دیر په مینځ کښې سرحد ته نزدے ما ته یوه عجیبه واقعه راپېښه شوے
وه۔ او یو داسے پېره وُنکے وخت چه زه ئې اوس هم یاد کښې راوړم نو
زهٔ د سر نه تر خپو پورے ولړزیږم۔ دا تقریباً د نمر پریوتو نه څه قدرے
وروستو ساعت وهٔ چه زهٔ د غوره ټو تنګے لارے ته ورسیدم چه په قادر
غابنې مشهور دے۔ یو دم د نامعلوم طرف نه یوه زنانه چه ډیر اوګده
ویخته ئې وهٔ۔ او بې شانه لوڅ تی ئې وو۔ او د باز د پنجو پشان لوئ لوئ
نوکونه ئې وو، او ځانې راټوپ که۔ زه حق حیران پاتے شوم ساه مې نه شوه
آغستے۔ ځما لاس او خپې شل غوندې شو۔ او دے زنانه په ډیر زور سره په خپلو
غټو نوکو ځما سینه وهل شروع کړهٔ، هره پېره چه به زهٔ هغې وهلم نو ما به
محسوسوله چه ګنې د وسپنې په یو بنډو سکې مې وهي۔ زهٔ د درد نه ذرّے ذرّے
کیدم، ما دا محسوس کوله چه ګنې ځما پښتئ خیمه کیدلے۔ یا خدایه ما او ویل" زهٔ
ستا یو عاجز او خوار مخلوق یم۔ ما لا دا الفاظ نه وو ختم کړی چه ما هم هغه
بزرګ اوُ لید۔ کوم چه ما په خوب کښې لیدلے وهٔ۔

"هغه ما ته اووے۔ مه یریږه۔ خدائے تعالیٰ پاک ستا ملګرے دے" چه ما سترګے
وسپړدے نو زنانه غائبه شوے وه۔ ما اوس د خپل زړونه د پاره زغاسته
شروع کړهٔ۔ ځما خیال نه دے چه زهٔ به ګنې چرته بیا د هغې په شان وزغاستے
شم۔ زهٔ زغاستم او زغاستم۔ ما ذر محسوس کړه چه ځما خپې خو نه دیَ۔ بلکه زهٔ
څه د کراماتو په طاقت سره بوولے کیږم۔ زه هیڅ سترے ستومانه نه وم۔ زهٔ
بے تکلیفه او به مزه مخکښې وړاندې تلم حتیٰ چه د بزرګ څنګ ته اورسیدم، کوم وخت
چه د هغه څنګ ته لارم نو هغه ما سره سینه په سینه شهٔ۔ او وئې ویل" پخیر
راغلے ته اوس محفوظ ئې۔ زهٔ ئې پناهئ ته کړم، ډوډئ ئې را ته راکړه۔ او زهٔ
بیا زر اوُده شوم۔ دا ځما د زړونه خوګ خوب وهٔ۔ زهٔ د ماشوم په شان اوُده شوم
سحر زهٔ سبهٔ دمه وم، او بزرګ ته حاضر شوم۔ هغه اوُوے "چه ځما دا غرض دے
چه ته یو ډیر ضروری کار اوُکړے" ما اوُوے چه زهٔ به ډیر خوشحاله شم که ما ته
هدایت وکړے شی" بزرګ ځما په اوګو خپل لاس نه کیخودل او وئې ویل" ته

پنځلسمه قِصه

یوه سهمناکه ښځه

د اوشو نوے کلی یو ملنګ بیان کړے دے چه څه وخت کښې چه زهٔ د دیر[۳۰]شو کالو ځوان وم. نو ما به د یو بزرګ متعلق اوریدل چه هغه د ګوان نوے کلی د ملیزو علاقه (دیر) کښې اوسیدهٔ - ځما د کلی اوشو (ریاستِ سوات کوهستان) خلق به ګوان کلی ته تلل چه د دغه بزرګ دعا، حاصله کړی - د ګوان کلی ته به لار کښې یوه ښځه شاشه بلا د سفر کونکو د ویرے موجب ګرځیدلے وه، او کلی والو به د دے متعلق خبرے کولے، ځما هم ډیر زړه کیدهٔ. چه ما د دے بزرګ دعا، حاصله کړے. ولے څه کالو نه تیر شو -

یوه شپه ما ته یو سړی چه سپینے جامے یے آغوستے وے خوب کښې ښکاره شهٔ او هغه ما ته اووے" چه ځما ستا سره کار دے - او ته ما ضرور په دیر کښې د ګوان په کلی کښې اووینه" او د سفر په لار کښې د هیڅ بد طاقت نه مه ویریږه.

سحر خپلے مور ته ما داخوب اووے - لیکن هغے د شاشه بلا د ویرے نه ما ته اووے چه په دے سفر مه ځه -

څه هفتے بعد د غوږے نه وروستو کوم وخت چه زه پخپل کلی اوشو کښې د غوز د یوے ونے د لاندے پروت وم، نو ما یو خوب اولیدهٔ، او هم دغه بزرګ ما ته اووے چه ځوانه تا ولے ځما هدایت په ځائے نه کهٔ - زهٔ چه راویخ شوم، نو نیغ خپلے مور ته لاړم- او هغے ته مِ اووے چه ستا نه دعا، غواړم- اَو ښځه اِراده مِ کړے ده چه ګوان (دیر) ته لاړ شم"

"هغے ځما په اوګو وژړل او په ډیره ناخوالے سره یے ځما مدعا، او منله او بیا ځما د سفر د پاره هغے ما ته درے خیزونه راکړهٔ - څه لږه ډوډئ (کاکونه) یوه چاړهٔ (پشقوزه) او یو تعویذ -

ما به خپلو خپو به غوښیزد او سختو لارو کښې خپل سفر شروع کهٔ، کوموکښې

خیالات دَ دهٔ په مغز د کښې ټوله شپه ګرځیدل۔ دغه دهٔ ته دَ خپل عُمر دَ ټولو نه لویه شپه ښکاریده۔ په سحر له دَهٔ خپل وزیر بهیمه را طلب کهٔ۔ او دَ ملنګ ټوله معامله ئې ورته بیان کړه۔ او دے باره کښې ئې ترے مشوره طلب کړه وزیر او ویل "اے راجه زهٔ دا مشوره درکوم چه تهٔ دا ملنګ را اوغواړه۔ او معلومه که چه دا څوک دے"۔ بس ملنګ ئې دَ راجه حضور ته راوستهٔ۔ او چه راجه او وزیر ملنګ نه تپوس نه کول۔ نو د یکښې وزیر یو خال دَ ملنګ په وچولی کښې اُولیدهٔ۔ او راجه ته ئې خپل معلومات په پټه او ویل۔ دَ راجه ښځ پوهه وکه ځکه چه دهٔ ته خپل خوب را یاد شهٔ۔ دهٔ دَ ملنګ نه تپوس اُوکهٔ چه اے میلمه تهٔ څوک ئې او دَ کوم ځائے ئې۔

ملنګ اُو وے چه زهٔ دَ کوز سوات دَ راجه ځوے یم۔ او ځما نوم بختمند دے۔ ما ته دا معلومه شوے ده چه تا چیرے شهزا دګان ردکړی دی۔ کوم چه ستا لور واده کول غوختل۔ نو ما خپل ځان په دے خیال کښې ملنګ کهٔ چه دَ هغې زړهٔ وګټم۔

راجه په خوشحالئ خندا دَ ملنګ سره په مینه سینه په سینه شهٔ۔ او ورته ئې او وے "چه ته هم هغه ئې چه کوم دَ پاره ما دَ چیرو کالو نو را سے تکل کاوهٔ" راجه دهٔ ته بیا خپل خوب او وے۔ او حُکم ئې وکهٔ چه دَ وادهٔ انتظام دِ وکړے شي۔ او واده په چیر شان و شوکت سره و شهٔ۔

دَ دے نه ورستو شهزاده بختمند دَ نوے وادهٔ شوے شهزادګئ خورشید بانو سره په یو لوئ او رنګین جلوس کښې خپل کور ته لاړ شهٔ۔ دا یوه چیره لویه موقعه وه۔ ځکه چه دَ دے خیختئ په وجه بر او کوز سوات دَ یو زړهٔ د وه وجود شو۔

ویلے شي چه ورستو بختمند چه دَ چیر عُمر او نیم شلے کالو نو پورے ژوندے وهٔ۔ نو دَ بر او کوز سوات دوارو راجه شوے وهٔ۔

دا قصه بیرم خان دَ زاړه کلي سوات بیان کړے ده چه دَ سلو کالو په عُمر کښې وفات شوے دے

څوارلسمه قصّه [١٤]

یو شهزاده په بل لباس کښې

هوښیاران خلق وائي چې یو ځل د پرسوات یو راجه وهٔ چې نوم یې نیم جان وهٔ. د دهٔ یوه ښکلې لور وه چې نوم یې خورشید بانو وهٔ. د هغې شهرت لرے لرے علاقو ته خور شوے وهٔ. او ډېرو شهزادګانو د هغې سره واده غوښتهٔ. لیکن راجه یو خوب کښې لیدلی وو. چې دا دې داسې شهزاده ته واده کړي چې د هغه په وجود کښې خال وي. او که دهٔ دا وصیت او نه مانهٔ، نو د دهٔ نه به حکومت لاړ شي په صباله دهٔ دا خواب خپل وزیر چې نوم یې بیمه وهٔ هغه ته یې اُو وے :-

ډیر اُمیدواران راغلي وو. بعض ډیر زیات طاقتور او بعضے بے حده هوښیار وو او ښکلي وو. لیکن راجه دا ټول رد کړل، هغه داسې یو تن کوټ چې د هغه په وجود کښې خال دی :-

دے کښې ډیر کالو نه تیر شو. لیکن راجه د خپلې لور د پاره د یو موزون جوړه په موندو کښې ناکامیاب پاتے شهٔ -

یوه ورځ کله چې راجه د خپلې تمبکۍ نه بهر کتل نو دهٔ یو ملنګ ولیدهٔ چې خیرے ډیرے جاے یې وے، د فقیرانو کچکول ورسره وهٔ، او هغه تمبکۍ ته یې کتل، د کوم ځاے نه چه به د ده ښکلې لور خورشید بانو کیناسته. خیر راجه دا خبره دومره نظر کښې رانه وسته. څو ورځې ورستو دهٔ بیا دا ملنګ ولیدهٔ چې د دهٔ د لور تمبکۍ ته یې پورته کاتهٔ. دے ځل د دے غضب کښې شهٔ، او د خپلې لور نه یې تپوس وکړهٔ چه رنړا دے ذکی چه دا څه خبره ده، هغې جواب ورکه" چه اے پلاره دا سړے یو ملنګ دے، او که ته د دهٔ کیناستهٔ دلته نه غواړے نو حکم وکړه چه دے لرے کړے شي :-

راجه خپلو نوکرانو ته حکم وُکهٔ چه ملنګ دِ لرے کړے شي. لیکن ملنګ په ضد شهٔ، او وُ یې ویل چه دے بلکه مرګ خوښه وی. راجه به ډیر مشکل کښې پریوت او شپه یې ډیرے آرامه تیره کړه. هغه د خپل ځان سره فکر کاوهٔ. که زهٔ چرے ملنګ مړ کړم. نو ځما ډیره بدنامي به اُوشي. ځما رعیت کښې به زهٔ بے عزته شم. خلقو ته به د محبت دا معامله معلومه شي؟ داسې قسمه

لاس ښُنے ته ورکړی. لیکن په دے شرط کړے دَے دَ بیوُ نوے ځائے په خوا کښے په یوه ورځ کښے یوه داسے واله وَکَنی چه دَ دا نو وړو کولو دَرے جرندے گرځولے شی :-

ښُنے ملک په ډیرے خوشحالئ سره دا شرط منظور کهٔ. او دَ دے کار دَ پاره بیوُ ته ورسید. گلناز دَ خپل پلار په ملګرتیا کښے هم دغه ځائے ته راغله چه پخپله دا سخت امتحان اوُوینی. قصه کښے بیانیږی چه دغه ځائے گلناز خپل پړونے دَ ولے او دَ جرندے دَ نقشے خوړو په غرض خور که. ښُنے ملک بلکل هم وخت ضائع نه کهٔ. دَے دَ خپل بازو په طاقت سره هم په دغه ورځ کښے دَ وَلے کنلو او دَ جرندو جوړه ولو کښے دَ شرط مطابق کامیاب شهٔ -

دَ دغے نه ورستو ښُنے ملک دَ گلناز او دَ هغے دَ پلار په ملګرتیا کښے واپس کالام ته لاړ شهٔ. او هلته ئے په خوشحالئ سره واده وشهٔ. ډیر زر ورستو ملک او گلناز بحرین ته راغلهٔ. او خوشحاله دَ جوړے ژوند ئے تیره وهٔ. بیا دَ دوئ بچی اوُشو. او دَ دوئ اولاد تر دے وخته پورے په بحرین کښے اوُسی. او هغوئ ته منک وائی :-

واله او جرندے هم ترننه ورځے پورے موجود دی، چه دا دَ دے دوهٔ عاشقانو په یاد کښے یو ژوندے یادګار دے. او کوم خلق چه غواړی نو اوُس هم دوئ دا دَ بیوُ په خوا کښے لیدلے شی :-

---

دا قصه اندرکل دَ بحرین سوات بیان کړے ده
دَ دهٔ عُمر خلو یښت کالو نه دے

دیارلسمه قصه ^١٣

محبت ته ځم بند شي

په بحرین (سوات کوهستان) کښې ډیر ښځوا یو زبردست پهلوان او سیده، د هغه نوم سُنے مَلِک وهٔ - ملک یو غیر معمولی طاقتور د ګنګ چیړ ښکلے ځوان وهٔ، د ټولے علاقې جینکو به د دهٔ وصف کاوهٔ، او د هرې یوې دا ارمان وهٔ چه ده سره واده شي - لیکن معلومیده چه سُنے مَلِک د ښځو سره څهٔ محبت نه لاره - بلکه د ښکلے نه ښکلے ښځې هم دَے نه شوهٔ راغب کولے - د ګردو نواح د علاقو سردارانو دهٔ ته خپلے لوڼړه ورکولے لیکن دهٔ به انکار کاوهٔ -

ویلے کیږي چه به کالام کښې یوه جینۍ وه چه ټولو خلقو - بلکه د زمانے لویو شاعرانو به په خپلو شعرونو کښې د هغې د ښائست وصف کاوهٔ - د هغې نوم ګلناز وهٔ ډیر سرداران د هغې د وادهٔ په غرض کښې وو - لیکن هغې به انکار کاوهٔ - خلق حیران وو چه څوک به هغه قسمت والا وي - چه د دے سره به واده نصیب شي - ګلناز بچپله هم حیرانه وه چه ګوَرے وادهٔ به چرته او شي -

یوه ورځ سُنے مَلِک چرته کالام ته تلے وهٔ - او هلته به ناځاپي د ګلناز سره ليدهٔ وَشو، او هم د هغې ورځې نه پس د دهٔ خیالات هغې طرف ته مائله شو - معلومیده چه سنے ملک به اکثر اوقات د هغې په خیالاتو کښې وهٔ - خو اظهار ئې نه کول - خو د خیالاتو مرکز ئې ټول ګلناز وه - دهٔ ډیر کوشش اوکړهٔ - او ډیر خلق ئې جرګه کړل چه د ګلناز پلار راضي کړي - او د وادهٔ اجازت ورله ورکړي - لیکن په دے لار کښې ډیر مشکلات حائل وو -

سُنے مَلِک د یو داسے قبیلے سرے وهٔ چه د هغوی مشرانو د ګلناز نیکه وژلے وهٔ دوستانو سُنے ملک ته اُووے چه دا خیال هیر د پریږدی - او ګلناز هیره کړی - لیکن هغه اُووے چه زهٔ د ګلناز نه بغیر ژوندے نه شم پاتے کیدے - او صرف مرګ ما ته آرام راکولے شي -

خیر بیا هم د ډیرو کوششونو ورستو د ګلناز پلار راضي شهٔ - چه هغه د خپلے لور

۱۲
دولسمه قصّه

مړ کول بکار دي که نه

وائي چه يو شپه د سوات مشهور بزرګ ګناجير بابا د اودا سه په غرض د خپل کلي ګناجير نه بهر نزدې خوړ ته اووت. په لاره کښې ده يو اوګد تور مار اوليده. بابا سمدستي دغه مار په سر په خپله همسا او واهه مار مړ شو. او بابا خوړ طرف ته لاړ شو. دے واپسۍ کښې حيران شو چه لاره کښې ئې د خلقو يو غونډه اوليده. چه هغوئ سپينې جامې آغوستې وې د مار نه چاپېره ناست وو. او هر يو ډير خفه معلوميدو۔

په هغوئ کښې يو تن د بزرګ نه تپوس وکړو. اے بابا. آيا دا ښه ده چه څوک د مړ کړے شي؟ بابا خفه شو او وائيګېړله چه دا خلق چه دلته دو مره بے وخته دي نو دا پېريان دي. او دا مار غالبًا په دوئ کښې يو وو۔

بابا صاحب يو ساعت ساکته شو. او د ډېر فکر کولو نه د ورستو ئې او ويل: دا بلکل ناروا دي چه څوک بل سړے مړ کړي. ليکن که څوک ځان په بله خطره ناکه کو نه کړي نو بيا دا سے روا دي؛

بابا دا الفاظ او ويل او بيا روان شو. دے چه يو څو قدمونه مخکښې لاړ شو نو په بېرته ئې وکتل. ليکن د خلقو دا غونډه ورکه شوے وه۔

دا قصه مياں محل د منګوړ بيان کړے ده چه عمر ئې (۴۵) پنځه څلوېښت کالو نه دے۔

خته شه - او په شائې اُو واهه - دے نه پس جادوګر شامد ارته اووے - ما اوس به روح ستا د بدن نه لوے کړ - او ته و پړا ندے محفوظ تلے شې - لیکن شامد اد تېوس اوکړه - دَ دے عجیبه ځناورو مطلب څه دے - جادوګر - جادوګر جواب کښې اُووے - دا ځناور ستا بڼان دَ یو انسان مختلف شکلونه دی - او هغه ته دَ یوے جادوګرے دَ ناراضه کولو په وجه دا سزا ورکړے شوے ده :-

---

[دا قِصه دَ چیل کلی (سوات) ناصر ملک بیان کړے ده چه دَ اوداو کالو په عمر کښې وفات شوے]

يولسمه قصه

دَ يو جادوګر غُصه

ويلې شوي دي چې ډېر کالو نه مخکښې په برسوات کښې په يو کلي کښې يو سوداګر اُوسېده۔ دَ هغه نوم شامدار ده۔ هغه به دَ تجارت په غرض لرو لرو کلوته سفر کاوه۔ هغه دَ خپل وخت يو مشهور سوداګر ده۔ هغه دَ سوات او دَ کوهستان اکثر کلوته تلے وه۔ کومو ته چې دَ ده دَ کلي نور خلق به په سفر کولو يرېدل دَ ده دَ کلي خلقو ته مشرانو ويلي وو چې کوم خلق چې دَ خپل کلي نه ډېر بهر ته ځي۔ نو هغوئ ته لار کښې بد روح نقصان رسوي۔ ليکن شامدار هيڅرې هم دَ دے مشرانو نصيحت نه آورېده۔

يوه پېره داسے وشوه چې په يوه شپه غزېږه لار دَ يو سفر په دوران کښې ده ځان پسے ورستو دَ خپو دَ قدمو نو خپ شان آواز واورېده ده چې ورستو وکاته نو يو بانکې ئې اُوليده چې ده پسے راته۔ دے حق حيران شه۔ ليکن مخبله لار مخکښې ته۔ څه فاصله هغه خوا ته ده چې ورستو وکتل۔ نو دے ځل ئې طوطي ځان پسے وليده۔

شامدار څه قدرے پرېشانه شه۔ ځکه چې ده ته ياد شو چې دَ ده دَ کلي مشرانو ويلي وه څوک چې دَ خپل کور نه ډېر لرے ځي۔ نو هغوئ ته خطرے په لار کښې پېښېږي۔ شامدار خپل تله تېز کړل۔ او دا ځل چې ده ورستو وکتل نو يو ګيدړ ئې اُوليده۔ خو ده خپل سفر جاري او ساته۔ کله به زغاسته۔ او کله به لږ په دمه۔ دے عاجز پاتے شه۔ او پښې ئې ستړې شوے۔ دَ ده زړه دَ سينې نه دنګل شروع کړل۔ دَ خپل خوږ ژوند دَ خاطره دے په زغاستو باندې وتکېده په دے کښې دے يو ځائے ته اورسېده چې هلته دَ ده دَ سکون باعث دَ يو جادوګر باندې پېښ شه۔ شامدار چې دا ټول څه ليدلي وه هغه ئې ورته بيان کړه۔ جادوګر څه دَ جادو الفاظ ولوستل او دَ شامدار په مخ باندې ئې اُوپوکل۔ او بيائې يو سوټې راواغسته دَ ترے کوڅے ئې دَ ده نه چاپېره کړے۔ او بيائې شامدار ته او وے چې

چه د قبر نه خټې به قبرستان کښې نوره هم لږ چپه چپا وه. لیکن دے قبر اور نو که. دا یو نا قواره قبر وه او د چا قبر دا کیدے شي د ے حیران وو دے سوچ کښې وو چه دا څوک ګنه یو لوی ګنهګار وه.

د ده اس وړاندے نز دے او نور نز دے روان وه. او د اور شغلې نور هم تیزے راوتے، چه کوم وخت کښې دے بالکل قبر ته نز دے ورا غی نو د اس نه کوز شه او خاموشه د قبر خوا ته نز دے شه او یوه خطرناکه نظاره ئې ولیده. د غلته یوه ښځه چه خوارهٔ وراره اوګنده ویخته ئې وو د یو لوخې سره ناسته وه او په د غ کښې یو لکوټے ما شوم پخیده. ده به هغې آواز وکه چه د قبر نه راووزه لیکن هغې انکار وکه. بیا ده هغه د ویختو نه اونیوه. او د قبر نه ئې بهر راوخکله کوم وخت چه د غه ښځې د جان فشان چمک دا دے او تاثیرناکے سترګے ولیدې نو د ئې نه وربیده او وئې ویل: که ما سره امن وی نو زه به تا ته دبنتیا اووا یم او خبره دا ده چه زه د جادوګرئ کسب کوم. زه د ماشوما نو شوروا تیاره وم او هغه ښځو له ئې ورکوم چه د هغوی تعلقات د خپلو خاوندا نو سره ښه نه وی کوم وخت چه خاوند دا شوروا وسکی نو د هغه د خپلې ښځې سره مینه محبت پیدا شي.

جان فشان خان اوویل: اے زنانه ما به ته تباه کړې وے که تا ما ته ربنتیا نه وے ویلے. لیکن یاد لره چه ته غته ګنهګاره ئې. او ته به په بل جهان کښې هم په دا سے شغلو کښې ونغښتې شې. هم د غه شغلې چه تا پکښې تراوسه پورے بلهاے ګناه ماشومان باخه کړی دی. تا ته به یقیناً د ے سزا ملاؤ شي. لیکن د اوس نه ورستو زه درا نه غواړم چه د دا سے ظالمانه او بے شرمه کار د نو په باره کښې څه هم واورم:

جان فشان خان په اس سور شه. او خپل کلی ته وا پس راغے. او د قبر د اور په باره کښې بیا چا هیڅ هم وانه وریدل:-

—...—...—...—...—

{دا قصه باجوړی د ګا شکوړ کلی (سوات) بیان کړے ده
چه د اووه شلو کالو په عمر کښې وفات شوے دے}

لسمه قصه

دَ اوُر قبر

څه کالونه مخکښې یو سړے وَهٔ چه نوم ئې جان فشان خان وَهٔ۔ هغه یو ښکلے جسامت او تاثیر ناکو سترګو والا یو بهادر سړے وَهٔ۔ داسې سترګے ئې وے چه دَ بهادرنه بهادر سردار به هم دَ هغه په مخکښې عاجز وَهٔ۔ هغه دَ سوات دَ سین نه اوُړته دَ نیک پي خیلو دَ علاقے دَ یو څو کلو سردار وَهٔ۔

یوه ورځ هغه ته خبر وُشهٔ چه دَ کلی دَ خوا دَ مقبرے دَ یو قبر نه اُور خیژی دَ بهادرنه بهادر سردار هم دا زړهٔ نه شهٔ کولے چه لاړ شی او دَ دے قبر او دَ اوُر پته اُولګوی۔ شپه په شپه به زوره وَرے غرغندے دَ دے قبر نه ختے او دَ خوانانو او دَ بډهاګانو په زړونو کښې ئې سخته یَره پریښے وه:۔

جان فشان خان ډیر په خاموشئ سره دا خبره واوریده۔ او یو خپل وفادار نوکر چه نوم ئې هرمز وهٔ هغه ته ئې اُووئیل" نن شپه به زهٔ یکیواځې څُم چه وګورم چه دا ټول څه دی" هرمز ډیر فکرمند شهٔ او کلک شهٔ چه دَ خپل نایک سره ملګرے شی۔ لیکن جان فشان خان انکار اوکه۔ او وئې ویل" چه هرمزه یو بهادر سړے په خپل خان یقین کولے شی۔ زهٔ اعتماد کوم چه دَ قبر کښې هر څه طاقت چه دے۔ نو زهٔ به ئې ختم کړم۔ شپه نزدے راغله۔ او دَ هرمز نوکر پریشانی او خفګان نور هم زیاتیدل، هغه ته دا معلومه وه۔ چه جان فشان خان یو بهادر سړے وهٔ۔ لیکن هغه دا محسوس کول چه دَ سوات علاقه په دغه زمانه کښې دَ خطرونه ډکه وه۔ او په دے وجه به قسمونو خیالات دَ هغه په مغزو کښې ګرځیدل:۔

بلکل قلاره شومه کښې جان فشان خان په خپل آس باندې سور شهٔ، او نیغ مقبرے طرف ته روان شهٔ۔ چه ئې دَ ډیرے مُدے راسې دَ نیک پي خیلو ټوله آبادی په یره کښې غورزه ولے وه۔ چه کوم وخت دَے نزدے شهٔ۔ نو دهٔ غټې لمبې ولیدے

نهمه قصه

دَ لاړے پيرے

ډير کالونه مخکښې دَ بريکوټ (سوات) نزدے لار کښې يو پيرے وهٔ، هغه به دَ لارے تلونکی يرَول. هر سړے دَ هغه نه يريدهٔ او سخت تړے يريدهٔ. په پښتنو کښې دَ بهادر نه بهادر سړے تړے هم يريدهٔ. ځکه چه دا يقين کيدهٔ چه پيری باندِ ګولئ اثر نه کوی :-

يوه ورځ آتّم خان دَ کالا خيل بونير (سوات) يو سردار دَ خه ميلمستيا نه واپس کور ته تلهٔ. او ناڅاپه ئے دَ لارے دا پيرے په نظر شهٔ. دَ دهٔ کمرکس ملګری په تښتيدو شو. ليکن خان نهٔ. بلکه دے مخکښې شهٔ چه دَ دے پيری سره مقابله اوکړی.
کوم وخت چه دے نزدے شهٔ. نو دهٔ ته دا معلومه شوه چه دا پيرے تقريبًا لس فټه دنګ دے. دے دَ غصے نه شين شهٔ او وَئے ويل "چه ته دا خپل ناکاره کارونه وَ نه پريږدے زهٔ به تا او خورم" په غصه کښې پيری چغه کړه.

او سمدستی خان دَ پيری سره په ربړه شهٔ او ډير حيران پاتے شهٔ چه دا پيرے خو يو اوګل سړے دے. چه په خپلو اوږو ئے يو هلک کينولے وهٔ. او دَ سر نه دَ خپو پورے ئے ځانله دَ ټوکی په ټکړو کښې نغښتی وهٔ. او خلق ئے په درد غه دهوکه کاوهٔ چه دا يو اوګل پيرے دے. حالانکه دا پيرے نه وهٔ. بلکه دوه بنيادم وو. چه دَ ډيرے مُدے راسے به ئے مخلوقات يرَول. او هم به ئے لوټل. دَ هوښيار نه هوښيار خلق به ئے هم يرَول ليکن دا ګيله آتّم خان دَ خپل وخت يو بهادر سړی را برسيره کړه.

دا قصه دَ آشاړی ملا (سوات) بيان
کړے ده چه عمر ئے پنځه اويا کالونه دے

ا تمّهٔ قصّه

دَ يرے فلسفه

دَ مهردِل خان دَ شاه ډهېرئ (سوات) يوه هوښياره مور وه هغې دا غوښتل چې څما ځوي دِ پرنډو ړنګے نه وي- هغې به هميشه ده ته داسې قصې بيانولې چې دَ هغې به وجه دَے بهادر شي-

مهردِل خان يوه ورځ دَ خپلې مور نه تپوس اوکه چې به دے ښتيا دِ څه دَ پيريانو نه صرف يريدم؟ نه-نه- ځو يه پيريان ډير فائده مند خاق دے- که ته ښه قسمت والا يې او يو بانډِ هم وګکيدلے- نو بيا هرڅه سره چې ته لږيږې هغه به سره ذر کيږي"

دَ دغې نه پس مهردل خان به هره شپه مقبرے ته تله دَ پيريانو به تکل پسې او هغه په حقيقت کښې هغه ټول ځايونه او کتل چې دَ کومو په کتو کښې به نور خلق يريدل- ټول عُمر هغه دَ داسې خلقو به غور کښې وه- چې نور کلي والا ترے يريدل- ليکن يو هم پيرے ورته مِلاؤ نه شه- او هغه هيچرے سره ذره نه کتل- صرف يره يې ورکه شوه-

{ دا قِصه دَ کښې والا پير بيان کړے ده- دے دَ فتحپور سوات دے او عمر يې اوّيا کالو نه دے }

اووم قصه

ملامته پیرے

څو کاله مخکښې یو سړے چه نوم ئې سرفرازخان وهٔ او دَ جامبیل کلي اوسیدونکے وهٔ. یو ماښام یک یواځې دَ دَ منګورې نه خپل کلي ته روان وهٔ. دَ دٔ چه دَ دنګرام دَ کلي نه واوښته، نو تیاره شوه. او نوره هم تیاره کیده. او چه کوم وخت کوکارئ نو ځے کلي ته نزدے شه. نو سرفرازخان دَ ګنړو دَ نو په قبرستان کښې یو سړے ولیدهٔ چه بے شانه اوګد وهٔ. دَ دهٔ سترګے غټې وے او دَ سکروټې په شان سرې وې، او اوګدهٔ ویښته ئې ترخپو زنګیدل. دَ پیری غاښونه دَ واورو په شان سپین وو، او دوه غوږونه دَ غوږے نه بهر وتی وو. او ځنې تکتور وهٔ. یو زه ئې په خوله لړیدل، او ډیر دَ تعجب او دَ یرے دَ دهٔ لغړ وجود وهٔ، چه دَ ګنړو تورو ویښتو نه ډک یک وو داغوله دَ هر یو سړی دَ پاره دَ یرے یوه ننداره وه.

لیکن سرفرازخان یو بهادر سړے وهٔ، او دَ دے پیری پرے هیڅ اثر ونه شو، بلکه په یو بهادرانه انداز کښې دهٔ پیری ته اُو ویل "چه ستا دا شکل و شباهت خو ډیر خوفناک دی، او تاله هیڅ شرم نه درځی"

دَ دے خبرے دَ اورید و سره پیرے په یو تورلوګی کښې بدل شهٔ، او په نزئ هوا کښې ورک شهٔ. معلومیږی چه دا پیرے دَ بهادر سرفرازخان دَ نرتوب او دَ بهادرئ دَ ډکو خبرو نه ډیر شرمنده شهٔ.

دا قصه اسلم خان دَ مکان باغ بیان کړے ده چه هغه دَ جامبیل دَ سرفرازخان نه اوریدلے ده، چه عمر ئې ۶۰ شپیته کالو نه دے

خوله کښې ډوب وُم - ما کوشش کاوهٔ چې څه دم دُعاء اُوَوایم - لیکن خُما ژبه تړلې وه - او زهٔ پتول بُګنیدم؟"

دے کښې لږ ساعت پس ما بیا دَ طوطی خطرناک آواز واوریدهٔ هغهٔ دَ حُجرے په دروازه کښې ولاړ وهٔ - او بیا ئې هم خُما متعلق تپوس کاوهٔ - او هغهٔ خواب الفاظ ئې ژَوَرَوَل "چې زهٔ تا خورم - خورم ئې؟"

دَ حُجرے خلق هم ویریدل - دوی کښې یو سړے بیا اُوچت شهٔ او طوطی ئې راټینګ کړهٔ - او په زور زور ئې په کټ کښې څملاوهٔ - دے سړی دَ قرآن پاک آیتونه مُبارک لوستل شروع کړهٔ - چې دا طوطی دَ پیریانو دَ اثر نه خلاص شی۔

ټول خلق په حُجره کښې ډیرے نه بلکل حیرانګان وهٔ - دَ دوی مخونه زیړه تختیدلی وهٔ - دوی نه پته نه وه چې مخکښې به څه کیږی - لیکن یوه ډیره نه منونکے کاروشهٔ - بلکل چې یقین ئې نا خلی - بلکه دَ رحمت الله (قصه بیانونکی) هم هېڅ و په خیال کښې نه راتله نه - دا څو هېڅوک دَ هغه وهم وګمان کښې نه وهٔ - دَ یوے داسے واقعې په یوه عجیبه طریقه سره انجام کیدل - طوطی هغه شان دغلته پروت وهٔ - او تر او سه تکه بُت سنکاریدهٔ - دَ هغه دَ بدن یوه حِصه هم نه رپیدهٔ - دَ هغه دَ سترګو یوه بانړهٔ هم نه رپیدهٔ - څه غمناک انجام - طوطی نور ژوندے نه وهٔ؟

—...—...—...—...—

ﮩ{ دا قصه رحمت الله استاد شاعر بیان کړے ده چې عُمر ئې پنځهٔ شپیته (۶۵) کالو نه دے - دَ دهٔ پیدائښت دَ ګوګدره نوے کلی دے - لیکن اوس په مکان باغ کښې منګوره ته نزدے اوسیږی }ﮩ

خوشنویس فیضان سوات

ټنډی کو له. ځما دده خپه وے. لیکن ما وے چه نو رے خپه م جړته او ځغستے لیکن ما دا ایسے محسوس کوله چه ځما خپے نه خوځی. لکه چه یو دردن بار پرے پروت وی. بیا هم ما کوشش کاوه چه وړاندے لاړ شم. او د طوطی نه بچ شم لیکن د بچ کیدو داکوشش صرف د لږ ساعت خبره وه. او س ز د بیا بلکل ناڅاپه ویریدم. سخت ویریدم. ځکه م لیدهٔ چه طوطی بیا ځما طرف ته را روان وهٔ. دا پیره خو دا ایسے ښکاریدهٔ لکه مرے چه را روان وی "د یرخطرناک ساعت دا ایسے معلومیده لکه چه د دهٔ د سترګو. غوږو نو. پوزے او خولے نه اوبه را اوځی :-

رحمت الله به دے وخت کښے چه قصه ئے بیا نوله نو یو اوګد ساه ئے واغست ځکه چه د قصے دے خیال دے او س هم پرا وهٔ. دهٔ قصه کښے ځغلنے اووے "هاں طوطی لکه د تندر په شان ځما طرف ته را زغاختهٔ. ما محسوس کوله چه ګنے زمکه ځما د خپو نه تختی. په هر یو قدم زمکه رښیده طوطی نزدے کیدهٔ نور هم نزدے. او چغه ئے کړه. "زهٔ راغلے یم تا خورم. او خورم دے" دے حالا تو کښے زهٔ د یرے نه ړند غوندے شوم. او چه د یرے د چغے په وخلوم. ما کتل چه طوطی ځما نه ګس آړخ ته د مقبرے په طرف چه د غونډئ په لمنه کښے وه روان شهٔ. په دے پیره خو ما کوشش کاوهٔ چه نزدے کای قبر ته ورسم او په ډیر مشکل سره زه کنهٔ ته را اورسیدم. او ښکاریده چه ګنے که خیرئ د خطرے نه بهر شوم. لیکن دا ایسے نه وه. نه وه. لا ترا او سه نه وْ. طوطی بیا ځما طرف ته لکه د نو دے او خطرناکے ودیځ پشان را روان وهٔ، هغه او نزدے کیدهٔ چه ما ته نزدے راغے نو چغه ئے کړه. زهٔ راغلے یم. راغلم. زهٔ راغلے یم چه تا اوخوردم. خوردم. خوردم. تا. تا." زه بیا ریږیدم او ټول ګړ بیدم. ځما زړه بیا د تښتی د رګونو سره د ټکل. ما خیال ډکه چه انجام م خراب دے."

طوطی بیا زه پریخودم او سین طرف ته ورزغاخته. ما او س فیصله اوکړه چه آخیری کوشش اوکړم او خپل ځوند بچ کړم. او په ډیر زحمت سره د ارجمند نوے سړی حجرے ته قبر ته اورسیدم. دا د جی موسم وهٔ. او ټول خلق د اوړنه جا پیره ناست وهٔ. لیکن ما د هیچا سره هم خبره ونه کړه. زهٔ صرف یو کټ کښے پریوتم. او د غلته به تولا یانو کښے وننوتم. زهٔ د خپونه د سره پورے به

په دې کښې طوطي ته دوه سړي د غونډۍ نه لږ بېرته ولاړ ښکاره
شو. دوی طوطي منع کړه چه نور مخکښې نه راځې او وې ویل "تاسو یو
څوک یئ. او مونږ بل څوک یو"

ولې ساده طوطي د هغوی په دې خبره بانډې بلکل پوهه نه شه. او بیا یې
تپوس وکړه "تاسو دوه مره ناوخته دلته څه کوئ؟" طوطي لا دا خبره خلاصه
کړې نه وه. چه د سړو د دې غونډۍ نه یو تن اوچت شه. او دې دوه ؤ څوکیدارانو
ته یې وکتل او په ډېر قهر سره یې اوویل "د دې سړي ژوند ختم کړئ؟"

دا د رحمت الله (چا چه دا قصه بیان کړې ده) د پاره یو ډېر خطرناک ساعت
وه چه هغه د څه وخت راسې دا د پرې ځکه تماشه لیده. هغه وېلي دي "چه
د سترګې په رپ کښې څما د مخې نه د سړو غونډه غائب شوه. او زه ورېدم
ما ته پته نه لګیده چه زه خوب وینم او که ویښ یم. څما ټول وجود د یرې
نه ونختې. څما زړه د تښتي سره درزیده. او خیال م شه چه کښې دا شلېږي
شونډې م وچې وې. او ژبه م کانګوړه شوې وه. ځکه م وېسته ولې مجال م
نه وه. ټول وجود م د خوګو نه لوند شوې وه." رحمت الله مخکښې اووې "چه لږ په
خود شوم. نو ومې لیده چه طوطي څما طرف ته راځغاسته. ژبې یې د خولې نه باهر
زنګیده او په زن بانډې یې ته وه او تکه توره وه. د هغه سترګې د ډ ځوټه
راوتلي وې. څما خیال دا شه چه کښې د سترغلو نه راوځي. طوطي ما ته شه را نږدې
کیده او ګرځه وه جسه یې به هر قدم د نورو خطرو د تفصیل آئینه داره وه
هغه نور هم نږدې راغې او د هغه د هر قدم سره زما غوږي زنګ زنګ کېدې. او څما
زړه د نکل هم زیاتیده. زه پریدم. طوطي لکه د واوره د ګټ په شان را روان
وه. د یو خطرناک او بې پروا د واوره د ګټ په شان چه هغه د هېڅ هم لحاظ نه
کوي. طوطي را روان وه. او س ما محسوس کول چه طوطي به څما مړی خښه کړي. هغه
ما ته ډېر نږدې راغې او یوه چغه یې او ویسته چه څما د ملا تیلی ترې هم وربېده"
طوطي دې کښ اوویل زه را غلی یم. را غلم چه تا اوخورم. خورم" څما اوسان خطا
شو. ما ته بلکل تیاره وه. یو څو سیکنډه کښې بیا څما سترګې وغړېدې چه ادم کتل
طوطي نشی آره خ د سوات سین طرف ته په منډه وه" څه یو تسکین شاه واغسته
او د خداوند تعالی پاک بزرګ و برتر ثنا صفت م اد اکه. چه زه بچ شوم. ما بلکل

شپږمه قصه

د پیریانو په باره کښې یوه قصه

دا قصه څه کالو نه مخکښې تیره شوې ده چه یوه ورځ د نمر پریوتو په خوشګوار او خاموشۍ وخت کښې دوه سړی رحمت الله او د هغه ملګرے طوطي د ډنګرام کلی نه خپل کلی ګوګدرے ته روان وو چه شپه کیده نو دوئ منګورے کلی (چه هیون سانګ چینی سیاح په پخوانئ زمانه کښې لیدلے وو) ته ورسیدل۔ دلته دوئ د کباب او ډوډئ خوړلو د پاره دمه وکړه۔ ځکه چه دا ښار د دے قسم خوراک د پاره مشهور دهٔ۔

د خوراک نه وروستو دوئ خپل سفر ګوګدرے ته بیا شروع که دا اوس تیاره شوې وه۔ او په آسمان کښې ورېځې هم جمع شوې وې بلکل چپه چُپې وه لیکن د هغه خوا دیخوا ګلو نه د سپو غبار اوریدے کیدهٔ :-

دوئ رحیم آباد (پخوانئ سرکنئ) نومے ځائے ته اُورسیدهٔ دا ځائے د پیریانو د پاره ډیر بد مشهور دهٔ۔ د غلته د لارے نه ګس اړخ ته یو مقبره کښې چه ګیرچاپیره ئې ګڼړے ونے وے د سړو یوه غونډه ناسته وه رحمت الله او د هغه ملګرے حق حیران پاتے شو۔ د دے سړو جامے تکے سپینے وے، دے کښې طوطي اُووے چه تلهٔ پکار دی چه د دے خلقو دے وخت کښې د را غونډیدو سبب معلوم کړے شی، چه کنے څوک سړے مړ دے یا دوئ څوک عتبخان مخه وی۔ یا دا د جنازے غونډه ده۔ لیکن څنګله په داسې بے وخته موقعه کښې۔ دا سړے (طوطي) د سړو د غونډے په طرف روان شهٔ۔ او رحمت الله په ډیره تلوسه کښې د خپل ملګری د واپس راتلو په انتظار کښې ولاړ دهٔ۔

سپې ځ دے۔ چه په دے غزا کښې ذ دوی ملګرے وه۔ او ذ روایت مطابق غزا کښې مړ شوے دے:۔ چه کوم ځائے غازی صاحب غورزیدلے وه۔

ذ منجادیوی مخکښې معلومات نیشته۔ بیا هم ویلے شی چه ذ هغې واده ذ محمود غزنوی په فوځ کښې ذ یوسم معتبر سړی سره شوے وه۔ ویلے کیږی چه ذ هغې پلار راجه ګیرا شمالی سوات کوهستان طرف ته ذ مسلمانانو ذ یرے نه د تختیدو۔ دغلته په جوړ ځائے کښې ذ غزونو په مینځ کښې ئې ورنګل او مړ شه:۔

دا قصه رحمت الله اُستاد شاعر بیان کړے ده
چه عُمر ئې یعنې شپیته ۶۵ کالو نه دے، ذ دوه پیښی
کلے کوکډره دے او اُوس په مکانباغ کښې سکونت کوی

والي چه د راجه ګیرا پوه بنګلے لور وه چه لوم یې منجا دیوی وه. او چه د محمود غزنویؒ فوځ کښې پیر خوشحال غازیؒ جنګیده نو د دے په نظر وګیاو، او د دهٔ د نوراني چهرے په لیدو سره به دهٔ عاشقه شوه او مسلمانه شوه. هغې یوسړے به غازي صاحبؒ پسے را اُو لیږه. او دا یې ورته ویلی وه چه قلعه ته او به د لاندې سین (سوات سین) نه د پټو د قطار په ذریعه راځلی دی، ترڅو پورے چه دوی دا د اوبو سلسله نه وی ختم کړی نو دا ممکنه نه ده چه دوی قلعه ګټی او خما پلار اُو وهی، چونکه د ډیرو ورځو راسے د قلعه د سرکولو کوششونه ناکام شوی وهٔ. په دے وجه پیر خوشحال غازیؒ په دے اطلاع باندې ډیر خوشحاله شهٔ. غازی صاحبؒ فوراً د دے خبر اهمیت محمود غزنویؒ ته او ده دے نه پس یو مشاورتی جرګه طلب شوه چه دا مسئله حل کړی چه په څه طریقه به د اوبو لار معلومه کړے شی، د محمودؒ په لښکر کښې یو هوښیار او تجربے والا سړے وهٔ. هغه پا خیده او وې ویل. موږ ته پکار دی چه یو څو آسونو له ګرم خوراکو نه ورکړو. او اوبه ورله بیا نه ورکوو. هرکله چه دوی د تندے لیونی شی. بیا به یې پرانیزو. تاسو ته د آسونو فطرت ښه معلوم دے. هغوی هغه هر شروع کړی او څښه وهی. چه کوم ځائے اُو به محسوس کړی. په دے طریقه به موږ د اوبو لار معلومه کړو. د هوښیار سړی الفاظ بلکل ټهیک وو. د اوبو لار یې په دے طریقه معلومه کړه او بیا یې ورانه کړه ::

د راجه ګیرا فوځ ته د موقعے نزاکت معلوم شهٔ او بهرته د جنګ به راوتو مجبور شهٔ. فوځونه جنګیدل. کنه چه نشان بلاس د پوځونو مخکښې زغاحت نو اول شهید شهٔ. پیر خوشحال غازیؒ بیا نشان پخپل لاس کښې واغسته او جنګ یې شروع که :- دوه میے کس لاس او بیا یې ښے لاس شهیدان شو. بیا یې نشان په خوله کښې ونیوهٔ. او د دشمن په فوځ کښې په مخه روان وهٔ. هیڅ هم نه شهٔ را منع کولے. یو سخت ګذار دے کښې د هغوی سر د تن نه بیل کړهٔ لیکن د هغې پرے هم څهٔ ذره اثر نه وهٔ، د هغې پورے چه هندوان یې اُو وهل د دهٔ بدن په څه فاصله د سر نه جُدا اخځ شوے دے. کوم ځائے چه د دے غورځیدلے دے او سر یې جُدا اخځ دے، د بدن په خوا کښې کس طرف ته د هغوی

پنځمه قصه

دَ راجه ګيرا دَ لوړ متعلق يو روايت

دَ يولسمې صدۍ په شروع کښې (سنه ۱۰۰۱ع) محمود غزنوی يو مسلمان شهزاده دَ افغانستان (چه دَ سلطان محمود غزنوی په نوم مشهور دے) ته دَ هندوستان دَ فتح کولو په موقع دَ وادۍ سوات په جنوبی طرف کښې دَ اوډيګرام په مقام يو قلعه سرکول پيښ شوی وو۔ دَ دے قلعه او ورسره دَ نورو ملحقه علاقو حکمرانی يو ګيرا نومے راجه وو هغه کوله۔ او دَ دے راجه انتظام داسے محکم وو چه محمود غزنوی ته سرکول ډير مشکل شوی وو دَ راجه په قبضه کښې يوه ناقابل تسخير قلعه وه۔ او دَ او يو انتظام دَ دۀ دَ ځائے هم نه معلوميدۀ، دَ دۀ فوځ دَ کافی حده پورے په ښۀ حالت کښې وو۔

يوه شپه دَ دے ناکامے په حالت کښې محمود غزنوی يو خوب وليدۀ، او په خوب کښې ئې رسولِ پاک ﷺ وليدۀ حضورِ پاک ﷺ دۀ ته وفرمائيل ''چه ستا دَ فوځ سالار دِ ځما دَ نسل نه مقرر کړے شي'' هر کله چه دَ افغانستان شهزاده راويښ شۀ نو فوراً ئې دَ خپل ماتحتانو نه تپوس وکړو۔ چه ګيرے زمونږ په فوځ کښې يو سړے دَ رسولِ پاک ﷺ دَ نسل نه دی۔ کنړ نومے يو سړے وو۔ هغه او ويل۔ اَوُ يو سړے داسے شته او دَ هغه نوم پير خوشحال'' دے (او س په سوات کښې په پير خوشحال غازیؒ مشهور دے) ولے دے زمونږ دَ فوځ سره تړل نه دے، بلکه چرته دَ لرے علاقے نه راغلے دے او دَ رسولِ پاک تعليمات خوره وی۔

محمود غزنوی کنړ ته حکم اُوکړو چه دغه سړے دِ ما ته راحاضر کړے شی کنړ روان شۀ۔ او پير خوشحال غازیؒ ئې دغه وخت دَ جماعت په يو کوټ کښې په مراقبه اوليدۀ۔ کنړ ورته دَ شهزاده حکم اُووے۔ او دواړه سره راروان شو۔ پير خوشحال غازیؒ چه محمود غزنویؒ نه پيژندۀ بلکه په خپله رضا دَ دۀ دَ فوځ په مرسته کښې ئې جهاد کاوۀ۔ خودَ (پير خوشحال غازی) محمود غزنویؒ دَ رسولِ پاک ﷺ دَ هدايت مطابق دَ خپل فوځ سالارِ اعظم مقرر کۀ۔

خو خان اَس یو چابک اُو واهه او دَ یرې نه رېپیدهٔ. ولې دَ خان سره سپهٔ په تېزئ دَ زنانه خوا ته ذدروا پس شهٔ. خان دَ جینئ نه بیا تپوس اوکړهٔ چه څوک یې او چرته ځې. جینئ ورته اُو ویل چه اے خان صاحب ته لیونے یې او که نشه دِ کړې ده. ستا څما سره څهٔ غرض دے چه بار بار تحقیق کوے څه صوفي سړے یې او دَ نمانځه وخت در بانډې تیریږی، خان وُیریدهٔ او واپس شهٔ. بیا چه څهٔ مینځ لاړ شهٔ نو خیال یې وُکه چه دَ زنانه نه وُیریدم او تحقیق نه بغیر م پریخوده :-

لیکن دے ځل اَس هرګز نه قابو کیدهٔ خان دَ اَس نه کوز شهٔ او دَ واګے نه یې اُو نیوهٔ او روان شهٔ او بیا سور شهٔ او یو چابک یې اَس اُو واهه او دَ زنانه طرف ته ولوختهٔ. زنانه یې یو چابک او وهله اَوْ وُ یې ویل چه باځه څخکنیې شه څه زنانه مخ را وګرزاوهٔ او وُ یې ویل چه خبردار عبدالرّحیم خان خپله حیا وُساته کنه تا به سره دَ اَس نه دا سے علاقے ته ارتاؤ کړم چه غوښے او هډوکی به دِ څوک وُ نه وینی. خان ډیر وُیریدهٔ او خدائے تعالیٰ پاک ته یې خپل پیر دَ سید غوث" روئي ارکړهٔ او یو سنډه یې خیرات دَ خدائے تعالیٰ پاک په نامه او مانهٔ به خان یو هم نه وهٔ چه اَس به شا بانډې خپل کور ته وُ رسا وهٔ، او بیا خلویښت ورځے په تبه بانډې ناجوړه پروت وهٔ :-

دا قصه قاضي غلام ربّانی دَ منګوړے بنا کړې ده
چه دَ اتیاؤ کالو په عُمر کښې وفات شوے

خلوَرمه قِصّه

شاشه بلا

شاشه بلا پیرے نه ده بلکه بنی آدمه ده - شاشه بلا په حقیقت کښے زنانه ده چه دَ حیض په دوران کښے یا په وجه دَ کورنی کړبړ دَ دے دَ مغزو توازن خراب شی او کاکیره لیونۍ شی - دا خپل کور او خاندان پریدی او خوشو ځایو ته لاړه شی - په داسے حالات کښے دا دَ خلقو دَ یرے یو سبب جوړ شی - ځوک چه په داسے ځایو کښے دا اُووینی - ډیر کالو نه آګاهو په سوات کښے دَ شاشه بلا ډیر واقعات موندے کیدل - او اکثر خلق په دے وجه په خوشو ځایو کښے مړه شوی دی -

دَ یوے شاشه بلا قصه :- دا قصه دَ یوے شاشه بلا متعلق دیلے کیږی - وائی چه په بارړی توکلی تحصیل بریکوټ سوات مغربی پاکستان کښے یو سړے وو چه نوم ئے عبدالرحیم خان وو هغه ډیر دیندار او مالدار وو - دَ نوے صدئ په آخری برنبه کښے یوه ورځ دَ ماښام دَ نمانځه نه پس مخکښے عبدالرحیم خان خپل نوکر ته حکم اُوکړو چه آس زین کړه او دَ جماعت مخے ته ئے راوله - نوکر دَ وینا مطابق یو مست آس زین کړے راوستله - خان صاحب پرے سور شو - او دَ مغرب په طرف دَ شموزو علاقے بله روان شه - خان په ډیره مزه تقریبًا دوه میله لاړ شو - چونکه چه خان یو نیک سړے وو او دَ نمانځه پابند وو نو آس ئے واپس کړو چه راته تو کُلے له راغے چه د غلته ئے یو بنگله زنانه اُولیده چه دَ لارے سره ځُخته ناسته وه ، دے چه خان ولیده نو شاتې کړه - خان ترے تپوس اُوکړو چه اے جینئ ځوک ئے او دَ کوم ځائے ئے او چرته ځے ؟ جینئ په ډیره غُصه کښے او ویل چه اے خان صاحب ستا دَ پردو زنانه وُ سره څه کار دے - خان چونکه یو پرهیزګار او دَ مشهور دَ سوات دَ صاحب باباؒ مرید وو او نیک سړے وو نو دَ غرض ئے پرے و نه کړو او ترے روان شو قدرے چه لاړ شو نو خیال ئے اوکړو چه دَ دے زنانه کیفیت دِ ولے مهمل پریخود - راشه واپس شه او یوره اثبات ورسره اُوکړه - لیکن آس واپس تلو ته تیار نه وو او خرشکید

دریمه قصه

دَ بزرګانو پټ پټونے

دا یو روایت دَ مشهور بزرګ پیر باباؒ دَ بونیر (سوات) او دَ دهٔ دَ مرید اخوند درویزه باباؒ دے۔ آخوند درویزه باباؒ یوځل خپل پیر ته اُو وے راځه چه پټ پټونے کوُ۔ پیر بابا اُو وے تهٔ ځکښې پټ شه۔ آخوند درویزه باباؒ غوږه پله روانه دَ غواګانو یوه لویه ګوهار دلیدهٔ نو هغه خپل ځان ګوهار کښې دَ یوے غوا په خکر کښې پټ کهٔ۔ پیر باباؒ هم دغه غوا پسے روان شهٔ۔ او چه نزدے راغے نو آواز ئې وُکهٔ۔ راوځه آخونده دَ خکرنه را ووځه۔

اُوس دَ پیر باباؒ پیره ده چه پټ شی۔ دے دَ کراماتو په طاقت پټ شهٔ۔ آخوند درویزه باباؒ خپل ټول کرامات استعمال کړهٔ او خپل پیرئې دَ زمکے په سر دَ زمکے نه اُوچت او دَ زمکے نه لاندې وُلټاوهٔ۔ لیکن عاجز پاتے شهٔ۔ په دے نا اُمیدئ کښې هغه آواز وُکهٔ۔ پیره ما او بیلله۔ ما اُو بیلله :-

ځه ساعت پس هغه وُکتل چه ځه خیز دَ هغه نه څه ګز ونه بیرته غونزیدهٔ او چه دهٔ په غور سره وُکتل نو حق حیران شهٔ چه دا ځه دی۔ هغه نزدے او سبهٔ نزدے راغے۔ حیران شهٔ اُو وَئې لیدل چه یو جسم په دوه پړو کښې نغښتے او یو آواز ترے وُشهٔ چه زهٔ دَ زمکے په تراخ کښې پټ شوے وم "اے آخونده" دَ غوا په خکر کښې دِ ولے څوک پټ شی، ځکه چه دَ زمکے خاورے نه مونږ جوړ یو۔ او دَ زمکے خاورے ته به مونږ واپس ځو۔ دَ انسان دَ پاره بل سبهٔ ځائے دَ پټیدو نشته۔ دا ځائے (زمکه) دَ پټیدو دَ پاره خداوند تعالیٰ پاک مقرر کړے دے، دَ هر یو او دَ ټول مخلوق دَ پاره۔ دَ پیغمبرانوؑ او دَ بزرګانوؒ دَ پاره، دَ بادشاهانو او دَ ملکو دَ پاره، دَ نیکانو او دَ ګنهګارانو دَ پاره۔ مونږ ټولو دَ پاره آخری دَ آرام ځائے دلته دے، مونږ به ټول خاوره شکله وُو۔ مونږ ټول دَ خاورے حصه یو۔ لیکن خداوند تعالیٰ زمونږ دَ هر څه نه اعلیٰ او بالا دے

دا قصه امیر میان دَ ګلیګرام (سوات)
بیان کړے ده چه عمر ئې ۸۰ اتیا کلو نه دے

چه یو بربنډ او څپړ اَبله فقیر یو دولتمند سړے غلط ثابت کوی، خلق نو حیران ده چه څنګه به کیږی ددئ دیل چه یو لیونے سړے به دَ توب دَ مقابلے خیال دِی. بعضو هُښیارو خلقو بزرګ ته خواست اوکړو چه دَدا بے عقله او سخت کار نه وګرځی:-

توپ وچلوه بزرګ په ځوره اُوو ے. خداوند تعالیٰ څما ملګرے دے خداوند تعالیٰ دَ بے یارو مددګار دو او غریبانو ملګرے دے. دَ خلقو غوږونه خپل ساه بند کړو. بعضو سترګے پټے کړے. بنځو او وړو چغے کړے. بینګ بینګ توپ وچلید ه :-

یو ساعت بزرګ دَ موقعے نه غائب شو لکه چه په ذرّا تو کښے الوتے وی لیکن چه ظالم سوداګر او دَ خلقو غو نږے په غور سره اُوکاتلو نو هغوئ ته دا معلومه شوه چه دے توپ ګولئ نه ده چلولے بلکه اوبه. بزرګ په اُوبولمبیدلے وه او دَ هغه مرید اُو دیل چه څما پیر ته دَ لمباو ضرورت وو

هندو سوداګر نور هیڅ هُ نه ویل بلکه دَ بزرګ په خپو پریوت اُو دَ یے ویل. زه ستا په اللهٗ یقین کوُم. مهربانی وکه ما معاف کړه زه به تا ته خپل ټول دولت درکړم. بزرګ جواب ورکه چه ما ته ستادَ دولت ضرورت نشته خداوند تعالیٰ پاک ستا څه شی ته حیران نه دے، بلکه ته دَ خداوند تعالیٰ په رحم وکرم نے کوم کوم وخت چه ما تا ته دَ درقم او دے. ما ته صرف از میلے، لیکن ته یو کمزورے سړے وَ خُتے خداوند تعالیٰ پاک دِ تا ته اوس طاقت درکړی.

بزرګ میان افضل باباً بیا سوات ته واپس راغے او دَ سیدو شریف صاحب باباً چه دَ سوات مشهور بزرګ وه هغه ته وراغے، چه کوم وخت کښے دے دَ سیدو باباً کوټګئ ته دننه شه. نو صاحب باباً وَ ده ته دَ عزت په وجه پاځیدو. باباصاحبٌ یو ددرزی را اُو غوختو چه ده له نوی زړدکی جوړه کړی او بیا سید د باباً بنځو نښّ روپۍ هغه ته په نظرِ عقیدت سره پیش کړے :-

دَ سیدو باباً یو مُرید چه نوم یې یاسین باباً وه تپوس یې اُوکړو چه دا سړے څوک دے:-

دا ذ پیر باباً لمسے دے او هغه دَ جوارئ دَ غوزه نه (دا غوزه سوات دَ بونیر نه بیلوی) ګوری او خوشحالیږی چه په کومه طریقه مونږ دَ هغه دَ خوی سره سلوک کوو - او څه ساعت وروستو میان افضل باباً غائب شه :-

{دا قصه امیر میان دَ کلیګرام بیان کړے ده چه عمُر یې اتیا کالو نه دے}

دویمه قصه

دَ میان افضل بابا متعلق یو روایت

ضروری:- میان افضل بابا دَ مشهور بزرګ پیر بابا نمسے دے. دَ پیر بابا وطن افغانستان وهٔ. لیکن دے بونیر (سوات) ته راغے او هلته اُوسیدهٔ دَ وفات نه وروستو دَے په بونیر کښې دفن شهٔ:-

میان افضل بابا دَ پیر بابا نمسے لکه چې قصه کښې بیانیږی هندوستان ته ډیر کالو نه پخوا تلے وهٔ. دَ سفر دوران کښې دهٔ سره پیسے ختم شوے او یو دولتمند هندو سوداګر ته ئے اُووے چې ما ته دَ پنځوسو (۵۰) روپو ضرورت دے که دا ته راکوے شے:-

سوداګر یو خراب کنجوس وهٔ او وَئے ویل. زهٔ به تا ته درکړم لیکن ته به معقول سود راکوے. او هسے تپوس کوم چې کله به رقم واپس کړے. بزرګ (میان افضل بابا) جواب کښې اُو وئیل رقم چې تهٔ راکړې نو هغه به دَ خداوند تعالیٰ قادر مطلق په نام دی. نو بیا خو دَ واپس کولو سوال نه پوره کیږی:-

لیکن سوداګر اُو وئیل چې کچرے هر یو سړے ځانه دَ خاوند تعالیٰ په نام باندې رقم غواړی نو زه به ذر دیوالله شم. لیکن بزرګ چې زړو جامو کښې ملبوس وهٔ او د یخته ئے به اوګو خوارهٔ وارهٔ ذنګیدل جواب کښې ئے او ویل چې زهٔ دَ نورو نه بل شان یم، سوداګر او ویل چې په کومه طریقه ته بل شان ئې. تهٔ هم ځما شان یو سړے ئې. او که ته په څه طریقه بل شان ئې او نبهٔ ئې نو دا ثابته کړه. دلته داسې ډیر بوبنړ فقیران دی ستا پشان او په هغوئ کښې یو هم ځما توپ ته مخ نهٔ شی نیوے چې زهٔ ئې وچلوم:-

بزرګ خفه شهٔ او غُصّه کښې ئے او ویل. "ته خپل توپ را مخامخ کړه. که خداوند تعالیٰ ما باندې مهربان وی نو زهٔ به بچ شم":-

توپ راوړے شهٔ او دنګولے شهٔ. په زرګونو مخلوقات جمع شهٔ. او کا ته ئے

دا سړے د لته دَ تما مو راتلونکو خلقو نه يو بلکل غير متوقع سړے وۀ- هان- هان- تاسو به حيران شئ او ډير به حيران شئ، که زۀ تاسو ته اُووايم چه دا کثرےدُ نياوی خواهشات او حرص وۀ- او بشونکړئ نه مطلب شيطان وۀ- او دے سړی دا ټول خيز د نه پخپله قبضه کښے راوستی وۀ، دا زمونږ دَ ټولو دَ پاره حقيقتًا يو سبق دۀ- بابا يو ساعت بعد بيا په نختی او دَ احساساتو نه ډک آواز کښے اُو ويل- "دا سړے په بزرګانو کښ شهزاده وۀ- حقيقتًا شهزاده- زۀ تاسو ته وايم- هغه- هغه دَ سهوان شريف شهباز قلندر وۀ-"

مريدان حق حيران شو- او همدام شيخ خو دَ ډير جوش نه اُو ويل "پير صاحب پير صاحب- تامونږ ته مخکښے ولے نه و ے- مهربانی اوکه مهربانی هغه ته اُووايه چه مونږ ټولو ته دُعا وکړی- ځئ چه ټول ورته بيا هر کله اُووايو- چه مونږ ته دَ نيکئ تلقين اوکړی- مهربانی پير صاحب"

بابا صاحبٔ يو ساعت خاموش شۀ- سترګے ئې پټے کړے- لکه په وَجد کښے بيائې بيرته کړے او وَئې ويل "ستاسو دا خواهش دے چه مونږ ټولو دَ هغه دُعا حاصله کړے وے- ستاسو خواهش دے چه دا سے شوے وے، ليکن- ليکن- هغه اوس دَ سترګے په رپ کښے دَ کرامت په طاقت ډيره فاصله وهلے ده، بلکه هغه دَ اټک سره دَ آباسين نه پورے وتے دے- ليکن اے ستاسو مريدانو دا خۀ عجيبه خبره نه ده، ځکه کوم خلق چه دَ خداوند تعالیٰ په لاره باندې روان وی هغوئ دا سے طاقت لری"

(۱) سهوان شريف په سِندهٔ مغربی پاکستان کښے دے، او په سوونو ميله دَ سيدُو شريف سوات نه لرے دے- سهوان شريف دَ شهباز قلندر رحاۓ مدفن دے، دغلته کښے دَ پاک بزرګ ته دَ خراج عقيدت پيش کولو په غرض هر کال يو شاندار ميله لږی:-

(۲) دَ سوات سيدو شريف او اټک مغربی پاکستان په مينځ کښے فاصله هم دَ سلو ميلو نه زياته ده- او دَ سهوان شريف غوث" بنکاری چه دَ يو منټ نه هم کم وخت کښے وهلے ده ځکه چه دَ عقائدو مطابق دا سے طاقت دَ اسلام غوثان او بزرګان لری:-

دا قصه دَ منکودے ملاک بازدا بيان کړے ده چه دَ
اوياؤ کالو په عُمر کښے وفات شوے دے

سړے دننه راغے، دَ دهٔ په سترګو کښے لوئ اثر وهٔ، دَ دهٔ دَ مخ نه
دَ بزرګئ عکس ځليدهٔ. لکه دَ اوبو دَ آبشار په شان دَ دهٔ ويخته
په اوګو زنګيدل. دَ دهٔ جامے معمولی غوندِ وے. ليکن هرڅنګه خيرې وړې
چه وے دَ دهٔ بدن ئے ښبهٔ پوره پټ کړے وهٔ. او دَ تعجّب خبره هاں
ويره دَ تعجّب خبره دَ ټولو نه دا وه چه دَ دهٔ سره په يو ترخ کښے
ورکوټے ګُترے وهٔ. او په بل ترخ کښے ورسره پښو نګړے وهٔ

سيدو باباؒ صاحب چه ناست وهٔ او دَ خپلو مريدانو سره په خبرو اترو
مشغول وهٔ. ناڅاپه ئے دا ناشنا سړے دَ کوټئ دَ دروازے نه دننه و لاړ
وليدهٔ. بابا صاحبؒ هډو دَ يو ساعت ضائع کولو نه بغير لکه دَ برېښنا پښان
پاڅيدهٔ او ودريدهٔ. دے مريدانو کاتهٔ چه په بابا صاحبؒ دَ دے خيرې وړو
جامو واله سړی شان و شوکت پوره اثر اندازشهٔ، مريدانو دا نظاره په
ډير تعجب سره کته، دوئ بلکل نه پوهيدل. چه دا ټول څه مطلب دے
بيا هم هيچا تپوس نه شهٔ کولے. مريدانو کاتهٔ او دا سړے دَ سيدو باباصاحبؒ
طرف ته روروان شهٔ. نزدے شهٔ. نو رهم ور ته نزدے شهٔ. بيائے
روخپل لاسو نه اوچت کړل. دَ مُريدانو ساه په ختو وهٔ. دوئ ته پته
نه وه چه دا سړے به ځنګښې څهٔ کوی. ګنې دے دَ دوئ پير صاحبؒ ته څهٔ
تکليف رسوی! نه. نه. دوئ تعجب وا غستهٔ چه دغه سړی په ډير
شفقت سره بابا صاحبؒ په ملا باندِ وُټهپاوهٔ. بيا دوباره او په دريمه پيره
ئے هم وټهپا وهٔ.

لږ ساعت وروستو بيا دا سړے وا پس وګرځيده. دَ دے دَ کوټئ نه بهرو
ليکن تيزو قدمو نو سره بهر اووت. په کوټئ کښے خاموشی شوه
خاموشی. ساه چا ناغستهٔ. ټس پُس چا نه کاوهٔ. ما سوا دَ تيلو دَ ډيوے دَ
بليدو نه چه کوټئ ئے رڼا کړے وه.

مريدان هغه شان حيرانيدل او حيرانيدل، په ټولو حاضرو مريدانو
کښ صرف هدّام نومے شيخ دَ تپوس کولو جرأت وکه. "پير صاحبؒ دَ دے تمام مطلب څه وهٔ
او دا په زړو جامو کښے ملبوس ملنګ څوک وهٔ. دَ دهٔ يو ترخ کښے ګُترے وے وهٔ
او بل کښے پښو نګړے وے وهٔ. او تهٔ دَ دهٔ هر کلی ته ولے پاڅيدے؟"

اوّله قِصّه

یوناڅاپه میلمه

ډېر کالونه مخکښې یو خوشګوار ماښام وۀ. مزیداره هوا په سیدو شریف سوات باندې چلیده. او ټوله د روحانیت نه ډکه وه، د آسمان غاړې سور رنګ راوړې. او ورېځې هم وې چې ټوله زمکه یې روڼانه کړې وه۔

دا یو عجیبه جوړښت د یو فنکار د پاره وۀ، لیکن په ډېر مشکله به د وخت یو سړې هم نه ښکاریده چې دا نظاره اُووینی، تقریبًا ټول خلق پخپلو حجرو کښې وۀ، او د خپلو خپلو خپلو نو یعنې ډلو پرو خبرې اترې یې کولې۔

لیکن د غلته (سیدو شریف) کښې د برکت نه ډکه یوه کوټګۍ وه چې په هغې کښې یو سړے ناست وۀ. دۀ سره څۀ دُنیاوی څیزونه نه وو. د دۀ څۀ سیاسی اقتدار نه وۀ، بیا دے هم د ټولو خلقو نه طاقتور او قابلِ احترام په ټول سوات کښې ګڼړلے کیدۀ، خلقو به دۀ ته د ډېرې مینې او عزت په طور سیدو باباؒ وے. حالانکه د دۀ اصلی نوم حضرت عبدالغفورؒ وۀ. هاں دے د دے علاقې یو لوئ بزرګ وۀ

د باباصاحبؒ دا قاعده وه چې د خپلو مریدانو سره به یې د نمر پریوتو نه وروستو خبرې کولے، د خبرو اترو دا دائره به بعضې وخت ډېره اوږده کیده. او چونکه باباصاحبؒ یو دانا او عالم سړے وۀ نو دا خبرې اترې به د مریدانو د پاره ډېرے باعثِ برکت او د خوند ډکې وے۔

لیکن په دے ماښام یوه عجیبه واقعه وشوه. کله چې باباؒ صاحب د یوے مذهبی نقطے وضاحت کاوۀ، نو د برکت نه د ډکې کوټګۍ دروازه ناڅاپه را ټیل وهلے شوه. بېرته شوه، او یو ناپېژندګلوی غیرمتوقع

بعضې قصې پکښې داسې دي چه په خلقو پخپله تېرې شوې دي، او هم هغه خلق لا تراوسه ژوندي دي. د اسلامي وخت د قصو پکښې خاص خيال لرلے شوے دے. او بعضې داسې روايتونه جمع شوي دي. چه هغه د لويو لويو بزرګانو لکه حضرت پير بابا، حضرت صاحب بابا د سېدو شريف. او پير خوشحال بابا صاحب متعلق دي :-

دے سلسله کښې زه د جناب ډاکټر ايف۔اے خان صاحب "ستاره امتياز تمغه پاکستان" ډائرکټر محکمه آثارِ قديمه حکومتِ پاکستان ډير زيات مشکور يم. چه هغوئ ما ته د دے کار کولو اجازت راکه. او ځما حوصله افزائي ئې د کړه او په دے وجه ما خپل کار ښه په اطمينان سره مکمل که، کچرے هغوي ځما رهنمائي نه وے کړے، او ځما حوصله افزائي نه وے شوے نو ما هيچرته دا کار سرته نه شه رسولے. زه د هغوئ ډير مشکور يم،

زه د جناب پروفيسر ډاکټر جي توشي صاحب هم مشکور يم، چه هغوئ ډيره مهرباني کړے ده. ځما رهنمائي ئې کړے ده، او د دے کتاب په چاپ کيدو کښې ئې ذاتي دلچسپي اخستے ده. زه د هغوئ ډير مشکور يم :-

او په آخر کښې زه د هغه ټولو خلقو شکريه ادا کوم چه چا ما ته دا قصې بيان کړې دي. او د هغو خپلو دوستانو هم شکريه ادا کوم چه چا ما ته دے سلسله کښې رائې او مشوره راکړے ده :-

---

عنايت الرحمٰن
ايم۔اے
سوات ميوزيم۔سيدو شريف
۲۹، نومبر ۱۹۶۶ء

د مصنّف نوټ

څهٔ وخت چه ما ته جناب پروفیسر ډاکټر جي۔ ټوشي صاحب د سوات د ښوانو قِصو د جمع کولو په باره کښې اُووے، نو ځما خیال کښې هغه وخت داسے نه راتله چه کښې د دے قصو به څهٔ خاص اهمیت د سوات د ښوانې زمانې په آثارو باندِ وی۔ لیکن کله چه ما دا قصے جمع کول شروع کړل۔ نو ما ته د عجائبو یوه نوے دروازه بیرته شوه، او دا مِ محسوس کړه چه په دے هسے خالی قصو کښې خو هم څه نه څه رښتینې خبرے شته، ډیر تاریخي واقعات چه زبانی د یو نسل نه بل نسل ته رسیدلی دی۔ او پکښې ډیر رښتینې واقعات هیر شوی هم دی، لیکن بیا هم څه نه څهٔ حقیقت پکښې ضرور موندے کیږی:-

که تاسو دا قصے په غور سره ولولئ نو تاسو ته به معلومه شي، چه په دوئ کښې مذهبي، تاریخي واقعات او روایات موندے کیږی بلکه بعضے نومونه چه ذکر شوی دی نو ډیر دلچسپ دی، ځکه بعضے خو پکښې یونانی او ایرانی دی، او د مختلفو مذهبو نو اثر ښئ، کوم سره چه د دے علاقے د خپل تاریخ په دوران کښې پیژندګلو هم شوے وه۔ او لکه نوروز۔ اورمیخ، هورمز او ردهدا به خو بلکل د اِسلام د وخت نه مخکینی نومونه دی، او کیدے شي چه لا نور هم ښوانی وی:-

بعضے داسے قصے دی چه هغه د سړی یقین خاص کوی چه د سوات علاقه په ښوا زمانه کښې د عبادت نه ډکه وه، او بعضے داسے حوالے قصو کښې هم راځي چه د هغې نه معلومیږی چه ډیر کاله خلقو به سوات کښې د اُور عبادت کاوهٔ، بعضے قصے بلکل دا دلالت کوی، چه د سوات تبّت او چین په مینځ کښې ښهٔ ثقافتي تعلقات وو:-

د قصو دا مجموعه صرف په روایتو نو باندِ مشتمله نه ده، بلکه

اِنتسَاب

دا کتاب زهٔ دَ خپل مهربان محبُوب

هزهائی نس میجر جنرل میان گُل

جهان زیب

حُکمرانِ ریاستِ سوات په اِسمِ گرامی

منسوب کوم

عِنایتُ الرّحمان

دسوات پخوانۍ قصې

عنایت الرحمٰن

ایم۔ اے ٭ کسټوډین

سوات میوزیم

سیدو شریف۔ مغربی پاکستان

(بکتابتِ فیضان شاعرِ سوات)